

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
KARISTUSÕIGUSE OSAKOND

Julia Lavrova

Kuritegude menetlemise kulud Harju Maakohtu

2013. aasta kohtutoimikute põhjal

Magistritöö

Juhendaja

MA Anna Markina

Tallinn

2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. KURITEGEVUSE KULU MÄÄRAMISE TEOREETILINE TAUST JA METOODIKA	7
1.1. Kuritegevusega kaasnevad kulud ja peamised kahjusaajad	8
1.2. Alt üles hindamine	10
1.2.1. Materiaalsed kulud	11
1.2.2. Mittemateriaalsed kulud	12
1.3. Ülevalt alla hindamine	13
1.4. Teistes riikides tehtud uuringute näited ning hindamise tulemused	14
2. KRIMINAALMENETLUSEGA KAASNEVAD MENETLUSLIIGID JA TOIMINGUD	19
2.1. Menetlusliigid	19
2.2. Kriminaalmenetlusega kaasnevad toimingud	25
2.2.1. Vaatlused	27
2.2.2. Läbiotsimine ja uurimiseksperiment	29
2.2.3. Ütluste seostamine olustikuga ja äratundmiseks esitamine	30
2.2.4. Jälitustoimingud	32
2.2.5. Tunnistaja ja kahtlustatava ülekuulamine	32
2.2.6. Eriteadmisi nõudvate asjaolude selgitamine	34
2.2.7. Muud kriminaalmenetluse tagamise vahendid	35
2.2.8. Isiku kahtlustatavana kinnipidamine	37
2.2.9. Kriminaalmenetluse tagamise tõkendid	38
3. KOHTUTOIMIKUTE ANDMETE ANALÜÜS	40
3.1. Metoodika ja andmeallikad	40
3.2. Toimingute arv ja kestvus menetlusliikide kohta	42
3.3. Erinevate toimingute arv menetlusliikide lõikes ja nende keskmine ajakulu	44
3.4. Keskmine toimingu ajakulu kuriteoliigi kohta	46
3.5. Osaliste arv menetlusliigi kohta	49
3.6. Ühe osalise keskmiselt kulutatud aeg kuriteo liigi kohta	49
3.7. Toimingute arv kuriteoliigi kohta ja nende keskmine aeg	51
3.8. Toimingute osakaal KarS § 113, § 114, § 141 ja § 200 lõikes	54
3.9. Ametnike tööjõukulud	57
3.10. Uuringute keskus Centari vägivallakuritegude hinna arvutamise tulemused	64
KOKKUVÕTE	66
SUMMARY	71
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	76

Kirjandus	76
Õigusaktid	79
Muud materjalid	79
Riigikohtu lahendid	79
LISAD	80

Sissejuhatus

Kuritegevus tekitab lisaks kurbadele tagajärgedele ühiskonnale ka märkimisväärsel kahju. Teadmine kuriteo lahendamise seotud ressursidest ning põhjustatud kahjust on tähtis kriminaalpoliitika kujundamisel ja ennetusprogrammide väljatöötamisel.

Kodanike kindlus õigussüsteemi suhtes tugineb suuresti nende tajumisele, kui kiiresti erinevaid kohtuasju menetletakse kohtusüsteemi poolt ja määrast, millega menetlust läbi viiakse ning sellest, kuidas see aitab tagada üksikisikute seaduslikke õigusi. Muidugi sõltub kohtuasja menetlemise aeg otseselt sissetulevate juhtumite arvust ja tehtavate otsuste arvust. Kohtumenetlustes tekkivatel viivitustel on mitmeid negatiivseid mõjusid. Sageli hõlmavad kohtuasjade menetlused inimeste igapäevaelu, nende lapsi, sissetulekut, elutingimusi, tööd, omandit ja isegi turvalisust.

Kohtuprotsess on sageli ainulaadne elukogemus inimeste jaoks, mis haarab neid emotsionaalselt ning kulutab ka energiat ja muid ressursse ka teistest eluvaldkondadest. Sellest tulenevalt on mõistlik viia kohtumenetlused läbi ilma viivitusteta.

Antud töö valmis Justiitsministeeriumi poolt korraldatud projekti raames, kus osales nii töö autor kui ka Eesti Rakendusuuringu Keskus Centar. Töö eesmärk on anda ülevaade vägivallakuritegudega kaasnevatest kuludest Eesti ühiskonnale ja välja uurida, kui palju läheb maksma Eesti riigile ühe vägivallakuriteo kohtueelne uurimine ja kohtumenetlus. Lisaks eelnevalt mainitule ka ettepanekute formuleerimine edaspidiseks paremaks kuritegude ressursside hindamiseks.

Käesolev magistritöö erineb Centari poolt avaldatud uuringust¹ järgnevate aspektide poolest: vaadeldakse lähemalt ainult kriminaalmenetlusega seotud kulud ning jäetakse välja karistusega seotud kulud ning tagajärgedest tulenev kahju. Töö põhineb põhjalikule kohtutoimikute analüüsile ning jätab siinkohal välja intervjuud ekspertidega ja e-toimiku andmed.

Töö on üles ehitatud Harju Maakohtu arhiivitud kriminaalasjade toimikute analüüsile, kus kohtuotsus oli jõustunud 2013. aastal ja kus vaadatakse lähemalt järgmisi kuriteoliike: mõrv,

¹ E. Kallaste, E. Luuk, J. Järve jt. Vägivallakuritegude hind. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vagivallakuritegude_hind_centar_loplik.pdf (20.12.2015)

tapmine ja vägistamine. Röövimiste puhul oli võetud kõikidest toimikutest valim, mis moodustas viiendiku toimikutest ehk siis valiti iga viies toimik. Kokku oli küsitud 47 toimikut, millest kohtul oli võimalik väljastada 38. Teiste toimikute puhul oli tegemist kinniste kriminaalasjadega ja seetõttu ei olnud võimalik ka nendega lähemalt tutvuda. Analüüsitud toimikutest tehti märkmeid esinevatest toimingutest, toimingute algus- ja lõpuaegadest ning toimingutega seotud menetlejate arvust. Lisaks koguti infot riigi õigusabi, kohtuekspertiiside ja nende maksumuse kohta.

Iga kuriteo puhul selgitatakse välja selle kohtueelse ja kohtumenetlusega seotud kulud, mida nimetame antud töös kontrollikuludeks. Kontrollikulud saadakse suures osas kuriteo menetlemisega tegelevate töötajate ajakulu ning nende keskmist kuupalka arvestades.

Saadud tulemusi ja ülevaadet saab kasutada sisendina seadusemuudatustega kaasnevate mõjude ja kulude hindamisel, ennetustegevuse kulude ja ressursside planeerimisel ja ka poliitikakujundamisel. Töö autor on veendunud, et tõhusa ennetusprogrammi väljatöötamine aitab minimaliseerida nii kuriteo lahendamisele kaasnevaid ressursse kui ka vähendada kuritegude arvu.

Magistritöö eesmärgiks on selgitada välja, mis menetlusliiki kasutatakse erineva kuriteo puhul, kui palju aega võtab keskmiselt erinevate toimingute läbiviimine, mitu töötajat on tavaliselt kaasatud ühe kuriteo lahendamisel ja kui suured on materiaalsed kulud.

Töö autor püstitab küsimuse ja töö põhiprobleemiks on – kui palju maksab kuriteo menetlemine tänapäeval ning kas ja kuidas oleks võimalik kulusid vähendada?

Käesolevas magistritöös püüab autor leida vastused eelnimetatud probleemküsimustele, kasutades selleks Harju Maakohtu 2013. aastal jõustunud kohtuotsusega kohtutoimikuid. Töö valmis kombineeritud uurimismeetodi abil. Kuluhinnangute leidmiseks kasutatakse alt üles hindamise metoodikat, kus määratakse iga eraldiseisva kulukomponendi hind ja liidetakse need kuriteo kogumaksumuseks. Teoreetilise osa aluseks on varem sarnastel teemadel läbiviidud uuringute põhjal tehtud analüüs. Kohtutoimikute andmete statistiline analüüs põhineb kvantitatiivsel meetodil ning graafiline esitus tulemuste esitamise meetodil.

Magistritöö esimeses peatükis kirjeldatakse töös kasutatavat metoodikat ja antakse ülevaade mujal maailmas tehtud kuriteo kulu alt-üles hindamise metoodikast ning näidatakse teiste riikide kuluhinnangute tulemusi. Magistritöö teises peatükis vaadatakse lähemalt nelja

erinevat kuriteoliiki, vastava kuriteo lahendamisele kuluvaid menetlusliike ja toiminguid ning seostatakse neid kohtutoimikute andmete analüüsi tulemustega. Kolmandas peatükis analüüsib töö autor kohtutoimikutest saadud andmeid ning selgitab välja, kui palju kulub inim-, aja ning rahalisi ressursse kuritegude menetlemisele.

Autor soovib siinkohal tänada Eesti Rakendusüuringute Keskus Centari töötajaid Epp Kallastet ja Erle Luuki ning Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna analüüsitalituse nõunikku Brit Tammistet, kes organiseerisid kohtutoimikutega tutvumise Harju Maakohtus ning andsid asjakohast nõu kohtutoimikute kaardistamisel. Kõige enam soovib autor tänada oma juhendajat Anna Markinat aktiivse juhendamise, suunavate nõuannete, asjakohaste märkuste ja toetuse eest.

Märksõnad: kriminaalmenetlus, kuritegude hind, menetlusliigid, toimingud

1. Kuritegevuse kulu määramise teoreetiline taust ja metoodika

Antud peatükis annab töö autor ülevaate kuritegevusega põhjustatud kahju hindamise teooriast, hindamisel rakendatavatest meetoditest ja teistes riikides tehtud uuringutest ning nende tulemustest. Kõigepealt vaadatakse lähemalt, millised kulud on kuriteo kulud ning kes on kahjusaajad. Samuti tuuakse välja kahte metoodikat – alt üles hindamine ning ülevalt alla hindamine, mida peetakse kaheks peamiseks kuritegude kulu hindamise metoodikaks.

Kuritegevusega seotud kulud on muutunud üha tähtsamaks vahendiks otsustamisel, mis puudutab kuritegevust ja selle mõju ühiskonnale. See aitab anda selgeid hinnanguid alternatiivide ning programmide suhteliste eeliste kohta, mis tähistavad otsuseid, kuidas jaotada ressursse kuritegevusega võitlemiseks nii üldiselt kui erinevate kuriteoliikide piires. Siiski ei ole kvaliteetne info kuritegevuse mõjude kulude suhtes suutnud täita vajadust sellise sisuga informatsiooni järele, ehk kindlasti oleks vaja võimalikult täpselt ja detailselt hinnata kulusid, mida kuritegevus ühiskonnale kaasa toob.²

Tulude-kulude analüüs on vahend, mida on avaliku halduse analüütikud kasutanud mitmeid aastaid. See pärineb 19. saj ökonomistidelt ja selle kasutamine on dokumenteeritud USA-s 1940. aastate algusest alternatiivsete jõgede arendamise projektide hindamiseks: Erinevad programmid, nii keskkonna kui maakasutuse eeskirjad, tervishoiu hüved, töökoolituste programmid ja immuniseerimisega seotud tegevused on selliselt analüüsitud. Alates 1980. aastate algusest on USA föderaalvalitsuse reguleerivad ametkonnad kohustatud läbi viima tulude-kulude analüüsi peamiste regulatiivsete algatuste suhtes. Need nõuded on kohandatud läbi tegev võimu ja teostatud eelarve ja juhtimise ametkonna poolt. Hiljutised Kongressi ettepanekud on seadusandlikult kohustanud läbi viima sarnaseid tegevusi. Seega võib öelda, et tulude-kulude analüüs on muutunud rutiinseks vahendiks keskkonna, tervishoiu ja turvalisusega seotud regulatsioonide arendamisel.³

² S. Brand, R. Price. The Economic and Social Costs of Crime. Home Office Research Study 217, lk 3. - http://www.sadas.org.uk/uploads/The_economic_and_social_costs_of_crime.pdf (21.11.2015)

³ M. A. Cohen. Measuring the Costs and Benefits of Crime and Justice. Criminal Justice 2000, lk. 265. - <http://www.smartpolicinginitiative.com/sites/all/files/Measuring%20the%20Costs%20and%20Benefits%20of%20Crime%20and%20Justice.pdf> (19.11.2015)

Miks me peaksime mõõtma rahalisi kulusid ja tulusid? Idee mõõta kuritegevusega seotud rahalisi kulusid ja kuritegevuse vähendamisest saadavaid tulusid on olnud arutlusel mitmeid aastaid. Gray, Charles M. vaatles 1979. aastal oma artiklis kuritegevuse ja aruannete kulude hindamise ajalugu ning märkis, et varaseim sarnase sisuga aruanne ilmus valitsuse poolt toetatud uurimuses 1901 a.⁴ Kriminaalõigusega seotud tegevust puudutavad otsused hõlmavad alati valikuid kahe või enama alternatiivi vahel, millest kõigil on omad kulud ja tulud. Nende kulude ja tulude loetlemine annab erinevaid alternatiive, mille vahel valida ja aitab tegevuste läbiviijatel teha informeeritumaid otsuseid, et parandada ühiskonna heaolu.⁵

1.1. Kuritegevusega kaasnevad kulud ja peamised kahjusaajad

Kuritegevusega seotud kulud jagunevad peamiselt kolmeks: ennetuskulud, kontrollikulud ning tagajärjekulud.⁶ Ennetuskulud on kulud, mida tehakse kuriteo ohvriks langemise ennetamiseks ja vähendamiseks. Neid kulusid kannab põhiliselt riik läbi kohalike omavalitsuste, era- ja avaliku sektori kuriteoennetusprogramme finantseerides. Samuti on võimalik ka kodanikul endal ennetada kuriteo ohvriks langemist – paigaldada alarmseade koju ja autosse, käia enesekaitsekoolitustel või näiteks muretseda endale kaasaskandmiseks mõni ese, et tunda end turvaliselt. Kontrollikulud on kulud, mis tekivad kuriteo menetlemisega, õiguse mõistmise ja karistamisega ning on peamiselt riigi kanda (politsei, prokuratuur, kohus, vangla jm. asutused). Tagajärjekuludeks peetakse aga kulusid, mis tekivad toimepandud kuriteo tagajärjel ohvrile, tema lähedastele, tööandjale, ühiskonnale ning ka kurjategija perekonnale.

Brand S. ja Price R. on oma töös jaganud kahjusaajaid peamiselt kolme gruppi:

- 1) kannatanud
- 2) potentsiaalsed kannatanud
- 3) ühiskond läbi kriminaalõigussüsteemi ja teenuste⁷

Kannatanud on kahtlemata kõige suuremad kahjusaajad. Seda enam, et tihtipeale ei ole võimalik lõplikku kahju täpselt välja arvutada, kuna kannatanul võivad esineda lisaks

⁴ C. M. Gray. ed. 1979. The costs of crime. Beverly Hills: Sage Publications.

⁵ M. A. Cohen. Measuring the Costs and Benefits of Crime and Justice. Criminal Justice 2000, lk. 267-268. - <http://www.smartpolicinginitiative.com/sites/all/files/Measuring%20the%20Costs%20and%20Benefits%20of%20Crime%20and%20Justice.pdf> (19.11.2015)

⁶ S. Brand, R. Price. The economic and social costs of crime in England and Wales. Home Office Research Study 217, London: Home Office. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191497/Green_book_supplementary_guidance_economic_social_costs_of_crime.pdf (20.11.2015)

⁷ Samas.

materiaalsele kahjule ka vaimsed ja füüsilised kannatused, mida on raske kahjuna välja arvutada. Materiaalse kuluna võib olla näiteks vara ning kaotatud töö jm. Samuti ohvri kulutatud aeg, mis kulub kuriteo tagajärgedega tegelemiseks nagu näiteks kohtueelses menetluses osalemine ja kohtuistungist osavõtt.

Potentiaalsete kannatanute kahju on seotud peamiselt kuriteoohvriks langemise vältimisega nagu näiteks turvameetmed. Lisaks lähevad veel kulude alla võimalike kuriteo tagajärgede vähendamine nagu näiteks kindlustamine ja kannatanu elukvaliteedi halvenemine.

Ühiskonna kulud tekivad läbi kurjategija õiguse mõistmise ja tema karistamise. Need tegevuskulud tulevad läbi riigiasutuste nagu näiteks politsei, prokuratuur, kohus ning vangla. Brand S. ja Price R. on selgitanud - kui kuritegu jääks toimumata, saaks menetlemisele kuuluvaid rahalisi vahendeid kasutada ühiskonna jaoks kasulikumal moel – antud kontekstis alternatiivkulu mõistet, mis pärineb majandusteadusest ja kasutatakse kuritegevuse kulude hindamisel. Alternatiivkulu tähendab mingi ressursi väärtust selle kõige väärtuslikuma alternatiivse kasutuse korral⁸ nagu antud juhul menetlemise alla käivad kulud saaks ühiskonna heaks efektiivsemalt ära kasutada.

Lisaks eelnimetatud kahjusaajatele toob McCollister K. E. ka kannatanu tööandjat ning perekonda, kuriteo tunnistajaid ja süütuid inimesi, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatavad. Ka kurjategija ja tema perekonna kulud võivad olla märkimisväärselt suured.⁹ Vanglas istuval kurjategijal jääb saamata töötasu ja sellega kaotab ühiskond laekumata maksude ja puuduva tööpanuse tõttu. Tema perekonnal tekkivad suure tõenäosusega materiaalsed raskused, kui kuriteo toime pannud isik oli pere toitja. Samuti psühholoogiselt on perel raskem hakkama saada. Siinkohal väärib mainimist asjaolu, et kurjategija enda kulusid (saamata jäänud töötasu, emotsionaalsed kannatused ja langenud elukvaliteet) kuritegevuse hinda arvutades tavaliselt ei arvestata.¹⁰

Siinkohal ei tohi unustada ka majanduslikke kõrvalmõjusid ühiskonnale. Piirkonnad, kus on kõrge kuritegevuse tase, on kannatajateks nii ettevõtted kui ka sellest tulenevalt inimeste töövõimalused on piiratumad. Kõrge kuritegevuse tase mõjutab negatiivselt piirkonna

⁸ S. Brand, R. Price. The economic and social costs of crime in England and Wales. Home Office Research Study 217, London: Home Office. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191497/Green_book_supplementary_guidance_economic_social_costs_of_crime.pdf (20.11.2015)

⁹ K. E. McCollister, M. T. French, H. Fang. The Cost of Crime to Society: New Crime- Specific Estimates for Policy and Program Evaluation. *Drug Alcohol Depend.* 2010 April 1; 108(1-2): 98–109. - <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2835847> (22.11.2015)

¹⁰ M. A. Cohen. Measuring the Costs and Benefits of Crime and Justice. *Criminal Justice*. Vol 4. - https://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_4/04f.pdf (22.11.2015)

ettevõtlust ja seepärast ei ole seal tõenäoliselt ka nii palju kaubandus- ja teenindusettevõtteid, kui näiteks madala kuritegevusega piirkondades. Elanike seisukohalt vaadates on teenuste kättesaadavus halb ning võib tekkida oht mujale kolimiseks, et tagada endale seeläbi turvalisuse tunde. Ka ettevõtjatel on raskem tegutseda piirkonnas, kus kuritegevus on suur, kuna peab omalt poolt paigaldama täiendavaid turvasüsteeme, suurendades sellega omalt poolt elanike kindlustunnet. Suure kuritegevusega piirkonnas võib valitseda üldse tööjõu puudus, kuna elanikud ei soovi seal töötada ja elada. Seetõttu peab riik võtma kasutusele täiendavad meetmed avaliku sektori töökohtade täitmiseks, et motiveerida elanike sinna piirkonda tööle asuma.¹¹

1.2. Alt üles hindamine

Nagu sai ülalpoolt mainitud, kuritegude hinna arvutamiseks kasutatakse peamiselt kahte metoodikat – alt üles hindamine ehk *bottom up* ja ülevalt alla hindamine ehk *top down*. Esimest meetodit kasutades arvutatakse kõiki kindla kuriteo toimepanemisest ühiskonnale tekkivaid kulusid eraldi ja lõpuks need liidetakse kokku, et saada ülevaate kuriteoga kaasneva kogukulu kohta. Alt üles hindamist kasutatakse kuriteo hinna arvutamisel rahvusvaheliselt kõige rohkem – Ameerika Ühendriikides on seda analüüsimise viisi kasutanud laialdaselt Cohen ja Wiersema¹², Inglismaal Brand ja Price¹³ ning ka Eestis mitmetes uuringutes on tuginenud just sellele metoodikale näiteks Lindsalu ja Tammiste.¹⁴ Antud meetod on küll väga tõhus kuriteo hinna analüüsimise kohapealt, kuid selle puuduseks võib pidada asjaolu, et võib vaja minna üksikasjalikke andmeid erinevate kulude kohta ja kuna põhjalik info erinevate kululiikide kohta ei ole tihtipeale kättesaadav, siis jäävad seepärast ka arvutused ning hinnangud ebatäielikeks.

Alt üles hindamist kasutades saab arvesse võtta nii konkreetseid kulusid, millal on kindel väärtus kui ka kulusid, mida ei ole võimalik rahaliselt mõõta. Sotsiaalsete kulude ja väliste kulude kontseptsioonid on küll lähedalt seotud, kuid mitte identsed. Sotsiaalsed kulud on kulud, mis vähendavad ühiskonna kogu heaolu astet. Näiteks meditsiinilised kulud ja

¹¹ S. Brand, R. Price. The economic and social costs of crime in England and Wales. Home Office Research Study 217, London: Home Office. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191497/Green_book_supplementary_guidance_economic_social_costs_of_crime.pdf (23.11.2015)

¹² T. R. Miller, M. A. Cohen, B. Wiersema. Victim Costs and Consequences: A New Look. National Institute of Justice. Research Report. - <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/victcost.pdf> (25.11.2015)

¹³ S. Brand, R. Price. The economic and social costs of crime in England and Wales. Home Office Research Study 217, London: Home Office. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191497/Green_book_supplementary_guidance_economic_social_costs_of_crime.pdf (23.11.2015)

¹⁴ B. Tammiste, P. Lindsalu. Kohtumenetluse kulude analüüs joobes juhtimise ning kauplusevarguste kuritegude näitel. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika analüüs 5/2014 (23.11.2015)

kaotatud palgad on selgelt sotsiaalsed kulud, kuna need on ressursid, mida võib kasutada mujal kui majanduses, pakkudes sotsiaalselt produktiivset tegevust. Allpool kirjeldab töö autor, kuidas neid kulusid on rahvusvahelistes uuringutes arvatatud ning toob näiteid nende kasutamiseviisi kohta.

1.2.1. Materiaalsed kulud

Laiemas mõttes võib kulusid liigitada materiaalseks ja mittemateriaalseks ja mõõtmise meetodid otsesteks või kaudseteks. Materiaalsed kulud (*tangible costs*) on need, mis hõlmavad rahalisi kulutusi, näiteks kannatajate meditsiinilised kulud, kuriteo tõttu varastatud või kahjustatud omand, palgakaod ning õiguskaitseasutuste kulutused. Need on kulud, mis on lõpuks talletatud ka rahvamajanduse kogutoodangusse ja mis sisaldavad harilikult hinnanguid kogu- või individuaalsele heaolule.¹⁵ Kuigi võib alguses tunduda andmete analüüsimine lihtne ja arusaadav, siis reaalsuses teeb selle töö raskeks konkreetsete kulude puudumine, mis on aga hinnangute andmise seisukohalt äärmiselt oluline, sest kui andmed ei vasta tõele, puudub ka hinnangute tähtsus.

Rahaliste tagajärjekulude analüüsimiseks kasutatakse tihtipeale riiklile andmebaase ning küsitlusuuringute andmeid. Ameerika Ühendriikides tehtud uuringus kasutati riikliku ohvriuuringu andmeid, kus sai välja arvutada kannatanute otsesed kulud nagu näiteks meditsiinikulud, vara kaotus ja saamata jäänud töötasu.¹⁶ On kasutatud ka kombineeritud varianti, kus lisaks ohvriuuringutele tuginemisele on kombineeritud neid andmeid teistest allikatest saadud andmetega.¹⁷ Sellisel moel saadi uuringu abil teada kuriteo tõttu saadud vigastuste iseloomu kohta, kuid ravikulude teada saamiseks kasutati analüüsimisel lisaks ka teist andmebaasi.

Korrakaitse süsteemide materiaalse kulude analüüsimiseks rakendatakse teisi meetodeid. Kriminaalsüsteemi kulude arvutamisel kasutatakse tavaliselt lähenemist, kus on fookuses ametnike tööaeg eri toimingute ning kuriteoliikide lõikes. Ühendkuningriikides anti hinnang politsei kulude kohta selle põhjal, kui suur osakaal on politsei kogueelarvest otseselt seotud kuritegevusega. Vastavaid andmeid saadi politseiprefektuuri info põhjal, kus hinnati, kui

¹⁵ M. A. Cohen. Measuring the Costs and Benefits of Crime and Justice. Criminal Justice 2000, lk. 272. - <http://www.smartpolicinginitiative.com/sites/all/files/Measuring%20the%20Costs%20and%20Benefits%20of%20Crime%20and%20Justice.pdf> (22.11.2015)

¹⁶ M. A. Cohen. Pain, Suffering, and Jury Awards: A Study of the Cost of Crime to Victims. Law & Society Review, Vol. 22, Nr. 3, 537-556

¹⁷ T. R. Miller, M. A. Cohen, B. Wiersema. Victim Costs and Consequences: A New Look. National Institute of Justice. Research Report. - <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/victcost.pdf> (23.11.2015)

palju aega kulub eritoimingutele ning eri liiki kuritegude menetlemisele. Ametnike ressursside analüüsimiseks kasutati arvutimudelit, kus kaardistati kõigi kriminaalsüsteemi töötajate (politseinikud, uurijad, prokuröri jt.) toimingud ja nendele kuluv aeg.¹⁸ Ka praegune töö toetub kontrollikulude hindamisel suures osas erinevate menetlusosaliste ajakulu vaatlemisele.

1.2.2. Mittemateriaalsed kulud

Inglise keeles kasutatakse mittemateriaalsete kulude terminina *intangible costs*. Need on kulutused, mida ei saa vahetada rahaks ei era- ega avalikel turgudel, näiteks hirm, valu, kannatused ja kaotatud elukvaliteet. Kuritegevuse mõju hindamiseks on mitmeid meetodeid, kõige laiemalt jagunevad need otsesteks või kaudseteks. Otsesed meetodid kasutavad selliseid peamisi allikaid, kuriteo ohvrite vaatlused või kriminaalõigusasutuste eelarved. Kaudsed meetodid kasutavad teiseseid allikaid, näiteks vara väärtus või vandekohtu tasud.¹⁹ Mittemateriaalsetel kuludel puudub kindel rahaline väärtus, nagu näiteks emotsionaalsed läbielamised. Taoliste kulude hindamine on problemaatiline ning väga ajakulukas, samuti eeldab põhjalikke andmeid. Sellegi poolest uurijad arvavad, et neid kulusid ei tohi eirata, kuna kuriteo ohver on nõus maksma selle eest, kui psüühilisi kulusid saaks vähendada.²⁰

Tänapäeva inimesed on nõus oma emotsionaalse heaolu turgutamiseks saama raha ning seepärast arvestatakse kuriteo hinna määramisel sisse ka mitterahalised kulud ehk teisisõnu, parema vaimse heaolu saamiseks antakse rahaline väärtus.

Varasemates uuringutes on kasutatud erinevaid viise, kuidas hinnata mittemateriaalseid kulusid. Ühendkuningriigi tellitud töös kasutati alternatiivset lähenemist. Mittemateriaalse kulu hinna arvutamise aluseks võeti vigastuse tõttu kaotatud kvaliteetselt elatud eluaastate indeks (*quality-adjusted lifeyear ehk QALY*). Briti kuritegevuse uuringust saadud andmetest sai välja lugeda, millised on iga kuriteoliigi puhul tüüpilised vigastused, trauma tekkimise tõenäosus ja kui pikk oli vigastuse kestus. Nendest andmetest saadi kvaliteetselt elatud

¹⁸ S. Brand, R. Price. The economic and social costs of crime in England and Wales. Home Office Research Study 217, London: Home Office. – https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191497/Green_book_supplementary_guidance_economic_social_costs_of_crime.pdf (23.11.2015)

¹⁹ M. A. Cohen. Measuring the Costs and Benefits of Crime and Justice. Criminal Justice 2000, lk. 272. – <http://www.smartpolicinginitiative.com/sites/all/files/Measuring%20the%20Costs%20and%20Benefits%20of%20Crime%20and%20Justice.pdf> (22.11.2015)

²⁰ M. A. Cohen. Measuring the Costs and Benefits of Crime and Justice. Criminal Justice. Vol 4. – https://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_4/04f.pdf (24.11.2015)

eluaastate kadu, millele sai juba anda rahalise väärtuse inimeste maksevalmidust hindava küsitluse põhjal.²¹

Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuringus võeti kuriteo hindamisel arvesse nii kuriteo tagajärjel surma saamise tõenäosust kui ka emotsionaalseid läbielamisi. Uuringus kasutati statistilist elu hinda, et saada materiaalne väärtus surma saamise tõenäosusele ja kuriteoga seotud surmajuhtumite statistikast saadi kätte iga kuriteo liigi puhul surma saamise tõenäosus. Need kaks tegurit korrutati omavahel ja tulemuseks oli surma saamise tõenäosuse hind. Emotsionaalsete läbielamiste hinna analüüsimiseks kasutati uut kohtu kompensatsioonide meetodit. Kohtulahenditest oli võimalik järgi vaadata, kas ja mis vigastused olid kannatanutel, kes said kompensatsiooni – sellisel viisil anti makstud kohtukompensatsioonide põhjal igale kindlale vigastusele hind. Pärast seda saadi ravisutustele käest teada, mis on peamised kuriteo tõttu saadud vigastused. Kõiki andmeid kokkuvõttes, anti eri kuriteoliigiga kaasnevatele kannatustele ning sellest tulenevale elukvaliteedi langusele materiaalne väärtus. Märkimisväärne on asjaolu, et kohtu kompensatsioonide järgi on nii autoavariis kui kuriteo tagajärjel põhjustatud vigastusi hinnatakse ühtemoodi. Tõenäoliselt aga kogeb tahtliku rünnaku kannataja suuremaid kannatusi ja läbielamisi kui autoavariisse sattunu, kuna esimese puhul lisandub psüühiline trauma ja hirm uue rünnaku ees.²² Hiljem on küll antud meetodit täiendatud, et kuriteo tagajärjel saadud vigastusi ning elukvaliteedi langust ei saa võrrelda autoavariis saadud kannatustega. Seda meetodit kasutasid ka Miller, Cohen, Wiersma (1996) Ameerika Ühendriikides läbi viidud tähtsamas uuringus, mis käsitles kuritegevuse hinda.

Kõikides mainitud varasemalt tehtud uuringutes on jõutud seisukohale, et mittemateriaalsed kulud on suuremad kui materiaalsed kulud ning sõltuvalt kuriteoliigist võivad erineda mitmekordselt.

1.3. Ülevalt alla hindamine

Sarnastes uuringus kasutatakse ühe võimalusena veel ülevalt alla hindamist (*top down*), kuna see võimaldab hinnata kuriteo kogukulu, see tähendab nii materiaalseid- kui ka mittemateriaalseid kulusid sellisel viisil, et üksikutel kululiikidel jääb rahaline väärtus andmata. Antud hindamine ei kajasta aga, kui suur või väike on ühe kululiigi osakaal kuriteo

²¹ R. Dubourg, J. Hamed, J. Thorns. Developments in the estimates of the cost of crime in England and Wales. Kogumikus: Home Office Online Report 30/05. - https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191498/Green_Book_supplementary_guidance_economic_social_costs_crime_individuals_households.pdf (23.11.2015)

²² M.A. Cohen. Pain, Suffering, and Jury Awards: A Study of the Cost of Crime to Victims. Law & Society Review, Vol. 22, Nr. 3, 537-556

kogukulust, mis on aga taoliste uuringute tegemisel põhiline võtmeküsimus. Hindamismeetodi positiivseks küljeks on võimalus saada kuriteo hinda teada täpsete andmete puudumisel, kui näiteks peaks juhtuma, et igale kulukomponendile ei leita materiaalet väärtust. Võrreldes alt üles hindamisega saab käesolevat hindamisviisi kasutades arvutada kuriteo hinda enne kuriteo toimumist. Allpool kirjeldab töö autor kolm viisi, millest ühte kasutades saab edukalt kohaldada ülevalt alla hindamist.

- 1) Rahulolu eluga – seda meetodit rakendades kasutatakse küsitlusandmeid ehk teisisõnu küsitakse inimeste käest kui rahul on nad oma eluga.²³
- 2) Hedooniline hindamine – selle arvutamiskiisi aluseks on inimese tegelik, mitte oletatav maksekäitumine. Antud meetodi abil võrreldakse sageli sarnase kinnisvara hindasid kohtades, kus on erineva tasemega kuritegevus, eeldades, et hinnas on tasu asukoha turvalisuse eest. Selleks on kindlasti vaja täpseid andmeid kinnisvara tehingute kohta ja muid iseloomustavaid andmeid, mis kirjeldaksid asukohtasid.²⁴
- 3) Maksevalmiduse hindamine – esimene uuring, kus rakendati maksevalmiduse hindamist korraldati USA-s 2004. aastal.²⁵ Käesolevas hindamise metoodikas rakendatakse samamoodi küsitlemist, kus inimeste käest küsitakse, kas nad on nõus maksma kuritegevuse vähenemise eest. Küsida võib erinevaid rahaliselt mõõdetavaid andmeid, näiteks kui palju oleks nõus kodanik maksma vägistamise vähendamise eest. Saadud andmetest arvutatakse välja keskmine ning saab järeldada, kui palju inimesed hindavad kuriteo kannatanuks langemise riski vähenemist. Nagu on puudusi teistes läbiviidavates uuringutes, on ka siin oma puudujäägid. Paljud inimesed ei teagi, kui sageli esinevad kuriteod, kus neid esineb kõige rohkem ning kuritegude tagajärgedest. Samuti saadud andmed ei pruugi peegeldada tegelikkust - kui palju inimesed oleksid nõus päriselt kulutama kuritegevuse vähendamise eest.²⁶

1.4. Teistes riikides tehtud uuringute näited ning hindamise tulemused

Taoliste uuringute teerajajateks peetakse Ühendkuningriike ning USA-d, kuna nemad praktiseerivad selliseid analüüse kuritegevuse hindamiseks juba aastaid. Allpool toob töö

²³ M. A. Cohen, R. Bowles. Estimating the Cost of Crime in Piquero, A. R., Weisburd, D. (Ed.) Handbook of Quantitative Criminology, 143-162. Springer

²⁴ A. Chalfin. The economic cost of crime. School of Criminal Justice of Cincinnati. – http://achalfin.weebly.com/uploads/8/5/4/8/8548116/chalfin_econcost.pdf (24.11.2015)

²⁵ M. A. Cohen, R. T. Rust, S. Steen, S. T. Tidd. Willingness-to-pay for crime control programs. Criminology. Vol 42, nr 1.

²⁶ A. Chalfin. The economic cost of crime. School of Criminal Justice of Cincinnati. – http://achalfin.weebly.com/uploads/8/5/4/8/8548116/chalfin_econcost.pdf (24.11.2015)

autor välja tähtsamad uuringud, kus on rakendatud novaatorlikke meetodeid, mida on kasutatud hiljem teistes töödes.

Järgnev tabel kajastab kuriteo hinda arvutamisel saadud kogemustel põhinevaid tulemusi, mida on kõige rohkem kasutatud sarnastes uuringutes (erinevate kuriteoliikide hinnad on teisendatud eurodesse).

Tabel 1. Kuritegude hind (eurodes) erinevate kuriteoliikide puhul²⁷

Kuriteoliik	Cohen (1988)	Miller et al (1996)	Brand ja Price (2000)	Cohen et al (2004)	Dubourg et al (2005)
Mõrv/tapmine	Puudub	7 141 232	2 202 947	8 717 649	2 179 052
Vägistamine	152 780	211 322	38 051	212 998	44 158
Röövimine	37 685	19 432	9 413	208 505	9 584

Nagu võib ülaltoodud tabelist näha, kuriteo hinnangulised kulud erinevad märgatavalt kuriteo liigist sõltuvalt. Tulemustest võib välja lugeda, et vägivalda sisaldavad kuritegude kulud on suuremad võrreldes vägivalda mitte sisaldavate varavastaste kuritegudega, mis on loogiline ja põhjendatud, kuna esimeste puhul läheb kogukulu alla meditsiinikulud, emotsionaalsed läbielamised ning võimalik töö(tasu) kaotus. Peale selle on suuremad ka kontrollikulud, kuna vägivallakuritegude menetlemine võtab kaua aega.

Lisaks eelnevale on kuritegude hinnad väga kõikumad nii vägistamise kui ka röövimise puhul näiteks. Andmete erinevus on tingitud rakendatud metoodikast – kui enamik kasutas alt üles hindamist, siis Cohen (1988) ja (2004) kasutas maksevalmiduse hindamist ning Miller (1996) sama hindamist osaliselt eluväärtuse kao arvamisel. Sellest lähtuvalt võib järeldada, et alt üles hindamise meetodit kasutades on kuriteo tagajärjel põhjustatud kulude hinnang on väiksem. Ei tohi unustada ka asjaolu, et tulemused võivad erineda saadud andmete ning nende eksisteerimise tõttu. Samuti võidi arvestada hinna arvutamisel erinevaid kulusid.

Eelnevalt on läbi viidud mitmeid samasse valdkonda kuuluvaid uuringuid (kuritegevuse kulude hindamine). Erinevad organisatsioonid on avaldanud aruandeid kuritegevuse kogukulude väärtuse kohta, kasutades oma arvutustes erinevat keerukuse astet.

²⁷ Andmed pärinevad Cohen 1988, Miller 1996, Brand ja Price 2000, Cohen 2004, Dubourg 2005 uuringutest, mida antud töö autor kasutab ka enda töös jooksvalt

Näiteks 1998. aastal arvutas Briti Kindlustuste Assotsiatsioon, et kogu riigis kulus aastast kuritegevusest tingitud kuludeks üle 35 miljardi dollari. 1999. aastal hindas Auditi Komisjoni Aruanne (Turvalisus numbrites) kuritegevuse mõju kogukuludeks 50 miljardit dollarit aastas. 2000. aastal toodud aruanne ajalehes Observer, et briti kuritegevuse mõjudele kulub ligi 60 miljardit dollarit aastas. Need hinnangud põhinevad seega erinevatel oletustel, puudutavad erinevaid kuriteoliike, kulusid ja aastaid. See ei tähenda, et kuritegevuse hind ühiskonnale on aastatel 1998 kuni 2000 kasvanud 35-60 miljardi dollarini (uuringud viidi läbi aastatel 1998-2000), pigem on sarnasus mõne nende hinnanguliste näitajate ja kogumaksumuse vahel juhuslik, kuna kasutati erinevaid metodoloogiasid.²⁸

Mitmed rahvusvahelised uuringud on püüdnud hinnata kuritegevusele kuluvaid summasid tööstusriikides. Näiteks Miller, Cohen ja Wiersema (1996) uurisid kulu vägivallakuriteo kannatanutele Ameerika Ühendriikides, sisaldades „valu ja kannatust“ ning leidsid, et üldkulu oli umbes 450 miljardit dollarit aastas. Cohen (1998) proovis aga hinnata rahaliselt, kui suur oleks kulu, kui kõrge riskiga noorukeid päästetaks kuritegevusest ning kriminaalsest tegevusest.²⁹

Järgnevalt kirjeldatakse erinevate kuriteoliikide kogumaksumust ja iga kuriteoliigi eraldi maksumust Austraalia elanike jaoks. Allpool tuuakse välja 2003. aasta näitajad kogukulude kohta, mis on seotud õigusrikkumiste ja kuritegevusega Austraalias. Kulud sisaldavad arstiabi, õigusrikkumise toime pannud isiku panuse puudumise ühiskondlikku ellu ja mittemateriaalsed kulud, mis kantakse üle rahalisse väärtusesse (kahjude korvamine põhjustatud valu, kannatuste ja elukvaliteedi kujul). Kulud on liigitatud erinevateks gruppideks - mõrv, rünnakud, seksuaalrünnakud, röövimine, murdvargus, vargused sõidukitest, poevargused, muud vargused, kriminaalsed põhjustatud kahjustused või vandalism, süütamised, narkokuriteod, üldine kuritegevusega seotud kulu, muud kulud, seal hulgas kohtusüsteemi kulud, kulud ohvriabile, turvalisusega seotud kulud, majapidamise ja kindlustusega seotud kulud. Üldised kuritegevusega seotud kulud hinnatakse kuni 190 miljardi dollarini, koos täiendavate kuludega (politsei, vanglad ja julgeolek), kokku hinnanguliselt ligi 320 miljardit dollarit aastas. Pettus on kõige kulukam kuritegevuse liik,

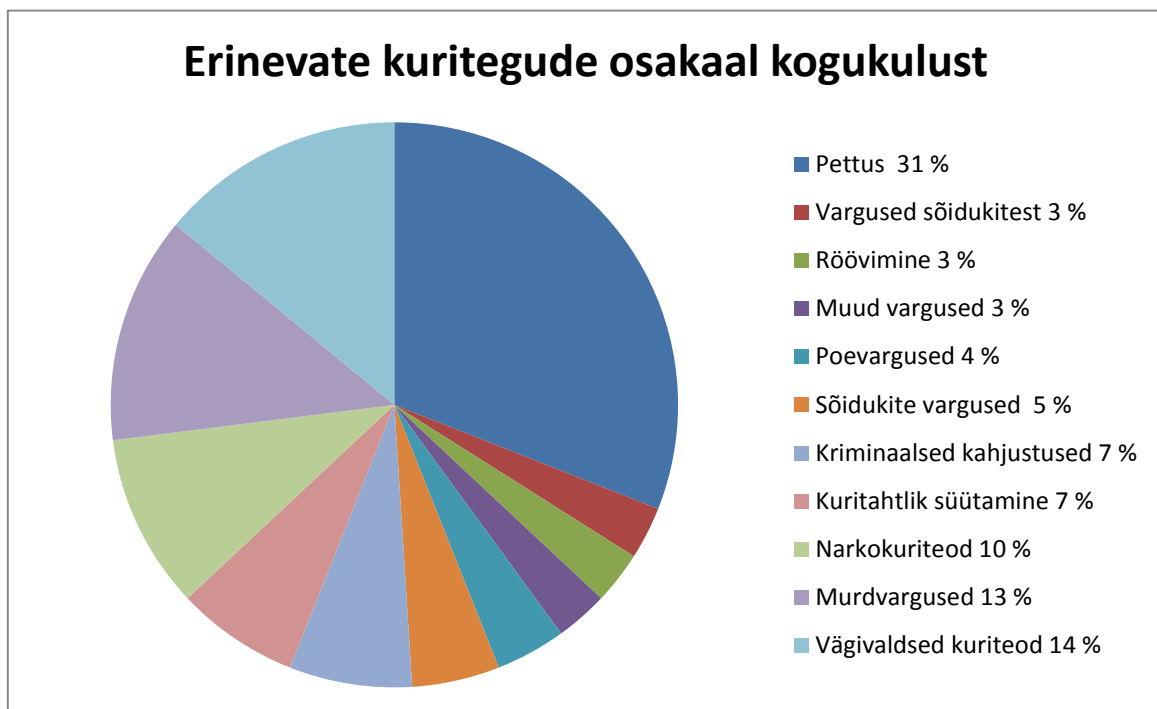
²⁸ S, Brand, R. Price. Home Office Research Study 217 – The economic and social costs of crime. 2000, lk. 5 - http://www.sadas.org.uk/uploads/The_economic_and_social_costs_of_crime.pdf (28.11.2015)

²⁹ Samas, lk 6.

millele järgnevad vägivaldsed kuriteod (tapmine, vägistamine ja seksuaalne väärkohtlemine) ja sissemurdmine.³⁰

Metoodika, mida Pat Mayhew artiklis läbi viidud uuringus kasutati järgib laiemas plaanis USA ja Ühendkuningriikides seni tehtud tööd samas valdkonnas. Kordajate arv põhineb võrdlusel vaatluse põhjal saadud andmete ja politsei esitatud näitajate vahel. On kasutatud USA hinnangulise maksumuse näitajaid kuriteoliikide osas (Miller jt. 1996; Anderson 1999), kuid veel otsesemalt on kasutatud Ühendkuningriigi uuringut, mille teostasid Brand ja Price (2000) ja mis käsitles Suurbritannia ja Walesi kuritegevuse hinnangulisi näitajaid 1999. aastal. Kui konkreetsetes valdkonnas puuduvad Austraalia näited, kasutatakse antud Suurbritannia uuringut, kuna kahe riigi kuritegevuse profiili peetakse üldiselt sarnaseks.³¹

Järgnev diagramm toob välja kuriteoliikide võrdluse protsentuaalse jagunemise kulude kohta.

Joonis 1. Austraalia erinevate kuritegude osakaal kogukulust³²

Ülalolevast diagrammist selgub, et pettus on kuriteoliigina üks kõige kulukam – 31% kõikidest kuritegude kuludest. Sellele järgnevad vägivaldsed kuriteod (tapmine, kallaletung ja seksuaalne kallaletung) – 14% ja vargus – 13%.

³⁰ M. Pat. Counting the costs of crime in Australia - Trends & issues in crime and criminal justice no. 247. 2003. - <http://www.aic.gov.au/publications/current%20series/tandi/241-260/tandi247.html> (29.11.2015)

³¹ M. Pat. Counting the costs of crime in Australia - Trends & issues in crime and criminal justice no. 247. 2003. - <http://www.aic.gov.au/publications/current%20series/tandi/241-260/tandi247.html> (29.11.2015)

³² Samas.

Kogusummaks, mis kulub igal aastal Austraalias kuritegevusega tegelemiseks, on peaaegu 13 miljardit USA dollarit. Kuritegudele kuluv summa kokku on 19 miljardit dollarit aastas ning kogu arvete maksumus selles valdkonnas ligi 32 miljardit dollarit. See on 1,6 dollarit isiku kohta aastas ja moodustab 5% Austraalia SKT näitajast.³³

³³ M. Pat. Counting the costs of crime in Australia - Trends & issues in crime and criminal justice no. 247. 2003. - <http://www.aic.gov.au/publications/current%20series/tandi/241-260/tandi247.html> (29.11.2015)

2. Kriminaalmenetlusega kaasnevad menetlusliigid ja toimingud

Käesolev töö keskendub neljale kuriteoliigile: tapmine, mõrv, vägistamine ja röövimine, kus on kasutatud füüsilist vägivalda. Karistusseadustik (KarS) defineerib üldnimetatud kuritegusid järgnevalt: tapmine on KarS § 113 järgi teise inimese tapmine ning sellest eest karistatakse kuue- kuni viieteistaastase vangistusega. Mõrv on KarS § 114 kohaselt tapmine raskendavatel asjaoludel, nagu näiteks piinaval või julmal viisil ning karistusena näeb KarS ette kaheksa- kuni kahekümneaastast või eluaegset vangistust. Vägistamine on KarS § 141 tähenduses inimese tahte vastaselt temaga suguuhtesse astumine või muu sugulise iseloomuga teo toimepanemine vägivallaga või ära kasutades tema seisundit, milles ta polnud võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saama ning selle eest karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega. Kahjuks erinevad uurimustööd näitavad, et vaid osa ohvritest annab rünnakust politseile teada ja neist, kes annavad teada võtavad paljud oma tunnistuse tagasi juhtumi uurimise ajal. Peamisteks põhjusteks on selleks häbi või süü toimu pärast, kardetakse ründajate poolt kättemaksu või kui kuritegu ei peegelda tavalist vägistamise käsitlust.³⁴ Röövimine KarS § 200 järgi on võõra vallasasja äravõtmine ebaseadusliku omastamise eesmärgil, kui see on toime pandud vägivallaga ning karistusena nähakse ette kaks kuni kümme aastat vangistust.

Üldmainitud kuritegudest mõrv, tapmine ning röövimine kvalifitseeruvad esimese astme kuritegudena ning vägistamine on teise astme kuritegu.

2.1. Menetlusliigid

Kuriteod jagunevad kohtus erinevate menetlusliikide vahel, mille menetlemine on erinev ja seetõttu ka erinevad kulud. Menetlusliigid, mida võidakse tapmise, vägistamise ja röövimise puhul kasutada on üldmenetlus ja lihtmenetlus: lühimenetlus või kokkuleppemenetlus. Kokkuleppemenetlust ei saa kasutada mõrvade ja tapmiste puhul, teiste kuriteoliikide puhul võib aga rakendada kõiki kolme menetlusliiki.

³⁴ D. Patterson, R. Campbell. Why Rape Survivors Participate in the Criminal Justice System? Journal of Community Psychology Date: March 1, 2010. - <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=59&sid=6ee4130e-766a-4a45-a279-315ed82df18f%40sessionmgr113&hid=116> (10.12.2015)

Üldmenetlusega kaasneb paratamatult suurem töömaht kaitsjale, kui näiteks lühi- ja kokkuleppemenetluses. Üldmenetluses esitatakse sagedamini apellatsioonid ja kassatsioonid, mis omakorda pikendavad kohtumenetlust ning seetõttu suurenevad ka täiendavad kulud.

Üldmenetlus toimub kohtus järgmiselt: prokuratuur saadab kohtusse süüdistusakti, kohtu kantselei jagab kohtusse saabunud asjad kohtunikele ning seejärel määrab kohus eelistungi aja. Eelistungil lahendab kohus võimalikud taotlused ja lepib pooltega kokku asja sisulise arutamise aja kohtuistungil. Kohtuistungil küsitakse süüdistatavalt, kas ta tunnistab end süüdi või mitte ja kuulatakse ära kaitsja arvamus süüdistuse kohta. Pärast seda algab kohtulik uurimine, kus uuritakse kirjalikke tõendeid, kuulatakse tunnistajaid, eksperte, kannatanuid ja süüdistatavat. Seejärel algavad kohtuvaidlused, kus prokurör esitab kõne süüdistatava tegudest ja sellest, kui suurt karistust nõuab. Kannatanu, tsiviilkostja ning kaitsja esitavad oma seisukohad. Viimast korda saab sõna süüdistatav, enne kui kohus läheb otsust tegema.³⁵

Peamisteks üldmenetlusega seotud riskideks on näiteks taotlusest keeldumine või ka selle rahuldamata jätmine - nagu iga kohtumenetluse korral, on ka üldmenetluses võimalus, et taotlus jäetakse rahuldamata, mis võib tähendada, et hageja peab tasuma kohtukulud ka teise osapoole eest.

Otsuse edasikaebamine - kuigi otsused leiavad tavaliselt ka lõplikult kinnitust, võidakse need siiski edasi kaevata ka apellatsioonikohtule. Selle tulemusel võib kohtumenetlus kesta mitu aastat enne kohtuasja lõplikku lahendamist. Lisaks üldmenetluse otsuse tegemiseni võib ikkagi järgneda veel ka asja sisuline arutamine ja see ei mõjuta sisulise menetluse otsuse langetamist.³⁶

Alltoodud tabelist on näha, et kohtusse saadetud kuritegude menetlusliigina kasutatud üldmenetlus on viimastel aastatel langenud.

Tabel 2. Kohtusse saadetud kuriteod – üldmenetluste arv, aasta, kuriteo aste³⁷

Aasta	I aste	II aste	Kokku
2012	542	2 309	2 851
2013	533	2 199	2 732
2014	.. ³⁸	..	2 460
2015	3 516

³⁵ Kriminaalmenetlus. - <http://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/kriminaalmenetlus> (10.12.2015)

³⁶ AgriBusiness Legal Desk. Summary proceedings. - http://www.agribusinesslegaldesk.nl/term-en/7_Summary-proceedings (12.12.2015)

³⁷ Statistikaameti veebiandmebaas

³⁸ Eesti Statistikaameti andmete järgi tähendab „..“ - andmeid ei ole saadud või need on avaldamiseks ebakindlad

Lühimenetluse peamiseks eesmärgiks on võimalikult efektiivne kohtupidamise vorm, et hoida kokku kõikide osapoolte ajalisi ja rahalisi ressursse.³⁹

Lühimenetlust võib kohaldada, kui süüdistatav on nõus lühimenetlusega ning kui tegu on kuriteoga, mille eest karistusseadustik ei näe ette karistusena eluaegset vangistust.⁴⁰ Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 233 lg 1 lähtuvalt võib kohus lahendada kriminaalasja lühimenetluses vaid kriminaaltoimiku materjalide põhjal, kus tunnistajaid ja eksperte ei kutsuta välja. Siit saab järeldada, et kohtumenetluse ajakulu on ka sellisel juhul väiksem, kui üldmenetluse puhul. Toimikutest pärit andmete kohaselt on lühimenetluses keskmiseks kohtuistungiks pikkuseks umbes poolteist tundi.

Lihtmenetluse eesmärk on kiirendada kriminaalmenetlust, et vähendada kohtusüsteemi ülekoormatust. Vastavalt KrMS § 238 lg 2 vähendab kohus süüdimõistvat kohtuotsust lühimenetluses tehes kõigi kuriteo asjaolude kaalumist süüdistatavale määratud põhikaristust ühe kolmandiku võrra.⁴¹

Nagu ülalpool sai kirjutatud, saab lihtmenetlust kasutada nende kuritegude puhul, kus ei ole ettenähtud eluaegset vangistust, nagu näiteks antud töös röövimise, vägistamise ja tapmise puhul. Seepärast ei saa mõrva (KarS § 114) lahendada lühimenetluses, samuti tapmise (KarS § 113) puhul on lühimenetlus tegelikkuses pigem harvaesinev. Tapmise ja mõrva menetluste puhul eeldatakse, et kõik kohtumenetlused on üldmenetluse vormis.

Allpool toodud tabelist on näha, et kuigi aastate jooksul on lühimenetluste arv kahanenud erinevate kuriteoliikide astmete osas, oli näiteks lühimenetluste arv esimese astme kuritegude puhul 2013. aastal kümne võrra suurem, kui 2012. aastal, mis ei ole küll oluline vahe.

Tabel 3. Kohtusse saadetud kuriteod – lühimenetluste arv, aasta, kuriteo aste⁴²

Aasta	I aste	II aste	Kokku
2012	165	4 347	4 512
2013	175	3 865	4 040
2014	2 953
2015	3 127

³⁹ W. Kluwer. Criminal Law in Italy, lk. 173-174. - https://books.google.ee/books?id=iVZD9E-R8uQC&pg=PA173&lpg=PA173&dq=abbreviated+trial&source=bl&ots=ipZf4zP_PN&sig=3_PIVYIRy6zDbs5Tdkn5_bitmWU&hl=et&sa=X&ei=ljU7VYvdOIrXU7DZgKAD&ved=0CFoQ6AEwCA#v=onepage&q=abbreviated%20trial&f=false (12.12.2015)

⁴⁰ Kriminaalmenetlus. - <http://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/kriminaalmenetlus> (12.12.2015)

⁴¹ Samas.

⁴² Eesti Statistikaameti andmebaas

Vastavalt KrMS § 239 lg 2 võib kokkuleppemenetlust võib teise astme kuritegude puhul, kui kõik osapooled (prokurör, kaitsja, süüdistatav, kannatanu, tsiviilkostja) on sellega nõus.⁴³ Seetõttu saame käesoleva uuringu raames kokkuleppemenetlusest rääkida vaid vägistamiste ja röövimiste puhul, kuna tapmise ning mõrva kvalifikatsiooniga süüasjades kokkuleppemenetlust ei rakendata. Kohtueelses menetluses räägivad omavahel läbi süüdistatav, tema kaitsja ning prokuratuur selle menetluse käigus süüdistuse sisu ja kuriteo kvalifikatsiooni, kuriteoga tekitatud kahju laadi ja suurusega ning jõuavad kokkuleppele prokuröri poolt kohtus nõutava karistuse liigis ja määras. Kokkuleppe sõlmimise järel saadab prokurör kriminaaltoimiku kohtule, kus kohtunik otsustab, kas kriminaalasja hakatakse kokkuleppemenetluse raames arutama. Pärast seda toimub kohtuistung ning kui ei prokurör, süüdistatav ega kaitsja ei loobu kokkuleppest istungil, teeb kohus süüdimõistva kohtuotsuse.⁴⁴

Riigikohus on oma lahendis öelnud, et kokkuleppemenetluse olemuse tõttu on läbirääkimiste käigus võimalikud teatavad järeleandmised prokuröri poolt nii kindlakstehtud faktiliste asjaolude karistusnormi alla subsumeerimisel kui ka süüdistatava karistuse liigi ja määra valikul.⁴⁵ Läbirääkimiste eesmärgiks on pakkuda mõlema osapoole praktiline arutelu täispika menetluse vältimiseks. Vastupidiselt sätestab KrMS § 248 lg 1 p 3, et kohtul on õigus kokkuleppemenetlusest keelduda ja tagastada kriminaaltoimik prokuratuurile, kui ta ei nõustu kuriteo kvalifikatsiooniga või karistuse liigi või määraga.

Kokkuleppemenetlused on väga levinud Anglo-Ameerika õigussüsteemis, kus tehakse vahet vaieldavate ja vaieldamatute asjade vahel. Viimasel juhul kohtumenetlust ei toimu ja lahend tehakse *plea of guilty* (süüditunnistamise) põhjal, kus tihtipeale saavutatakse *plea bargaining* (kokkuleppe) ning neid rakendatakse peaaegu 90% kriminaaljuhtumite puhul.⁴⁶ Paljudes riikides ei ole see menetluse vorm siiski lubatud, kuna seda peetakse ebaeetiliseks ja ebamoraalseks.⁴⁷ Kokkuleppemenetlus tähendab tavaliselt kokkuleppe saavutamist kriminaalasjas prokuröri ja kostja vahel, mis tavaliselt hõlmab kostja süüd tõendavate dokumentide menetlemist selliselt, et ta saaks väiksema karistuse tehtud kuriteo eest. Kokkuleppemenetlustele viidatakse sageli kui „vastastikuse tunnustuse“ loomisele kriminaaljuhtumi tugevuste ja nõrkuste suhtes ja need ei peegelda tingimata traditsioonilises

⁴³ Kriminaalmenetlus. - <http://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/kriminaalmenetlus> (12.12.2015)

⁴⁴ Samas.

⁴⁵ RKKKm 14.12.2009, 3-1-1-96-09, p 9.

⁴⁶ U. Lõhmus. Kas kokkuleppemenetlus on kooskõlas karistusõiguse süüühimõttega? - Juridica 2014/7, lk. 546.

⁴⁷ Plea Bargains: In Depth. - <http://criminal.findlaw.com/criminal-procedure/plea-bargains-in-depth.html> (13.12.2015)

mõttes „õiglust“. Teoorias võiksid kohtud olla rahul olukorraga, kus mõlemad osapooled töötavad ise saavutatava lahenduse nimel, kuid siiski jääb küsimus, kelle huvid on paremini tagatud kokkuleppemenetluse korral.⁴⁸

Nagu ka Anglo-Ameerika õigussüsteemis, on tähtis veenduda, kas süüdistatav sõlmis kokkuleppe vabal tahtel. Riigikohtu kriminaalkolleegium on toonud kohtuotsuses välja järgneva „Süüdistatava nõustumine kokkuleppega tähendab ka nõustumist temale süüks arvatud kuriteo kvalifikatsiooniga, ning seeläbi nõustumist asjaoluga, et kokkuleppemenetluses tehtava süüdimõistva kohtuotsuse korral käsitatakse teda kokkuleppes märgitud kuriteo toimepanemises süüdi olevana. Seejuures ei ole oluline, et süüdistatav oleks end varasemas menetluses otsesõnu süüdi tunnistanud – kokkulepe on võimalik ka olukorras, kus süüdistatav või kahtlustatav menetluse varasemates staadiumides on eitanud oma süüd kuriteo toimepanemises. Oluline on aga, et süüdistatav oleks kokkuleppest aru saanud ja et seda sõlmides oleks ta väljendanud oma tõelist tahet.“⁴⁹

Statistikaameti andmete järgi on näha, et Eestis on kokkuleppemenetluse rakendamine pigem langevas tendentsis. Järgnevas tabelis on kirjeldatud aastatel 2012-2014 saadetud kohtusse esimese ja teise astme kuriteod, mille puhul kasutati kokkuleppemenetlust.

Tabel 4. Kohtusse saadetud kuriteod – kokkuleppemenetluste arv, aasta, kuriteo aste⁵⁰

Aasta	I aste	II aste	Kokku
2012	592	7 204	7 796
2013	495	7 234	7 729
2014	7 599
2015	7 296

Kohtuni jõudis 2014. aastal kokku 7699 kriminaalasja, neist 4944 lahendati kokkuleppemenetluses.⁵¹ Üldmenetluses menetletakse ühte kriminaalasja maakohtus keskmisel 243 päeva ning apellatsioonistasmes 38 päeva. Kohtumenetluse kestus maakohtus võib olla ka üle 365 päeva.⁵² Kriminaalasi lahendatakse kokkuleppemenetluses 30 päevaga.⁵³

⁴⁸ Plea Bargains: In Depth. - <http://criminal.findlaw.com/criminal-procedure/plea-bargains-in-depth.html> (13.12.2015)

⁴⁹ RKKKo 26.09.2005, 3-1-1-79-05, p 10.

⁵⁰ Eesti Statistikaameti andmebaas

⁵¹ Eesti kohtute statistika. I ja II astme kohtute 2014. aasta statistilised koondandmed. -

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ia_ii_astme_kohtute_2014.a_statistilised_koondandmed.pdf

(03.01.2015) Töö autor kasutab 2014. aasta andmeid, sest 2015. aasta andmed olid töö tegemise ajal esitatud 2015. esimese poolaasta eest.

⁵² Eesti kohtute statistika. I ja II astme kohtute tõhususe ja jõudluse näitajad. -

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ia_ii_astme_kohtute_joudlus_ja_tohusus_2014.pdf (03.01.2015)

⁵³ T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika. -

<http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf>

Sellest tulenevalt, on ilmne, et tegelikkuses kulub kohtunikul kriminaalasja lahendamiseks oluliselt vähem aega.

Peamised põhjused kokkuleppemenetluste kasutamiseks on järgmised: kohtud on ülerahvastatud ja kui kokkuleppemenetlusi ei võimaldata, oleksid kohtud ülekoormatud. Samuti on prokuröride töökoormus liiga suur ja nad on ülekoormatud, väiksem kohtuasjade arv tähendab, et prokurörid saavad tegeleda efektiivsemalt tõsisemate kuritegudega. Aga ka kostjad säästavad aega ja raha, kui neil ei ole vajadust end kohtuprotsesside ajal kaitsta.⁵⁴

Need esmased põhjused omavad kasutegurit kõigi kohtuasjasse puutuvate osapoolte jaoks – kohtu, prokurögi ja süüdistatava jaoks, kuid ei too kasu elanikkonnale laiemalt ning ei aita astuda samme konkreetse tulemuse suhtes. Sellel ja ka muudel moraalsetel, eetilistel ning põhiseadusest tulenevatel põhjustel on paljud õigusvaldkonnas töötavad inimesed kokkuleppemenetluse asjakohasuses kahelnud ja seda avalikult vaidlustanud.⁵⁵

Ameerika kriminaalõigussüsteemis toimib kokkuleppemenetlus enamiku kriminaalasjade kohtuväliste lahenduste mehhanismina. Selliste kokkulepete sisuks on see, et kostja tunnistab teatud määral end süüdi, et saada vastutasuks prokurörit teatud määral järeleandmisi kohtu nõusolekul. Selline kokkuleppele jõudmine aitab vältida pikki kohtuprotsesse (vandekohtu poolt) ja ebakindlust enda tulemuste suhtes. Sarnaselt Ameerika kohtusüsteemile, võib ka Hollandis märgata soovi kohtuvälise kokkuleppeni jõudmiseks erinevate kriminaalasjade puhul.⁵⁶

Traditsiooniliselt võib Hollandis lahendada kriminaalasju kohtuväliselt, nn “tehingu” abil (*transactie*): kohtuvälise lahendusena, milles kahtlusalune/tema kaitsja nõustub teatud tingimustega (näiteks tasuma trahvid ja maksma ohvrile hüvitise), et vältida süüdimõistmist ja menetlust kohtu poolt. Kuid need tehingud ei hõlma süüaluse ülestunnistust (või süüdimõistmise tunnistust), vaid need peab heaks kiitma kohus: tegemist on kokkuleppega kahe osapoolte vahel, et vältida süüdimõistmist, milleks kohtul ei ole eesõigust. Kui kohtuväline lahendus lükatakse tagasi või seda ignoreeritakse kaitsja poolt, siis esitab riigiprokurör talle süüdistuse ja ta tuuakse kohtumenetlusele. Selleks, et vältida võimalikke viivitusi, on Hollandi prokuratuuril (*Openbaar Ministerie*) vaba voli pakkuda erinevat liiki

⁵⁴ Plea Bargains: In Depth. - <http://criminal.findlaw.com/criminal-procedure/plea-bargains-in-depth.html> (13.12.2015)

⁵⁵ Samas.

⁵⁶ Samas.

kohtuvälist lahendust (mitteüksmeelset), mida nimetatakse “karistuseks” (*strafbeschikking*).⁵⁷

2.2. Kriminaalmenetlusega kaasnevad toimingud

Vastavalt KrMS § 211 lg 1 on kohtueelse menetluse eesmärk koguda tõendusteavet ning luua kohtumenetluseks muud tingimused. Kohtueelses menetluses uurimisasutus ja prokuratuur selgitavad välja kahtlustatavat ja süüdistatavat õigustavad ja süüstavad asjaolud. Uurimist viib läbi valdavalt politsei, uurimist juhib prokurör, kes vajadusel juhendab ka uurijaid. Osade toimingute jaoks on vaja prokuröri luba ning aeg-ajalt kohtu luba.

Järgnevalt käsitletakse põhjalikumalt erinevaid toiminguid, mis viidi läbi ülalmainitud kuritegude menetlemisel.

⁵⁷ P. Jacobs van Kampen. Dutch 'ZSM Settlements' in the Face of Procedural Justice: The Sooner the Better?. Utrecht Law Review, November. - <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=37&sid=6ee4130e-766a-4a45-a279-315ed82df18f%40sessionmgr113&hid=116&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=99956829> (14.12.2015)

Tabel 5. Kohtueelse menetluse tegevuste üldine skeem⁵⁸

Kohtueelse menetluse juhtimine ja korraldamine	
<ul style="list-style-type: none"> • Menetluse alustamine • Strateegiate ja taktikate paika panemine • Igapäevane suhtlus politsei ja prokuratuuri vahel 	
Uurimistegevused	Kriminaalmenetluse tagamine, tõkendid
Vaatlused	Isiku kahtlustavana kinnipidamine
Läbiotsimised	Elukohast lahkumise keelu rakendamine
Uurimiseksperimendid	Vahistamine ja vahi all pidamine
Ekspertiisid	Kautsjoni vastu vabastamine
Jälitustoimingud	Vahistamise asendamine elektroonilise valvega
Ülekuulamised	Tagaotsimine ja sundtoomine
Vastastamine	Lähenemiskeeld
Ütluste seostamine olustikuga	Vara arestimine, konfiskeerimine
Äratundmiseks esitamine	Asitõendite säilitamine jmt
Kohtueelse menetluse lõpetamine	
<ul style="list-style-type: none"> • Kriminaaltoimiku koostamine ja edastamine • Süüdistusakti koostamine ja edastamine • Kokkulepete sõlmimine ja edastamine 	

Tabel 5 kirjeldab lähemalt kohtueelset menetluse kulgu ning toob välja need võimalikud toimingud, mis kaasnevad tapmise, mõrva, vägistamise ning röövimise menetlemisel. Lisaks

⁵⁸ E. Kallaste, E. Luuk, J. Järve jt. Vägivallakuritegude hind, lk. 49. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vagivallakuritegude_hind_centar_loplik.pdf (20.12.2015)

nendele toimingutele peab arvestama veel sellega, et iga tegevus nõuab ettevalmistamist, tulemuste registreerimist ja lõpetamist.⁵⁹

2.2.1. Vaatlused

Järgnevalt käsitletakse lähemalt erinevaid vaatluseid. Sündmuskoha vaatlus on uurimistoiming, kus saadakse asjaolude meelelise kogemise tulemusena teavet, mis fikseeritakse menetlustoimingu protokollis.⁶⁰ Vaatluse eesmärk KrMS § 83 lg 1 kohaselt on koguda kriminaalasja lahendamiseks vajalikke andmeid, avastada kuriteojäljed ning asitõenditena võtta kasutatavad objektid ära. Vaatluse üheks peamiseks ülesandeks on fikseerida tõendite kriminaalasja juurde saamise käik ning andmed tõendamisele kuuluvate asjaolude kohta.⁶¹

KrMS § 84 lg 1 järgi toimetatakse sündmuskoha vaatlust kuriteo toimepanemise kohas, või kohas, mis on seotud kuriteo toimepanemisega. Sündmuskoha vaatlust peetakse esimeseks toiminguks, mis kuriteo avastamisel tehakse. Siit tulenevalt on vaatluse teine peamine ülesanne – kuriteosündmusele võimalikult lähedaloleval ajahetkel fikseerida tõendamiseks oluliste tunnuste kogum.⁶² Siinkohal on oluline välja tuua antud uurimistoimingu asendamus – muude uurimistoimingute saadud andmed ei asenda sündmuskoha uurimisel saadud andmeid ja ei anna sündmuskoha olustikust terviklikku ülevaadet.⁶³

Isiku läbivaatusel vaadeldakse üldjuhul kannatanut ja kahtlustatavat, kuid ka tunnistajat. KrMS § 88 lg 1 kohaselt selgitatakse isiku läbivaatusel näiteks välja, kas isiku kehal, rõivastel või jalatsitel on kuriteojälgi, kas on tervisekahjustus või muud vigastused, kas isiku juures või tema kehasse peidetuna on asitõendina kasutatavaid asju. See on ainus menetlustoiming, millega fikseerida tõendusteave, mis saadakse isikul paiknevast infost või tema lähedal olevatest esemetest.⁶⁴ Isiku läbivaatusel lubatakse võtta temalt proove ning ekspertiisimaterjale. Seejuures ekspertiisimaterjali ning proovide võtmiseks tuleb järgida KrMS §-s 100 sätestatut. Vastavalt KrMS § 88 lg 2 peab läbivaatusel osalema kohtuarst,

⁵⁹ E. Kallaste, E. Luuk, J. Järve jt. Vägivallakuritegude hind, lk. 46. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vagivallakuritegude_hind_centar_loplik.pdf (20.12.2015)

⁶⁰ E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006, lk 198.

⁶¹ L. Feldmanis. KrMS § 83/2.1. - E. Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj.. Tallinn: Juura 2012.

⁶² L. Feldmanis. KrMS § 83/2.6. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁶³ H. Lindmäe. Menetlustaktika I. Tartu: Juristide Täienduskeskus, 1995, lk 104.

⁶⁴ L. Feldmanis. KrMS § 88/3. - E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

tervishoiutöötaja või muu asjatundja, kui isiku läbivaatuse eesmärk on avastada tema kehal kuriteojälgi.

Analüüsitud kohtutoimikute põhjal on näha, et isiku läbivaatuseks on protokollitud aeg kolmest minutist kuni pea nelja tunnini. Läbivaatuse keskmiseks kestvuseks kujunes 23 minutit.

Laiba vaatlus toimub sündmuskohal või laiba muus asukohas. Vastavalt KrMS § 85 selgitatakse vaatlusel välja laiba isik või tundmatu laiba puhul antakse selle kirjeldus; laiba asukoht, asend ja poos; laiba juures olevad asjad ning kuriteojäljed laiba katmata kehaosadel, rõivastel ning jalatsitel ja kaetud kehaosadel. Lisaks sellele vaadatakse ka koolnutunnused ning muud vajalikud tunnused.

Kriminaalmenetluse seadustik § 85 sätestab muuhulgas, et laiba vaatlusel osalevad võimalusel kohtuarst või asjatundja, kes sedastab surma saabumist, kui see ei ole ilmne ja abistada uurimisasutuse ametnikku vaatluse toimetamisel selleks, et koguda ja talletada ekspertiisiks vajalikke lähteandmeid.

Märkimisväärne on asjaolu, et vaatluse käigus on keelatud teha järeldusi surma põhjuste ning aja suhtes, sest uurimistoimingu eesmärk on anda objekti võimalikult täpne kirjeldus. Eriteadmistel põhinevaid järeldusi saab väljenduda tõendi vormis ekspertiisiaktis või asjatundja ütlustes.⁶⁵

KrMS § 86 kohaselt selgitatakse dokumendi või muu objekti vaatlusel kuriteojäljed ning muud tunnused, mis on vajalikud kriminaalasja lahendamiseks ja on aluseks objekti kasutamisel asitõendina ning kui seda on vaja täiendavalt uurida, tehakse asitõendi vaatlus. Andmed tuleb talletada kindla kriminaalasja tõendamiseseme seisukohast tähtsust omavate asjaolude kohta ning tuleb teha kindlaks, milline esemel olev informatsioon omab kriminaalasja lahendamisel tähtsust. Tõenduslikku teavet on neil andmetel, mis on objekti välispinnal või ka vaadeldava objekti sees.⁶⁶

Objektide välispinnal olev tähtis teave on näiteks võltsitud dokument, relv tapmise toimepanemise vahendina või mõni muu ese. Vaatlusel on tähtis ära fikseerida eseme kaal,

⁶⁵ L. Feldmanis. KrMS § 85/6. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁶⁶ L. Feldmanis. KrMS § 86/2. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

kuju, mõõdud või muud iseloomustavad asjaolud, sest vaatlusprotokoll võib olla hiljem kohtumenetluses ainus vahend tõendi tajumiseks.⁶⁷

Esemed, kus teave on objekti sees, on peamiselt elektroonilised andmekandjad. Siia hulka kuuluvad arvuti kõvaketas, mälupulk, mobiiltelefon ning muu. Elektrooniliste andmekandjate puhul on küll tähtis nende sisu ehk neile salvestatud andmed, siis sellegi poolest, tuleb vaatlusel kajastada ka nende väliseid tunnuseid, nagu näiteks andmekandja liik (arvuti kõvaketas jne.), tootja ning mudel (nt Dell Latitude E7440), seerianumber ning muud välised eritunnused (kuju, värvus).⁶⁸ Oluline on siinkohal välja tuua, et seaduse järgi peab asitõend olema kajastatud uurimistoimingu protokollis, vastasel juhul ei saa seda käsitleda kajastavast protokollist eraldi.⁶⁹

Kohtutoimikutest saadud andmetest selgub, et asitõendi keskmiseks vaatluse pikkuseks tapmise puhul on umbes kaks tundi (1h 57min), vägistamise puhul pool tundi ja röövimise puhul umbes tund (1h 07min). Ühe toimiku kohta on tehtud 5,6 asitõendi vaatlust tapmise, 2,3 vägistamise ja 3 röövimise puhul.

2.2.2. Läbiotsimine ja uurimiseksperiment

Vastavalt KrMS § 91 lg 1 on läbiotsimise eesmärk leida hoonest, ruumist, sõidukist või piirdega alalt asitõendina kasutatav või konfiskeeritav objekt, kriminaalasja lahendamiseks vajalik dokument, asi, isik või kuriteoga tekitatud kahju hüvitamiseks või konfiskeerimiseks arestitav vara või laip või tabada tagaotsitav. Tegemist on ühe efektiivseima toiminguga, mille vahendusel on võimalik jõuda menetleja eest varjata püütava kuriteoga seotud teabeni.⁷⁰ Sellest tulenevalt võib öelda, et antud toimingut teostatakse ennekõike mistahes tõendusteabe leidmiseks kriminaalmenetluses. KrMS § 91 lg 4 kohaselt märgitakse läbiotsimismääruses ära läbiotsimise eesmärk ja põhjendus. Läbiotsimise teostamiseks on vaja üldjuhul prokuröri luba, seepärast võtab uurija enne kirjalikult või telefoni teel prokuratuuriga ühendust ning seejärel prokurör väljastab loa.

Uurimiseksperimenti eesmärk on KrMS § 93 lg 1 kohaselt selgitada katseliselt välja, kas uuritava sündmuse asjaolud või toiming kuriteosündmuse ajal esinesid või kas nende olemasolu oli võimalik tajuda. Katseliselt selgitatakse välja mingi kuriteo uurimise

⁶⁷ L. Feldmanis. KrMS § 86/3. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁶⁸ L. Feldmanis. KrMS § 86/4.1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁶⁹ L. Feldmanis. KrMS § 86/7.1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁷⁰ E. Kergandberg. KrMS § 91/1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

seisukohalt olulise: 1) toimingu või sündmuse võimalikkust (näiteks kas isik oskab käsitseda või valmistada mingit eset) 2) mingi objekti tajumise võimalikkust (näiteks kas on võimalik teatud kauguselt tunda ära isikut).⁷¹ Uurimiseksperimenti sisuks on katsed ja neid võidakse teha sündmuskoha vaatlusel ja ekspertiisi tegemisel. Nii näiteks tehakse liiklusõnnetuse puhul sündmuskohal pidurduskatseid, kohtuballistikaekspertiisil selgitatakse katsetega, kas relvast oli võimalik tulistada ilma päästikule vajutamiseta.⁷² Tulenevalt KrMS § 93 lg-st 2 osaleb uurimiseksperimenti läbiviimisel kahtlustatav, süüdistatav, kannatanu või tunnistaja, kui tema abi vajatakse sündmuse olustiku taastamiseks; kui eksperimenti tulemused võimaldavad kontrollida tema ütlusi ning kui katsete tulemused sõltuvad selles osaleja omadustest, võimetest või oskustest. Uurimiseksperimenti kasutatakse pigem harva ja kui tuleb ette, siis pigem tapmis- ja mõrvajuhtumite raames. Ka antud töö jaoks analüüsitud kohtutoimikutest oli tehtud uurimiseksperiment vaid ühe tapmise uurimise käigus.

2.2.3. Ütluste seostamine olustikuga ja äratundmiseks esitamine

KrMS § 79 lg 1 sätestab, et ütluste seostamine olustikuga raames tehakse eelnevalt ülekuulatud kahtlustatavale, süüdistatavale, kannatanule või tunnistajale ettepanek selgitada ja täpsustada kuriteosündmusega seotud asjaolusid kohapeal ning seostada ütlused sündmuskoha olustikuga. Ütluste seostamine olustikuga aitab kontrollida varasemalt antud ütluste usaldusväärsust.

Ütluste seostamine olustikuga on vajalik, kui kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, või tunnistaja ütlused kuriteosündmusesse puutuvate asjaolude kohta jäävad sündmuskoha olustikku tundmata ebaselgeks. Samuti, kui menetleja arvates on ülekuulamisel antud teadvalt valeütlusi ning kui tõendamisel on vaja täiendavalt koguda andmeid selle kohta, et tegemist on sündmusosalise isikuga või kui on vaja välja selgitada, milline on iga kuriteost osavõtja käitumine kuriteo toimepanemisel.⁷³

Enne ütluste olustikuga seostamist on vaja isik üle kuulata. Selline nõue tagab võimaluse kasutada varem antud ütlusi ütluste olustikuga seostamise ettevalmistamisel, läbiviimisel ning saadud andmete kontrollimisel ja hindamisel. Ütluste seostamisel olustikuga peaks looma tingimused, mis tagavad isiku, kelle ütlusi seostatakse, toimingute ja selgituste iseseisvuse.

⁷¹ E. Kergandberg, KrMS § 93/1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁷² H. Lindmäe. *Menetlustaktika I*. Tartu 1995, lk. 142

⁷³ M. Sillaots. KrMS § 79/2. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

Lisaks sellele peab olema välistatud esitatud küsimustele vastuste etteütlemine või suunavate küsimuste esitamine.⁷⁴

KrMS § 81 lg 1 kohaselt võib menetleja vajaduse korral isiku, asja või muu objekti esitada ülekuulatud kahtlustatavale, süüdistatavale, kannatanule või tunnistajale äratundmiseks.

Äratundmiseks esitamine on uurimistoiming, mille toimetamisel äratundmist võimaldavate tunnuste ja tajumistingimuste osas eelnevalt ülekuulatud kahtlustatav, kannatanu või tunnistaja mälu järgi võrdleb talle vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku sätetele esitatud objekti tunnuseid tema poolt varem tajutud kuriteosündmusse puutuva objekti tunnustega ning teeb järelduse objekti samasusest, sarnasusest või erinevusest.⁷⁵ Vastavalt KrMS § 81 lg-le 2 esitatakse isik, asi või muu objekt äratundmiseks koos vähemalt kahe sellega sarnase objektiga. Kõige sagedamini on äratundjaks tunnistaja ja kannatanu,⁷⁶ sest tunnistaja või kannatanu äratundmiseks esitamisel kaastöök kohustatud, kui tal ei ole õigust keelduda ütluste andmisest. Äratundjale peaks ka selgitama, et kuriteos kahtlustatav ei pruugi olla äratundmiseks esitatavate isikute hulgas.⁷⁷ Üldjuhul arvestatakse tõendina vaid esimest äratundmiseks esitamist. Selle toimingu kordamine ei ole enamikel juhtudel vajalik.⁷⁸ Äratundmiseks esitamise vajaduse üle otsustab uurija.

KrMS § 81 lg 1 ei piiritle äratundmiseks esitatavate objektide ringi. Äratundmiseks esitatakse sageli inimesi, esemeid, surnukehi, harvem aga näiteks hooneid, ruume, dokumente.

Äratundmiseks esitamisel on oluline roll ka ajal. Tunnistajal võib ajapikku ununeda mälu pilt kurjategijast, kui kuriteost on möödunud kaua aega. Uurijad võivad seista probleemi ees, kus kannatanu või tunnistaja unustab aja jooksul kurjategija välistunnused. Uurimispraktikas on kasutatud kord isegi hüpnoosi, et väga ohtliku kuriteo tunnistajal ei tuhmuks pilt, kes nägi mõrvarit näost näkku. Kurjategija õnnestus tabada kuu aega hiljem ja äratundmine, mis seejärel läbi viidi, oli kindel ja saadud süütõend veenev.⁷⁹ Tänavu aastal sai lõpule viidud aastaid kestnud väikese Varvara mõrvaloo uurimine, kus olid kaasatud ka tuntud sensitiivid, kuid olulist abi, millele saaks prokuratuur tugineda, kahjuks polnud. Käesolevas töös analüüsitud kohtutoimikutes nähtub, et äratundmiseks esitamist korraldati kokku 64 korda, neist 50 korda lühimenetlustes, 8 kokkuleppemenetlustes ning 6 üldmenetlustes.

⁷⁴ M. Sillaots. KrMS § 79/6. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁷⁵ H. Lindmäe. Menetlustaktika I. Tartu Ülikool 1995, lk 88.

⁷⁶ Samas, lk 89.

⁷⁷ M. Sillaots. Kohtulik uurimine ja tõendamisvõimalused kriminaalmenetlustes. *Juridica* 2012/8, lk. 631.

⁷⁸ M. Sillaots. KrMS § 81/7. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁷⁹ O. Silla. Uurija kurjategija jälgedel. Tallinn: Eesti Raamat, 1974, lk 118.

2.2.4. Jälitustoimingud

Kriminaalmenetluse seadustik ei seleta jälitustegevuse mõistet lahti, küll aga KrMS § 126¹ avab jälitustoimingu olemust – see on isikuandmete töötlemine seaduses sätestatud ülesande täitmiseks eesmärgiga varjata andmete töötlemise fakti ja sisu andmesubjekti eest.

1. jaanuarini 2013 kehtinud jälitustegevuse regulatsiooni peetsid õigusasjatundjad üsna puudulikuks. Näiteks vandeadvokaat Aivar Pilve hinnangul oli jälitustegevuse seaduslikkuse kontrollimine olematu, sest kuigi jälitustegevuse lubasid andsid kohtunikud järjepidevalt ilma, et kontrollitaks, kas eelnev tegevus on olnud põhjendatud ja kasutoov.⁸⁰ Pärast mitmeid seaduse muudatuste ja analüüse, täiendati Kriminaalmenetluse seadustik peatükiga 3¹ „Jälitustoimingud“. Jälitustoimingu puhul on oluline järgida inimeste põhiõigusi ja mitte riivata põhivabadusi.

Siinkohal on oluline ära märkida, nagu sätestab KrMS § 126¹ lg 2, on jälitustoiming Kriminaalmenetluse seadustikus kehtestatud alustel lubatud, kui andmete kogumine teiste toimingutega või tõendite kogumine muude menetlustoimingute ei ole võimalik, ei ole õigel ajal võimalik või on oluliselt raskendatud või kui see võib kahjustada kriminaalmenetluse huve. KrMS § 126¹ lg 4 kohaselt võib jälitustoiminguga saadud teavet pidada tõendiks, kui on järgitud selleks ettenähtud seaduse nõudeid.

Jälitusasutus võib seadustikus sätestatud alustel jälgida varjatult isikut, asja või paikkonda, koguda varjatult võrdlusmaterjali ning teha esmauuringuid, teostada varjatult asja läbivaatust ja asendada selle varjatult nagu tuleneb KrMS § 126³ lg 1.

Kohtutoimikutest saadud andmed näitavad, et jälitustoiminguna tehti kõneeristusi ja videosalvestisi. Jälitusprotokolli vormistati kokku 14 korda, neist 10 üldmenetlustes ja 4 lühimenetlustes.

2.2.5. Tunnistaja ja kahtlustatava ülekuulamine

Seadusega on reguleeritud kaks ülekuulamise liiki – tunnistaja ja kahtlustatava ülekuulamine. Teiste ülekuulamised lähevad peamiselt tunnistaja ülekuulamise regulatsiooni alla, näiteks

⁸⁰ M. Kruusamäe, T. Reinthal. Jälitustegevuse kohtulik eelkontroll Eestis. Kohtupraktika analüüs. Riigikohus, Tartu. - http://www.riigikohus.ee/vfs/1503/6_Lisa%205_Jalitustegevuse%20analuus.pdf (03.01.2016)

eksperdi ja asjatundja ülekuulamine. Kohtutoimikutest saadud andmed näitavad, et esines palju ka kannatanu ülekuulamist, kuid vastavalt KrMS § 37 lg 3 kohaldatakse menetlustoimingus kannatanule ka siin tunnistaja kohta sätestatut.

Ülekuulamised on kohtueelse menetluse üheks osaks, üheks menetlustoimingute liigiks. Inimese asetamine ülekuulamissituatsiooni ja tema allutamine ülekuulamisprotseduurile võib toimuda vaid juhtumel, mil selle inimese mälus olevaid teadmisi-teadmust on tarvis teada saada tõendusteabe kogumiseks ning kahtlustatavat õigustavate ja süüstavate asjaolude selgitamiseks.⁸¹

Vastavalt KrMS § 68 lg 4 võib tunnistajat üle kuulata üksnes tõendamiseseme asjaolude kohta ning seejuures ei tohi ütluste esemeks olla õigusküsimused, järeldused, oletused ja muljed.⁸²

KrMS § 69¹ lg 2 sätestab ütluste deponeerimist, mis tähendab ülekuulamist, mis viiakse kohtueelses menetluses läbi eeluurimiskohtuniku juuresolekul, kui esinevad asjaolud, et tunnistaja hilisem ülekuulamine osutub võimatuks või tunnistajat võidakse selleks ajaks mõjutada. Harju Maakohtus analüüsitud kohtutoimikutes ütluste deponeerimist ei kasutatud. Ütluste deponeerimine toimub prokuratuuri, kahtlustava või kaitsja taotlusel ning kõigi nende juuresolekul.

Kahtlustatava ülekuulamine erineb mõneti tunnistaja omast. Esimese puhul on oluline öelda enne ülekuulamist, et tal on õigus keelduda ütluste andmisest ning et antud ütlusi võidakse kasutada tema vastu, sätestab KrMS § 75 lg 2.

Kui tunnistaja ja kannatanu puhul pakub tuge menetleja, siis kahtlustataval on selleks kaitsja, kes aitab kaitsta tema õigusi ja huve. KrMS § 339 lg 1 p 3 tähenduses võib kaitseõiguse rikkumise tõttu olla tegemist kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisega. Samuti on oluline kahtlustatava andmete kirjapanemisel ära märkida kõik nõutavad andmed, sest hiljem nad võivad olla otsustavad tõkendi (KrMS § 127 sätestatu) ja karistuse valimise seisukohast.

KrMS § 33 lg 2 kohaselt võib ülekuulamise edasi lükata, kui kahtlustatava tervise seisund ei võimalda tema kohest ülekuulamist ning kui on vaja tagada kaitsja ja tõlgi olemasolu.

⁸¹ U. Krüger. Ülekuulamine kohtueelses menetluses. Õiguslikud aspektid. Sisekaitseakadeemia 2008, Tallinn. - http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/17335/Ylekuulamine_Kruger.pdf (15.01.2016)

⁸² M. Sillaots. KrMS § 68/4. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

Kohtutoimikutest saadud andmete põhjal tehti ülekuulamisi 367 korda. Kaitsja oli kaasatud 29 korral ning tõlgi abi vajati 203 korral.

2.2.6. Eriteadmisi nõudvate asjaolude selgitamine

KrMS § 105 lg 1 kohaselt korraldatakse ekspertiis tõendamisvajadusest lähtudes menetleja määruse alusel, kuid vastavalt KrMS § 295 lg 1 saab kohus ka enda algatusel määrata ekspertiisi, kui kohtu hinnangul on vaja vaidlusaluse asjaolu välja selgitada kohtulikul uurimisel. Ekspertiis tellitakse riiklikust ekspertiisiasutusest ning kui see ei peaks olema võimalik, siis vastava pädevusega eksperdilt.

Ekspertiise tellitakse valdavalt Eesti Kohtuekspertiisi Instituudilt, kes teostab neid erapooletult ning asjatundlikult. Ekspertidel on selleks põhjalikud erialased teadmised ja vastav kõrgtehnoloogia, mis tagab töö tulemuste usaldusväärsuse ja siseriikliku ning rahvusvahelise tunnustuse. Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi põhimäärus § 9 sätestab teostavaid ekspertiise: kohtuarstlik ekspertiis, kohtubioloogiaekspertiis, kohtukeemiaekspertiis, kohtupsühhiaatriaekspertiis, kriminalistikaekspertiis.

Eesti Kohtuekspertiisi Instituudilt võivad ekspertiise ning uuringuid tellida kohtud, prokuratuurid, uurimisasutused, väärteo kohtuvälised menetlejad, haldusorganid ja riigiasutused.⁸³

Kohtutoimikutest saadud andmetest on näha, et erinevate kuritegude puhul teostati DNA-uuringut, günekoloogiaekspertiis, kohtuarstlik lahing, käekirjauuring, sõrmejäljeuuring ja teised.

Ekspertiisi liik sõltub sellest, millist eriteadmist on vaja juhtumi asjaolude selgitamiseks. Ühe kuriteoliigi lõikes on aga üsna selgelt väljakujunenud, milliseid ekspertiise tellitakse. Tapmise puhul viiakse alati läbi surnu kohtuarstlik ekspertiis, tihti ka DNA analüüs, isiku kohtuarstlik ekspertiis ja kohtupsühhiaatriline ekspertiis. Olenevalt kuriteost kasutatakse lisaks tulirelva, sõrmejälje, jalajälje, käekirja ja hääleekspertiise. Vägistamise puhul viiakse reeglina läbi günekoloogiline, isiku kohtuarstlik ekspertiis ja DNA analüüs. Sellele lisanduvad kohtupsühhiaatriline ekspertiis ning vastavalt vajadusele näiteks kiuekspertiis või sõrmejäljeekspertiis. Röövi puhul kasutatakse ekspertiise harvem kui vägistamiste ja tapmiste

⁸³ Eesti Kohtuekspertiisi Instituut. Ekspertiisid ja uuringud. - <http://www.ekei.ee/et/kodanikule/ekspertiisid-ja-uuringud> (05.02.2016)

puhul, ent enim kasutatav ekspertiis on samuti DNA-analüüs. Sellele lisaks kasutatakse näiteks jalatsijälje ning kohtupsühhiaatrilist ekspertiisi.

Järgnevalt toob töö autor välja mõningaid ekspertiiside hinnanaiteid, mida sätestab Kohtuekspertiisiseaduse 2. jagu:

- DNA – 57 eurot
- Isiku kohtuarstlik ekspertiis, sh. tervisekahjustuse ja tervises seisundi tuvastamise ekspertiis – 61 eurot
- Alaealise isiku günekoloogiaekspertiis – 129 eurot
- Täisealise isiku günekoloogiaekspertiis – 109 eurot
- Kohtupsühhiaatriaekspertiis – 255 eurot
- Kohtupsühholoogiaekspertiis – 125 eurot
- Alkoholiekspertiis – 75 eurot
- Narkootilise aine ekspertiis – 84 eurot
- Dokumendiekspertiis ühele dokumendile – 77 eurot
- Jäljeekspertiis – 314 eurot
- Hääleekspertiis – 862 eurot
- Kiuekspertiis ühele objektile – 100 eurot
- Surnu kohtuarstlik ekspertiis – 145 eurot

2.2.7. Muud kriminaalmenetluse tagamise vahendid

Vastavalt KrMS § 139 lg 1 on sundtoomine isiku, kes vabatahtlikult ei ilmunud menetleja juurde, toimetamine menetlustoiminguks uurimisasutusse, ekspertiisiasutusse, prokuratuuri või kohtusse ning süüdimõistetu toimetamine karistuse kandmiseks vanglasse või arestimajja. Sundtoomist võib rakendada kahtlustatava, süüdistatava, süüdimõistetu, kannatanu, tsiviilkostja või tunnistaja suhtes. Sundtoomist saab rakendada ka järgmistel juhtudel: kui isik hoiab kriminaalmenetlusest kõrvale; kui varasem väljakutsumine võib takistada kriminaalmenetlust ning kui isik keeldub prokuratuuri või uurimisasutuse korraldusel vabatahtlikult kaasa tulemast; kui süüdimõistetu hoiab kõrvale karistuse täitmisest.⁸⁴

Sundtoomiseks koostab määruse vastavalt see asutus, kuhu on vaja isikut tuua, sõltuvalt menetluse etapist. Määrus edastatakse täitmiseks uurimisasutusele.

⁸⁴ E. Elkind. KrMS § 139/2.2-2.4. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

Tagaotsimist reguleerib KrMS § 140 lg 1, kus menetleja võib määrusega kuulutada isiku tagaotsitavaks, kes ei ole kutse peale ilmunud seaduses sätestatud mõjuva põhjuseta ning kelle asukoht ei ole teada. Samuti juhul, kui süüdimõistetu hoiab kohtuotsuse täitmisest kõrvale. Sellest tulenevalt täidab tagaotsimine kahte eesmärki – saavutada isiku ilmumine menetleja juurde või toimetada süüdimõistetu karistuse kandmise kohta.⁸⁵

Vastavalt KrMS § 140 lg 3 täidab tagaotsimise määrust Politsei- ja Piirivalveamet. Kui tegemist on kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetu tagaotsimisega, edastatakse lisaks tagaotsimise määrusele vahistamismäärus. Isiku tabamiseks võidakse teha koostööd erinevate ametiasutustega, teostada jälitustegevust ning teavitada ka avalikkust.⁸⁶

Lähenemiskeeld keelab kannatanu eraelu ja muude isikuõiguste kaitseks isikuvastases või alaealise vastu toime pandud kuriteos kahtlustataval või süüdistataval kohtu määratud paikades viibimise, kohtu määratud isikutele lähenemise ja nendega suhtlemise, mida reguleerib KrMS § 141¹ lg 1. Ajutist lähenemiskeeldu taotleb prokurör ning selle määramise otsustab kohus. Ajutine lähenemiskeeld on mõeldud kriminaalmenetluse tagamiseks, kus eesmärgiks on kindlustada isikuõiguste (tervis, eraelu) kaitse kahtlustatava või süüdistatava võimalike rünnete eest kohtuotsuse jõustumiseni.⁸⁷

Kriminaalpoliitika teemaleht andis ülevaate ajutise lähenemiskeeldu kohaldamise kohta 2011-2013 aastatel, kus peaaegu kõigil juhtudel oli ajutise lähenemiskeeluga seotud kahtlustus või süüdistus esitatud kehaline väärkohtlemine kvalifikatsiooni alusel; sellele järgnesid sageduselt ähvardamine ja piinamine, seksuaalkuriteod ning vabaduse võtmine seadusliku aluseta. Enamikel juhtudest oli tegemist perevägivallaga (89%). Lähenemiskeeldu taotleti peaaegu alati mehe vastu (97%) ning naise kaitseks (94%). Märkimisväärne on asjaolu, et mõlemal korral, kus lähenemiskeeldu taotleti naine vastu, oli ka kannatanuks samuti naissoost isik.⁸⁸

⁸⁵ E. Elkind. KrMS § 140/1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁸⁶ E. Elkind. KrMS § 140/3. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁸⁷ J. Sarv. KrMS § 141¹/1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁸⁸ Ajutise lähenemiskeeldu kohaldamise ülevaade 2011-2013. Kriminaalpoliitika teemaleht nr 1/2014, kriminaalpoliitika osakond, Justiitsministeerium.
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/ajutine_lahenemiskeeld_teemaleht_1-2014.pdf
(10.02.2016)

Lähenemiskeeluga keelatakse enamasti kahtlustatava viibimine kannatanu elukohas, suhtlemine kannatanuga erinevate sidevahendite abil ning lähenemine kuulmiskauguseni.⁸⁹

Vastavalt kohtutoimikute andmetele kohaldati lähenemiskeeld kohtumäärusega ühel korral.

2.2.8. Isiku kahtlustatavana kinnipidamine

KrMS § 217 lg 1 kohaselt on kahtlustatavana kinnipidamine menetlustoiming, mis seisneb isikult kuni 48 tunniks vabaduse võtmises. Selle sisuks on luua seaduslik alus kuriteos kahtlustatava kinnipidamiseks ning esmaste menetlustoimingute läbiviimiseks. Sätte eesmärk on pidada isik kinni enne tema vahistamist ja kohustada menetlejaid värsketel jälgedel intensiivselt töötama.⁹⁰ Antud kriminaalmenetlusõiguslik regulatsioon annab igale inimesele võimaluse kriminaalmenetluse alustamises või tagamises kaasa lüüa. Vastavalt sätestatule võib igaüks toimetada kuriteo toimepanemisel või vahetult pärast seda põgenemiskatselt tabatud isiku politseisse kahtlustatavana kinni pidamiseks. Oluline on siinkohal märkida, et kinnipidajal peab olema kurjategija politseisse toimetamise eesmärk ning mitte olla eesmärk omaette teha seda kätte maksuks, varastatu tagasi saamiseks või näiteks häbistamiseks.⁹¹

Isik võetakse kahtlustatavana kinni järgmistel asjaoludel: kui ta on tabatud kuriteo toimepanemiselt või vahetult pärast seda; kuriteo pealtnägija või kannatanu osutab temale kui kuriteo toimepanijale; kuriteojäljed viitavad temale kui kuriteo toimepannud isikule nagu sätestab KrMS § 217 lg 2. Antud säte on mõeldud eelkõige olukorraks, kus võimalik kahtlustatav tabatakse otse sündmuskohal või vahetult pärast kuritegu alanud otsimise käigus.⁹²

KrMS § 217 lg 3 reguleerib isiku kahtlustatavana kinnipidamist kuriteole viitavate muude andmete põhjal, kui: ta püüab põgeneda; ei ole tuvastatud tema isikut; ta võib kriminaalmenetlusest kõrvale hoiduda või seda muul viisil takistada; ta võib jätkuvalt toime panna kuritegusid. Käesolev lõike alusel isiku kahtlustatavana kinnipidamine on põhjendatud eelkõige siis, kui menetlustaktikaliselt on vajalik isik allutada menetlustoimingule ootamatult, et ta ei saaks põgeneda ega võimalikke tõendeid mõjutada või hävitada.⁹³

⁸⁹ Lähenemiskeelu kasutamine kriminaalmenetluses. Kriminaalpoliitika osakond, Justiitsministeerium. Tallinn, 2009. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/lahenemiskeelu_kasutamine_kriminaalmenetlus_es._justiitsministeerium._2009.pdf (14.02.2016)

⁹⁰ N. Aas. KrMS § 217/1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁹¹ K. Adosson. Kurjategija kinnipidamise õiguse probleeme. *Juridica* 2015/8, lk. 544.

⁹² K. Adosson. Kurjategija kinnipidamise õiguse probleeme. *Juridica* 2015/8, lk. 531.

⁹³ Samas.

Juhul, kui peaks ära langema isiku edasine kinnipidamise vajadus (kui kõik vajalikud toimingud on tehtud ja puuduvad vahistamise alused või kahtlus langeb ära), vabastatakse ta viivitamata. Seaduses sätestatud isiku kahtlustatavana kinnipidamise aeg 48 tundi on maksimaalne aeg, mistõttu ei pea isikut kinni pidama tingimata 48 tundi, kui selleks pole vajadust.⁹⁴

Oluline on siinkohal välja tuua kinnipidamisest teatamist lähedasele, mida reguleerib KrMS § 217 lg 10, kus kahtlustatavana kinnipeetule antakse võimalus teatada kinnipidamisest oma valikul vähemalt ühele oma lähedasele menetleja kaudu. Kui teavitamine peaks kahjustama kriminaalmenetlust, võib teatamise võimaldamisest prokuratuuri loal keelduda.

Isiku kinnipidamist korraldati kohtutoimikute põhjal 55 korda, neist 54 korda oli kahtlustatava kinnipidamine ning ühel korral kannatanu lähedase.

2.2.9. Kriminaalmenetluse tagamise tõkendid

Praktikas toimub elukohast lahkumise keelu kohaldamine siis, kui kahtlustatavat ei arreteerita või pärast kinnipidamist vahi alla võtmise asemel või ka aresti alt vabastamisel.

KrMS § 128 lg 1 kohaselt seisneb elukohast lahkumise keeld kahtlustatava või süüdistatava või juriidilisest isikust kahtlustatava või süüdistatava esindaja kohustuses mitte lahkuda oma elukohast ilma menetleja loata kauemaks kui kolmeks ööpäevaks. Tõkendi eesmärk on tagada sellele allutatud isiku kättesaadavus menetlustoimingute tegemiseks ja kohtuotsuse täitmiseks ning selle kohaldamine eeldab, et isikul on elukoht, kus ta peamiselt või alaliselt elab.⁹⁵

Elukohast lahkumise keelu rakendamiseks koostab menetleja määruse, millele kirjutab alla ka isik, kelle suhtes seda kohaldatakse. Isikut hoiatatakse allkirja võtmisel, et tõkendi rikkumisel võidakse teda trahvida või kohaldada tema suhtes raskemat tõkendit (vahistamist) nagu sätestab KrMS § 128 lg 2. Kuna tõkendi kohaldamine ei eelda kohtulikku kontrolli ja toimub reeglina kohtueelses menetluses uurimisasutuse või prokuratuuri määruse alusel, kontrollitakse sellega, et isik kinnitaks oma andmete õigsust ja oleks teadlik tõkendi kohaldamise reeglitest ning rikkumise tagajärgedest.⁹⁶

Järgnevalt vaadatakse lähemalt vahistamist ning vahi all pidamist. KrMS § 130 lg 1 kohaselt on vahistamine tõkend, mis seisneb isikult kohtumääruse alusel vabaduse võtmises ning mida

⁹⁴ N. Aas. KrMS § 217/10. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁹⁵ E. Elkind. KrMS § 128/1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁹⁶ E. Elkind. KrMS § 128/3. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

peetakse isiku õigusi enim piiravaks kriminaalmenetluse tagamise vahendiks. Tõkend on lubatav vaid juhul, kui leebema tõkendi rakendamine ei ole põhjendatud.⁹⁷ Vahistamine tehakse prokuröri taotlusel eeluurimiskohtuniku määrusega või kohtumääruse alusel, kui kahtlustatav või süüdistatav võib kriminaalmenetlusest kõrvale hoiduda või jätkuvalt toime panna kuritegusid. Kahtlustatav või süüdistatav ei või olla vahistatud kohtueelses menetluses üle kuue kuu, ainult erandlikel asjaoludel (nt. hulgaliste tunnistajate ülekuulamine, mahuka ekspertiisi toimetamine, tõendite asutamine välismaal) võib eeluurimiskohtunik pikendada riigi peaprokuröri taotlusel vahi all pidamise tähtaega üle kuue kuu., kuid tuleb meelest pidada, et see kõik vajab erilist põhjendamist.⁹⁸ Kõige rohkem viibivad vahi all eluvastase süüteo toime pannud isikud, varavastase kuriteo toime pannud isikud viibivad vahi all kõige lühemalt. Selleks põhjuseks tapmise ja mõrvade puhul on kuritegude keerukus, mida lahendatakse üldmenetluses ning kus mitmetes asjades on asi edasi kaevatud.⁹⁹

KrMS § 131 sätestab täpsema vahistamise korra - kahtlustatav või süüdistatav, kelle kohta on koostatud vahistamistaotlus või vahistamise pikendamise taotlus, toimetatakse uurimisasutuse poolt vahistamistaotluse läbivaatamiseks eeluurimiskohtuniku juurde. Eeluurimiskohtunik, otsustades vahistamist, tutvub kriminaaltoimikuga ning küsitleb vahistatavat vahistamistaotluse põhjendatuse selgitamiseks. Vastavalt KrMS § 131 lg 2 saavad oma arvamuse kohtule esitada lisaks vahistatavale ka kohale kutsutud prokurör ning vahistatu taotlusel ka viimase kaitsja. KrMS § 131 lg 5 reguleerib: „Vahistamise aluse puudumise korral vabastatakse isik viivitamata.“ Kohtutoimikute andmete põhjal tehti kokku 42 vahistamist, neist 29 lühimenetlustes, 8 üldmenetlustes ning 5 kokkuleppemenetlustes

Vahistamise asendamist elektroonilise valvega reguleerib KrMS § 137¹, mille kohaselt võib kahtlustatava või süüdistatava taotlusel eeluurimiskohtunik või kohus asendada vahistamise kohustusega alluda elektroonilisele valvele. Elektroonilise valve kohaldamiseks esitab vahistatu taotluse kohtule, kohtunik kutsub kohtusse prokuröri, vahistatu ja kaitsja ning koostab pärast arutelu kohtumääruse nagu märgib ära KrMS § 137¹ lg 4. Harju Maakohtus tutvutud toimikute valimis oli kaks elektroonilise valvega asendamise juhtumit.

⁹⁷ E. Elkind. KrMS § 130/1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁹⁸ E. Elkind. KrMS § 130/9.2. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Op. cit.*

⁹⁹ U. Klopets. Vahistamiste analüüs. Kriminaalpoliitika osakond, Justiitsministeerium. Tallinn, 2009. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vahistamiste_analuus._justiitsministeerium._2009.pdf (21.02.2016)

3. Kohtutoimikute andmete analüüs

Järgnevalt analüüsitakse põhjalikult kriminaalkohtutoimikutest saadud andmeid, kes on kaasatud mis toimingusse, kui kaua kulub keskmiselt aega ühe toimingu peale, mitu toimingut tehakse erinevate kuriteoliikide lõikes ja kui suur on erinevate toimingute peale kuluv rahaline kulu.

3.1. Metoodika ja andmeallikad

Peamised allikad, millel antud töö põhineb on Harju Maakohtu kriminaalasjade pabertoimikud, mis käsitlevad 2013. aastal jõustunud kriminaalasju ning mille põhjal saab arvestada kontrollikuluseid. Selleks kaardistati kõik tehtud menetlustoimingud ja nende kestvused, lisaks märgiti ära toimingutega seotud menetlejad ja muud infot nagu ekspertiiside maksumused jt. Vaatluse alla võeti tapmisi, mõrvu ning vägistamisi. Samuti röövimisi, kus kasutati füüsilist vägivalda, kuid selles osas võeti kõikidest toimikutest valim, kus valiti iga viies toimik välja. Kohtul paluti väljastada 47 toimikut, millest kohtul oli võimalik uuringuks anda 38. Ülejäänutega ei olnud võimalik tutvuda, sest antud kriminaalasju menetleti kinnisel istungil.

Tabel 6. Harju Maakohtus arhiveeritud 2013. aastal jõustunud kohtuotsusega kriminaalasjade toimikud¹⁰⁰

	Tapmine	Vägistamine	Röövimine	Kokku
2013. aastal jõustunud kohtuotsusega toimikud kokku	24	9	66	99
Uuringu teostamiseks küsitud toimikute arv	24	9	14	47
Väljastatud toimikute arv	22	3	13	38

¹⁰⁰ E. Kallaste, E. Luuk, J. Järve jt. Vägivallakuritegude hind, lk. 32. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vagivallakuritegude_hind_centar_loplik.pdf (15.03.2016)

Oluline on märkida, et kulusid arvestatakse ainult registreeritud kuriteo kohta, mille puhul on alustatud kriminaalmenetlusega.

Tegemist on kontrollikuludega, mis seoses kuriteo menetlemisega tekivad. Selleks hinnatakse antud töös kohtueelsele menetlusele ja kohtumenetlusele kuluvat tööd ehk kulu, mis väljendub töötasu maksmisel. Kohtueelse menetlusosaliste alla lähevad näiteks Politsei- ja Piirivalve uurijad, kriminalistid, muud politseiametnikud, prokurörid. Kohtumenetlusse on kaasatud näiteks prokurör ja kohtunik. Peale selle on veel riigi õigusabi, ekspertiisikulud ja tõlgi kulud. Antud töös jäävad käsitlemata riigiasutuste üld- ja halduskulud, samuti printimise ja paljundamise kulud.

Selleks, et hinnata kontrollikulusid, võetakse kasutusele rahvusvahelist standardkulumudeli meetodit (SCM), mille abil määratakse kuritegude menetlustoimingud, nende sagedus ja kestvus ning nende kulu.

Standard Cost Model (SCM) on meetod halduskoormuse määramiseks ettevõtetele, mida on kehtestatud regulatsiooniga. See on kvantitatiivne metoodika, mida saab rakendada kõikides riikides ja eri tasanditel. Lisaks SCM sobib ettepanekute lihtsustamise mõõtmiseks, samuti uue õigusakti ettepaneku haldustagajärgedeks.¹⁰¹

Antud mudeli kasutamiseks on vaja korduvaid tavapäraseid toiminguid. Kuna toimingud on standardsed ja neid tehakse regulaarselt, siis oskavad vastavad riigiametnikud hinnata ka toimingutele kulunud aega. Sellise vaatluse puuduseks on asjaolu, et toimingute kestvus ja sagedus võivad suures osas erineda kuriteo asjaoludest, näiteks kas oli tunnistajaid, kas on teada, kuidas kuritegu toime pandi ning kus, kui palju on kahtlusosaluseid jne. Seepärast saab töös toodud andmete põhjal esitada tulemusi hinnangutena, mitte konkreetsete kuludena. Harju Maakohtu toimikutes tuuakse välja menetlustoimingute algus- ja lõpuaja, kuid ei sisalda menetlustoimingu ettevalmistamiseks kulunud aega ning menetlustoimingule järgnevat tööd. Seetõttu on toiminguid rohkem ja toimingute kulu suurem, kui antud töös hinnatud on ning kuna suur osa kontrollikuludest jääb hindamata, peab leitud tulemusi hindama kulude osahinnangutena.

¹⁰¹ SCM (2005) International Standard Cost Model Manual. Measuring and Reducing administrative burden for businesses. - <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/34227698.pdf> (01.12.2015)

Kuriteo menetlemisega tegelevate ametnike tööjõukulude arvutamiseks võeti aluseks 2015. aastal Harju Maakohtu ning Põhja Prefektuuri ja Põhja Ringkonnaprokuratuuri töötasud.

3.2. Toimingute arv ja kestvus menetlusliikide kohta

Allpool toodud Joonis 2. kajastab, mitu toimingut on kasutatud erinevate menetlusliikide puhul.

Tapmise (KarS § 113) puhul kasutati kõige rohkem üldmenetlust (10 menetlust 13-st) ning üldmenetlustes kokku teostati 328 toimingut, ehk keskmiselt 33 toimingut menetluse kohta (maksimaalselt 55, minimaalselt 17). Keskmiselt ühe toimingu läbiviimiseks üldmenetlustes kulus üks tund ja 41 minutit. Lühimenetlust kasutati kolme tapmise kriminaalasja puhul (3 menetlust 13-st). Kokku lühimenetluste raames viidi läbi 161 toimingut (keskmiselt 54 toimingut menetluse kohta). Toimingute arv ühe lühimenetlustes menetletud kriminaalasja puhul varieerus 98-st 23-ni. Ühe toimingu keskmine kestvus lühimenetlustes oli üks tund.

Üldiselt on huvitav, et lühimenetluste raames läbiviidud toimingute arv on analüüsitud valimi puhul isegi suurem üldmenetlustega võrreldes.

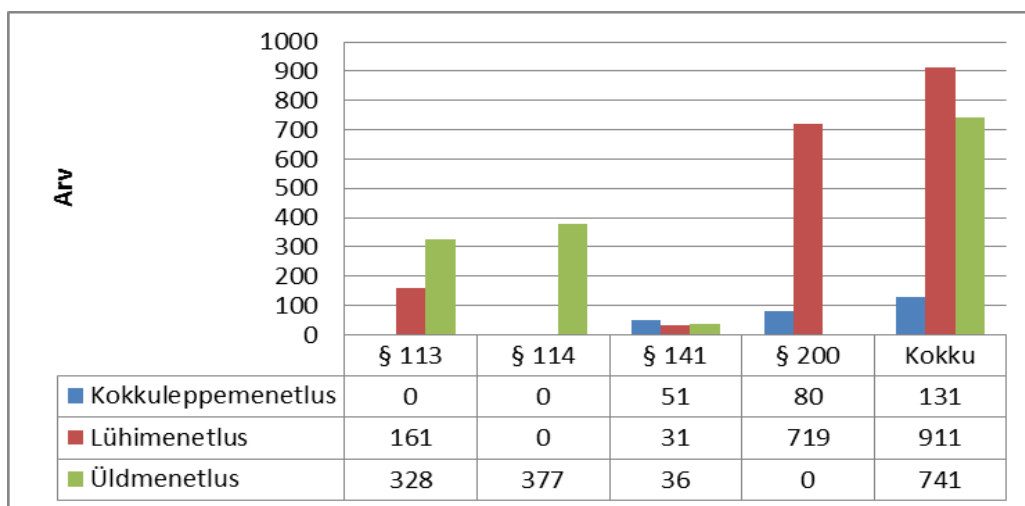
Mõrva (KarS § 114) lahendamiseks kasutati ainult üldmenetlust (10 menetlust) ning seal viidi läbi 377 toimingut, ehk keskmiselt üle 37 toimingut menetluse kohta (maksimaalselt 89, minimaalselt 26). Ühe toimingu kestvus oli tapmiste menetlemisega sarnane: keskmiselt üks tund ja nelikümmend minutit.

Vägistamise (KarS § 141) puhul rakendati kõiki menetlusliike: kokkuleppemenetlust, lühimenetlust ning üldmenetlust. Kohus väljastas kokku kolm vägistamise kohtutoimikut. Kõige rohkem toiminguid tehti kokkuleppemenetluses – 51. Keskmiselt ühe toimingu kestvuseks kokkuleppemenetluses oli viiskümmend minutit. Üsna võrdselt jagunesid lühimenetluse ja üldmenetluse osakaal – esimese puhul viidi läbi 31 toimingut ning teise puhul 36. Üks toiming lühimenetluses kestis keskmiselt rohkem (üks tund ja kolm minutit) kui üldmenetluses (nelikümmend kuus minutit).

Röövimist, kus kasutati vägivalda, (KarS § 200) menetleti kokkuleppemenetlustes (2 menetlust 13-st) ning lühimenetlustes (11 menetlust 13-st). Kõige rohkem toiminguid esines lühimenetlustes – 719, ehk keskmiselt 65 toimingut menetluse kohta (maksimaalselt 142,

minimaalselt 12). 80 toimingut korraldati kokkuleppemenetlustes, ehk keskmiselt 40 toimingut menetluse kohta (maksimaalselt 60, minimaalselt 20). Kokkuleppemenetlustes kulus keskmiselt ühe toimingu peale kolmkümmend minutit. Lühimenetlustes läks natukene rohkem aega – nelikümmend kaks minutit.

Kokkuvõtteks, kõige rohkem tehti toiminguid lühimenetluse kohta röövimise uurimisel – keskmiselt 65. Toimingute arvukuselt järgnesid keskmiselt 54 toimingut lühimenetluse kohta tapmise uurimisel ning keskmiselt 51 toimingut kokkuleppemenetluse kohta vägistamise kuriteo lahendamisel. Kõige vähem korraldati toiminguid vägistamise arutamisel lühimenetluse korras – keskmiselt 31 toimingut lühimenetluse kohta. Ülejäänud jagunesid üsna võrdselt – keskmiselt 33 toimingut üldmenetluse kohta tapmise uurimisel, keskmiselt 37 toimingut üldmenetluse kohta mõrva lahendamisel, keskmiselt 36 toimingut üldmenetluse kohta vägistamise arutamisel ning keskmiselt 40 toimingut kokkuleppemenetluse kohta röövimise menetlemisel.

Joonis 2. Analüüsitud toimingute arv menetlusliigi kohta¹⁰²

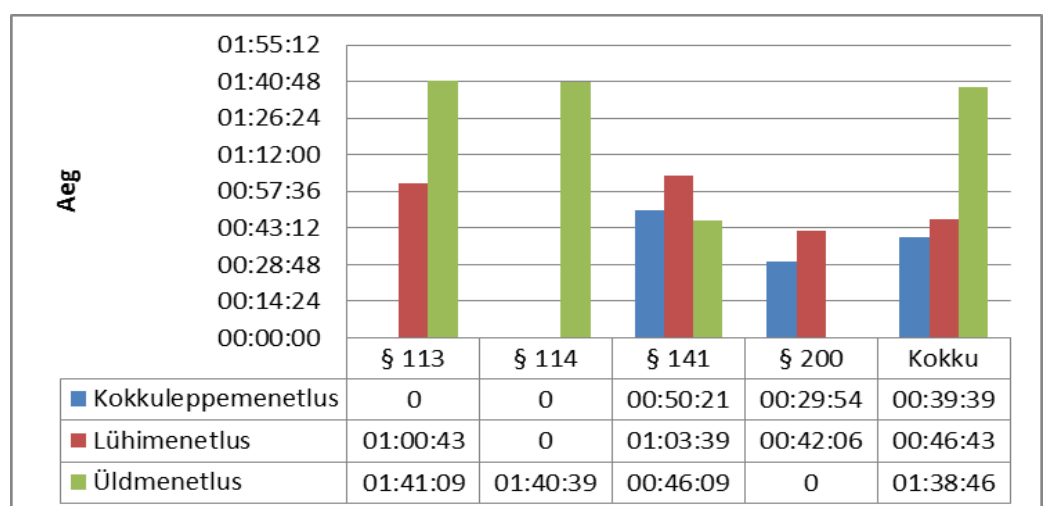
Järgnevalt võeti kohtutoimikutest kõik toimingud, mis sisaldasid ajaandmeid ning arvutati nende põhjal välja ühe toimingu keskmise kestvuse. Nii näiteks jääb silma, et röövimise (KarS § 200) puhul on toimingu keskmine aeg tunduvalt lühem võrreldes teiste kuriteoliikidega. Siin on oluline eristada menetlusliike, kui röövimise menetlemine kokkuleppemenetlustes oli toimingu ajaks 30 minutit, siis lühimenetlustes 42 minutit (Joonis 3).

¹⁰² Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

Mõrva (KarS § 114) menetleti ainult üldmenetlustes ning seetõttu ajaandmed kokkuleppemenetluste ning lühimenetluste kohta puuduvad. Üldmenetlustes oli ühe toimingu keskmiseks ajaks 1 tund ja 40 minutit.

Pea sama palju kestis üks toiming üldmenetlustes ka tapmise (KarS § 113) uurimisel. Kokkuleppemenetluses tapmist ei menetletud, kuid lühimenetlustes oli toimingu keskmiseks kestvuseks üks tund.

Kõiki menetlusliike kasutati vägistamise (KarS § 141) menetlemisel, kus toimingu keskmiselt kulutatud aeg jäi peamiselt ühte suurusjärku – kokkuleppemenetluses 50 minutit, lühimenetluses 1 tund ja 3 minutit ning üldmenetluses 46 minutit.

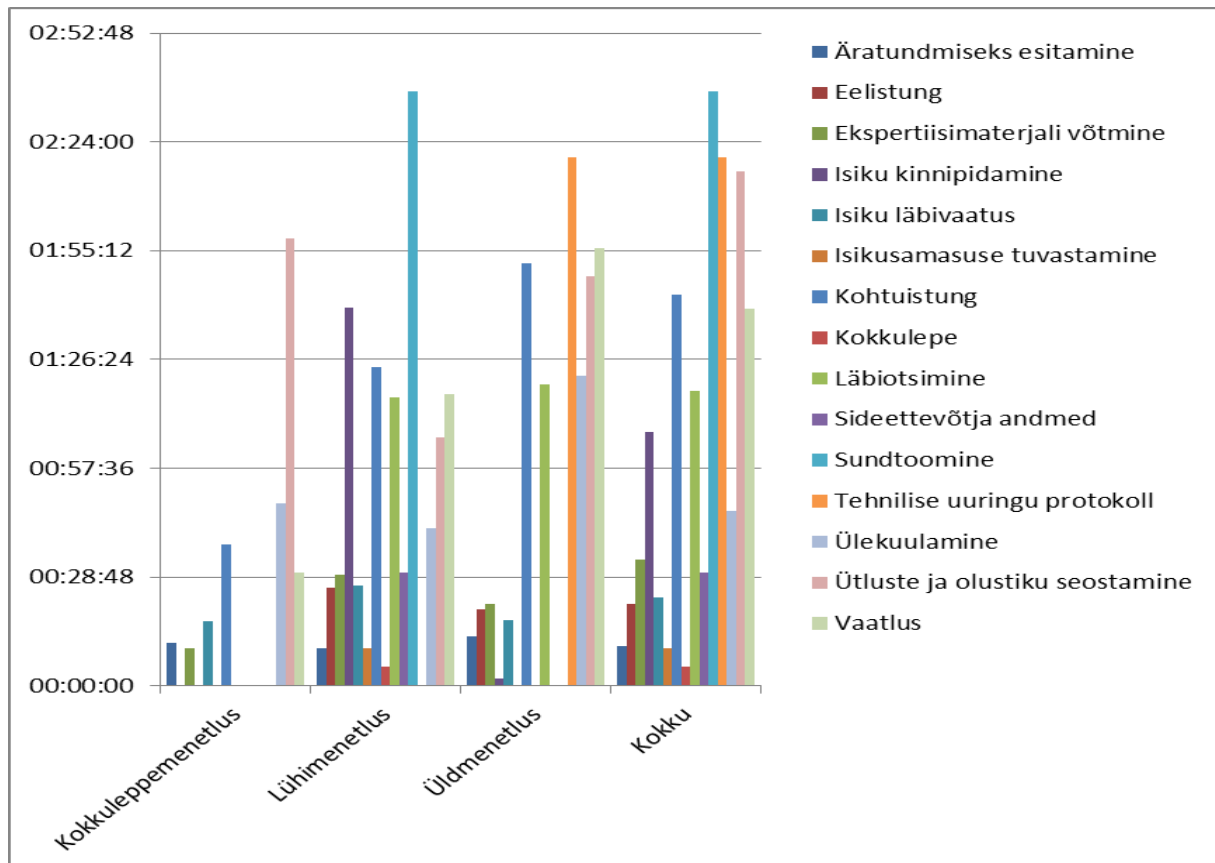
Joonis 3. Ühe toimingu keskmine aeg menetlusliigi kohta (tund:minut:sekund)¹⁰³

3.3. Erinevate toimingute arv menetlusliikide lõikes ja nende keskmine ajakulu

Eraldi on analüüsitud kulunud aega erinevate toimingute lõikes, kus oli kohtutoimikutes märgitud toimingu nii algus- kui ka lõppaeg (Joonis 4). Äratundmiseks esitamise peale kulub keskmiselt 11 minutit erinevates menetlusliikides. Eelistungi keskmist kestvust fikseeriti lühimenetlustes – 26 minutit ning üldmenetlustes 20 minutit. Märkimisväärne vahe on ekspertiisimaterjali võtmisel – kui kokkuleppemenetlustes on selleks keskmiselt 10 minutit, siis lühimenetlustes on see kolm korda pikem – pea 30 minutit. Isiku läbivaatuse peale kulub keskmiselt 17 minutit, lühimenetlustes on see aeg suurem – 26 minutit. Kohtuistungi keskmiseks kestvuseks kokkuleppemenetlustes märgiti 37 minutit, lühi- ja üldmenetlustes on

¹⁰³ Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

see aeg tunduvalt pikem. Läbiotsimine, vaatlus ja ülekuulamine võtab keskmiselt sama palju aega alates poolest tunnist kuni kahe tunnini, oluline vahe on siinkohal menetlusliigil. Ütluste ja olustiku seostamine on üks kõige aeganõudvam toiming, mis võib keskmiselt kesta pea kaks tundi. Allpool toodud joonis näitab illustreerivalt keskmiselt kulutatud aega erinevate toimingute lõikes.

Joonis 4. Ühe toimingu keskmine aeg menetlusliikide lõikes (tund:minut:sekund)¹⁰⁴

Toimingute arv menetlusliigi kohta on kajastatud lähemalt lisas 2. Kõige rohkem korraldati ülekuulamisi – 20 ülekuulamist lühimenetluse kohta, 2 ülekuulamist üldmenetluse kohta ning 12 ülekuulamist kokkuleppemenetluse kohta. Ülekuulamine on kõige levinum uurimistoiming. Üle võidakse kuulata kahtlustatavaid, kannatanuid ja tunnistajaid. Ühe menetluse käigus tehtavate ülekuulamiste arv sõltub suuresti kuriteo asjaoludest ja tunnistajate arvust. 7 vaatlust teostati üldmenetluse kohta, 5 lühimenetluse ning 3 kokkuleppemenetluse kohta. Vaatlust esines üldmenetlustes pea kaks korda rohkem kui lühimenetlustes. Toimikute põhjal on näha ainult kaks elektroonilise valvega asendamise juhtumit. Kui võtta arvesse vahistamiste koguarvu (42), siis võib järeldada, et vahistamise

¹⁰⁴ Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

asendamist elektroonilise valveta rakendatakse väga harva. Kohtutoimikutest nähtub, et 2 vahistamist tehti lühimenetluse kohta, 0,4 üldmenetluse ning 1,7 kokkuleppemenetluse kohta. Uurimiseksperimente korraldatakse harva, ka antud töö jaoks vaadatud kohtutoimikutest tehti uurimiseksperiment vaid korra ühe tapmise uurimise käigus. Ütluste seostamine olustikuga ei ole kuigi sage uurimistoiming – 0,2 üldmenetluse kohta, 0,8 lühimenetluse ning 0,6 toimingut kokkuleppemenetluse kohta. Tagaotsitavaks kuulutatakse väga harva – kõikidest kohtutoimikutest tehti seda seitsmel korral – 4 lühimenetlustes ning 3 üldmenetlustes. Kohtutoimikutest saab järeldada, et 0,3 äratundmiseks esitamise toimingut tehti üldmenetluse kohta, 3 toimingut lühimenetluse kohta ning 3 kokkuleppemenetluse kohta. Ekspertiisi viidi läbi kõigi tapmise ja vägistamise puhul. Röövimiste osas telliti ekspertiisi vähem kui pooltel juhtudel – 4 ekspertiisi üldmenetluse kohta, üks lühimenetluse ning sama palju kokkuleppemenetluse kohta. Toimikute andmete põhjal on näha, et 0,6 elukohast lahkumise keeldu kohaldati üldmenetluse kohta, 2 sama toimingut lühimenetluse kohta ning 0,7 kokkuleppemenetluse kohta. Üks isiku kinnipidamine korraldatakse üldmenetluse kohta, 2 lühimenetluse ning üks kokkuleppemenetluse kohta. Isikusamasuse tuvastamise toimingut esines ainult üks kord lühimenetlustes. Isiku läbivaatust tehti enim lühimenetlustes – 2 toimingut lühimenetluse kohta, 0,4 üldmenetluse ning 2 kokkuleppemenetluse kohta. Kõige rohkem kohtuistungeid viidi läbi üldmenetlustes – 5 üldmenetluse kohta, 2 lühimenetluse ning 1 kokkuleppemenetluse kohta. Konvoi transpordib vahistatud või sundtoodud isikuid kinnipidamise kohast ülekuulamistele ja kohtusse ning antud toimingut korraldati kokku 48 korda – 2 üldmenetluse, 0,2 lühimenetluse ning üks kokkuleppemenetluse kohta. Õigusabi andmine oli aktuaalne toiming – kaks üldmenetluse kohta, 5 lühimenetluse ning 4 kokkuleppemenetluse kohta.

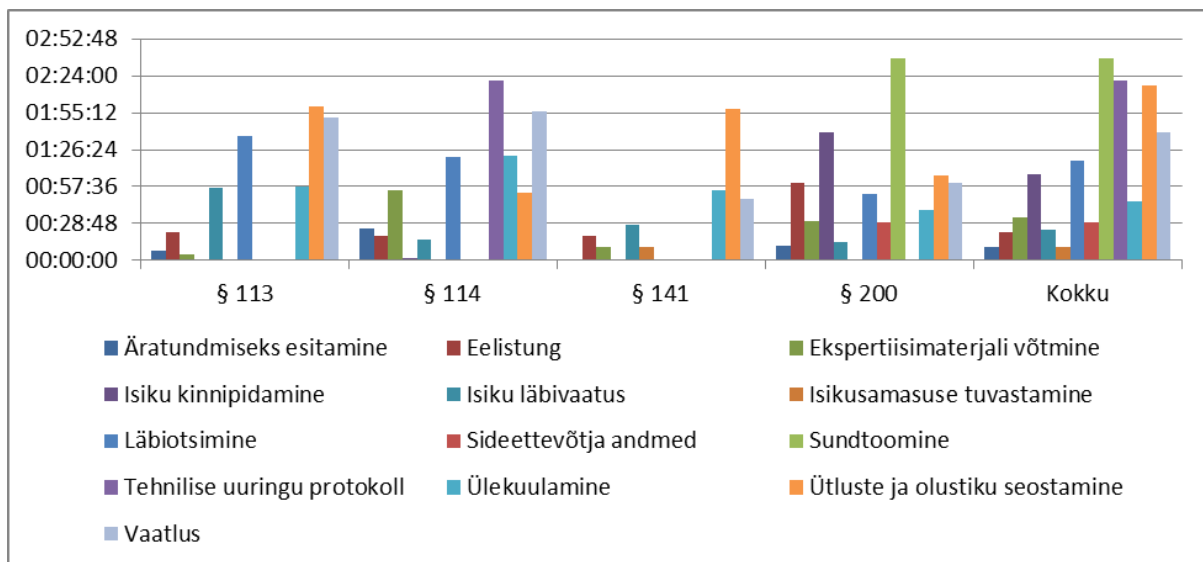
3.4. Keskmise toimingu ajakulu kuriteoliigi kohta

Järgnevalt analüüsitakse Harju Maakohtu kohtutoimikutest saadud andmeid, mis käsitlevad toimingu keskmist kestvust töös kirjeldatud kuriteoliikide kohta (Joonis 5). Kõige ajakulukam toiming tapmise (KarS § 113) menetlemisel oli kohtuistungi läbiviimine, millele kulus keskmiselt kaks tundi. Pea sama palju kulus vaatluse korraldamisele. Ajamahult järgnesid läbiotsimine, kus toimingu peale kulus keskmiselt 1 tund ja 37 minutit ning ütluste ja olustiku seostamine, millele kulus keskmiselt 1 tund ja 16 minutit. Ligikaudu tund aega läks keskmiselt isiku läbivaatusele ning ülekuulamisele. Äratundmine kestis tapmise uurimisel keskmiselt seitse minutit.

Mõrva (KarS § 114) menetlemisel oli kõige ajakulukam toiming tehnilise uuringu protokoll, mille kestvuseks oli keskmiselt 2 tundi ja 20 minutit. Ajaliselt järgnevad kohtuistung – 1 tund ja 57 minutit ning vaatlus, kus toiming kestis 1 tund ja 56 minutit. Ütluste ja olustiku seostamisele kulus võrreldes tapmisega poole vähem aega – 52 minutit. Võrreldes tapmisega esinesid suured erinevused äratundmiseks esitamisel, ekspertiisimaterjali võtmisel ja isiku läbivaatusel, kus ajavahe oli mitmekordne. Mõrva menetlemisel toimus ka isiku kinnipidamine, kus toimingu keskmiseks ajaks oli kaks minutit.

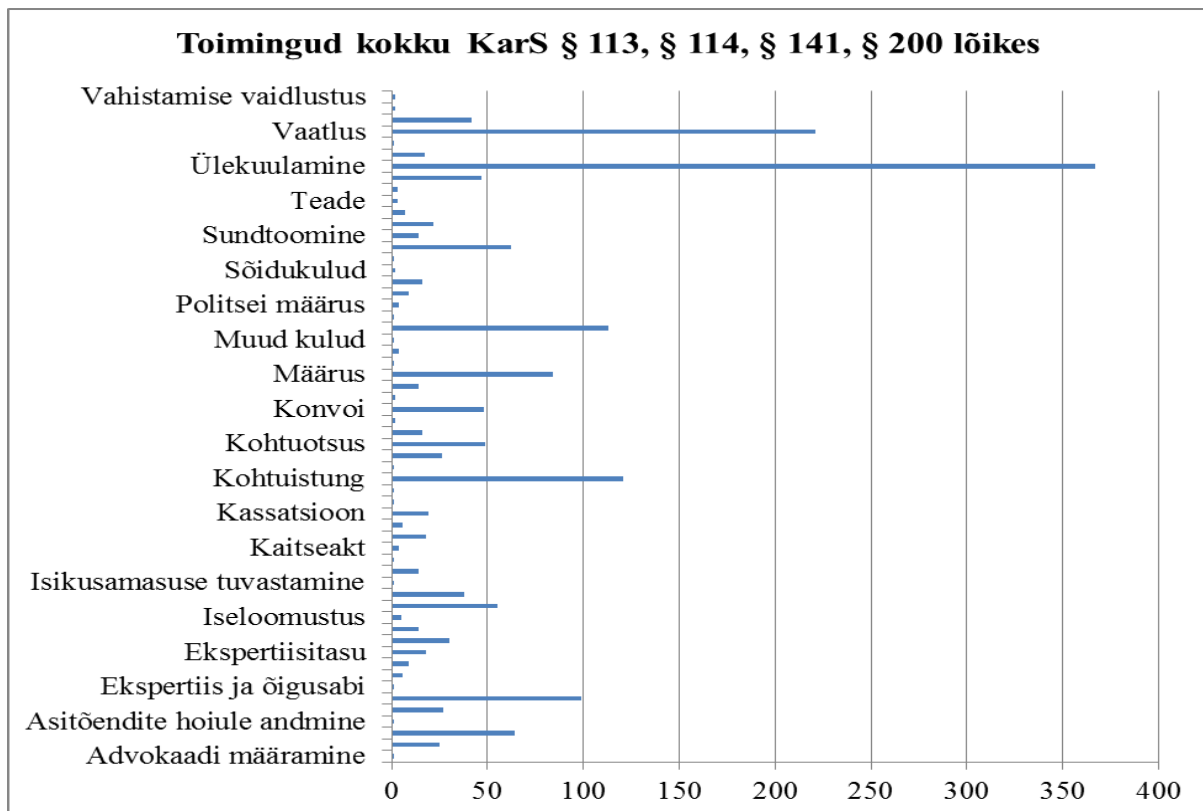
Tunduvalt vähem toiminguid tehti vägistamise (KarS § 141) uurimisel. Kõige ajakulukamaks toiminguks osutus ütluste ja olustiku seostamine, mis kestis keskmiselt ligi kaks tundi. Ajamahult järgnesid kohtuistung – 1 tund ja 14 minutit ning ülekuulamine, mille kestvuseks sai 55 minutit. Märkismiväärne on asjaolu, et isikusamasuse tuvastamist tehti ainult vägistamise uurimisel, kus toimingu keskmiseks ajaks sai 10 minutit. Võrreldes tapmise ja mõrvaga kulus oluliselt vähem aega vaatluse peale – 48 minutit.

Kõige rohkem toiminguid tehti röövimise (KarS § 200) menetlemisel. Suuremad erinevused olid eelistungi ja kohtuistungi ajas, isiku kinnipidamisel, läbiotsimisel ja ülekuulamisel. Kui kõikide analüüsitud kuriteoliikide puhul oli eelistungi keskmiseks kestvuseks ligi 20 minutit, siis röövimisel oli tund aega. Samuti erines suurel määral kohtuistungi aeg, kui mõrva ja tapmise puhul kestis ligi kaks tundi, siis röövimisel keskmiselt tund aega. Isiku kinnipidamise toimingut tehti ainult mõrva ja röövimise lahendamisel. Kui mõrva puhul oli keskmiseks ajaks kaks minutit, siis röövimisel tund ja 40 minutit. Võrreldes tapmise ja mõrvaga kestis läbiotsimine palju lühemat aega – 52 minutit. Ka ülekuulamine oli kõikidest kuriteoliikidest kõige lühem röövimisel – keskmiselt 39 minutit.

Joonis 5. Keskmised toimingute kestused kuriteoliigi kohta¹⁰⁵

Kõikide töös käsitletud kuriteoliikide peale kokku tehti 1783 toimingut. Kõige rohkem tehti ülekuulamisi – 367 korda, erinevaid vaatluseid – 221 korda ja 121 kohtuistungit (Joonis 6). Andmeid analüüsid jäänud silma ka ekspertiiside rohkus – 99 ning õigusabi teostati kokku 113 korral.

Joonis 6. Toimingud kokku KarS § 113, § 114, § 141, § 200 lõikes¹⁰⁶

¹⁰⁵ Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

3.5. Osaliste arv menetlusliigi kohta

Tabel, mis kajastab osaliste arvu menetlusliigi kohta (Lisa 4) jääb kõikide menetlusliikide puhul silma, et kõige rohkem on kaasatud kohtunikud kriminaalasja menetlemisse, kokkuleppemenetlustes – 131 korda, lühimenetlustes – 913 ja üldmenetlustes 747 korda. Siinkohal on oluline märkida, et esimese ja teise astme kohtunikud osalevad mitmes tegevuses, näiteks vahistamismääruse ja ekspertiisimääruse koostamine, loa väljastamine jälitustegevuseks ning määruse tegemine läbiotsimise toimetamiseks ja muu. Samuti osalevad nad eelistungitel ja kohtuistungitel. Pea sama palju olid kaasatud ka rahva kohtunikud – kokkuleppemenetlustes 131, lühimenetlustes 913 ja üldmenetlustes 807. Rahvakohtunikud on samuti kaasatud kriminaalasjade arutamisse kohtuniku kõrval. Kui kohtunik peab lähtuma juriidilisest küljest, siis rahvakohtunik ennekõike inimlikust küljest ning seejuures ei pea tal olema juriidiline kõrgharidus. Kuritegude menetlemisele panustavad väga palju politseiuurijad. Kõige rohkem nad on kaasatud lühimenetlustes – 508, üldmenetlustes 199 ja kokkuleppemenetlustes 67. Suurt erinevust on näha kriminalistide osakaalus – kui kokkuleppemenetlustes oli ainult üks kriminalist, siis üldmenetlustes oli neid 103. Sama on ka kohtuarstide puhul, lühimenetlustes kaasati 9 ja üldmenetlustes 24 korral. Kriminaalkohtumenetlustes on suur roll ka tõlkidel, kus neid vajadusel kasutatakse erinevate toimingute läbiviimisel. Kõige rohkem kaasatakse kirjalikku tõlki lühimenetlustes – 168 ning suulist tõlki enim üldmenetlustes – 79. Tõlkide osakaal on üsna erinev, kui kirjalikku tõlki kaasati kõikides menetlusliikides kokku 267 korral, siis suuliste tõlkide arvuks oli 156. Suulise ja kirjaliku tõlgi erinevus seisneb selles, kus näiteks ülekuulamisel politseiuurija valdab vene keelt ja viib ise ilma tõlgi abita ülekuulamise läbi ning tõlk tõlgib hiljem protokolli kirjalikult. Suuline tõlge on siis, kui tõlk osaleb ülekuulamisel ja teeb hiljem ka protokolli kirjaliku tõlke. Kahtlustatavad, kannatanud ning tunnistajad võtsid enim osa lühimenetlustest, mis on tingitud sellest, et lühimenetlustes tehakse ka kõige rohkem toiminguid võrreldes teiste menetlusliikidega.

3.6. Ühe osalise keskmiselt kulutatud aeg kuriteo liigi kohta

Kriminaalasjade kohtutoimikutest saadud andmetest arvutas töö autor välja, kui palju kulub keskmiselt aega kokku ühel menetlusosalisel töö fookuses olevate kuritegude menetlemisele (mõrv, tapmine, vägistamine ja röövimine). Järgnevalt analüüsitakse saadud andmeid, mis on

¹⁰⁶ Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

üksikasjalikult välja toodud lisas (Lisa 5). Oluline on ära märkida, et saadud aeg ei sisalda toimingute ettevalmistustele kuluvat aega, tulemuste vormistamist ja ka registrisse kandmise aega.

Tapmise (KarS § 113) puhul on kõige ajamahukam töö kriminalistidel, neil kulub keskmiselt 2 tundi ja 19 minutit kõikide toimingute peale. Järgmisena tulevad riigikohtunikud ajaga 1 tund ja 52 minutit. Riigikohtuniku osas arvestati aega peamiselt kohtuistungite algus- ja lõppaja põhjal. Politsei-uurijate aeg oli töö autori arvates küllaltki väike – 1 tund 11 minutit, arvestades asjaolu, et nad on kaasatud mitmesse erinevatesse toimingutesse. Jälitajat tapmise menetlusse ei kaasatud kordagi. Kohtuarst oli põhiliselt kaasatud ekspertiisi ning vaatluse läbiviimisel. Tema keskmiselt kulutatud aeg tapmise uurimisel oli 1 tund ja 35 minutit. Muu politseitöötaja ajaks oli 1 tundi ja 6 minutit.

Kõige rohkem kulus aega mõrva (KarS § 114) menetlemisel kriminalistil – 2 tundi ja 9 minutit, kohtuarstil – 2 tundi ning 19 minutit ja suulisel tõlgil – 2 tundi ja 19 minutit. Politsei-uurijal kulus mõrva uurimisel rohkem aega kui tapmise puhul – 1 tund ja 40 minutit. Kui võrrelda omavahel KarS § 113 ja KarS § 114, siis muu politseitöötajal kulus mõrva menetlemisel pea kaks korda enam aega – 1 tund ja 56 minutit. Prokuröril kulus mõrva menetlemise peale peaaegu sama palju aega kui tapmise puhul, kolme minutilise erinevusega – 1 tund ja 40 minutit. Kohtunikul ning rahvakohtunikul kulus keskmiselt 20 minutit rohkem KarS § 114-st osa võttes kui KarS § 113 – esimese juhul 1 tund ja 40 minutit ning teisel 1 tund ning 21 minutit. Märkimisväärne osakaalu vahe oli riigikohtuniku töös, kui tapmise puhul oli riigikohtuniku keskmiselt kulutatud ajaks 1 tund ja 52 minutit, siis mõrva puhul oli see kõigest 20 minutit.

Vägistamise (KarS § 141) menetlemisega seotud kulutatud aegade analüüsimisel on üldpilt mõneti erinev – ajad on tunduvalt väiksemad võrreldes tapmise ja mõrva menetlemisega. Nii näiteks kulus politsei-uurijal keskmiselt 50 minutit ning muud politseitöötajat ei kaasatud üldse. Kriminalisti ajaks tuli 1 tund ja 20 minutit ning jälitaja ei osalenud antud kuriteo menetlemisel. Võrreldes mõrva menetlemisega, kulus kohtuarstil pea tund aega vähem tööaega – 1 tund ja 15 minutit. Kohtunikul, prokuröril ning kaitsjal võttis vähem aega käesoleva kuriteo menetlemisel – 51 minutit; 1 tund 8 minutit; 50 minutit kui seda oli mõrva ja tapmise puhul.

Kõige vähem kulus keskmiselt aega politsei-uurijal ning kriminalistil röövimise (KarS § 200) menetlemisele – esimese puhul 40 minutit ning teisel 34 minutit. Kohtuarsti ei kaasatud antud uurimisse ning kuna kuriteo kohtulik arutamine ei jõudnud Riigikohtusse, siis sellest tulenevalt puudus riigikohtuniku osalus. Röövimise uurimisel oli kaasatud seekord jälitaja, kelle keskmiseks tööajaks mõõdeti 10 minutit. Tuginedes kohtutoimikutest saadud andmetele, osales jälitaja ühel korral läbiotsimisel, mis kestis kokku 10 minutit ning ühel korral jälitusprotokollimisel, kus võeti kõneeristused, kuid selle toimingu kestvuse kohta andmed puuduvad. Muu politseitöötajal kulus vähem aega KarS § 200 menetlemisele kui näiteks mõrva peale – 1 tund ja 23 minutit. Kui võrrelda omavahel kõiki töös käsitletud kuriteoliike, siis kõige vähem kulus keskmiselt aega prokuröril ja kohtunikul röövimise menetlemisele. Samas, kui vaadata kaitsja poolt kulutatud aega, siis kõige vähem kulus seda vägistamise lahendamisele ning kõige rohkem tapmisele.

3.7. Toimingute arv kuriteoliigi kohta ja nende keskmine aeg

Kuna erinevaid toiminguid oli palju, siis põhjalikuma tabeliga saab tutvuda lisade all (Lisa 6). Väikse ülevaate andmiseks tegi töö autor illustreeriva joonise (Joonis 5), kus on välja toodud kõik toimingud, mis esinesid viisteist ja enam korda ühe kuriteo menetlemise lõikes.

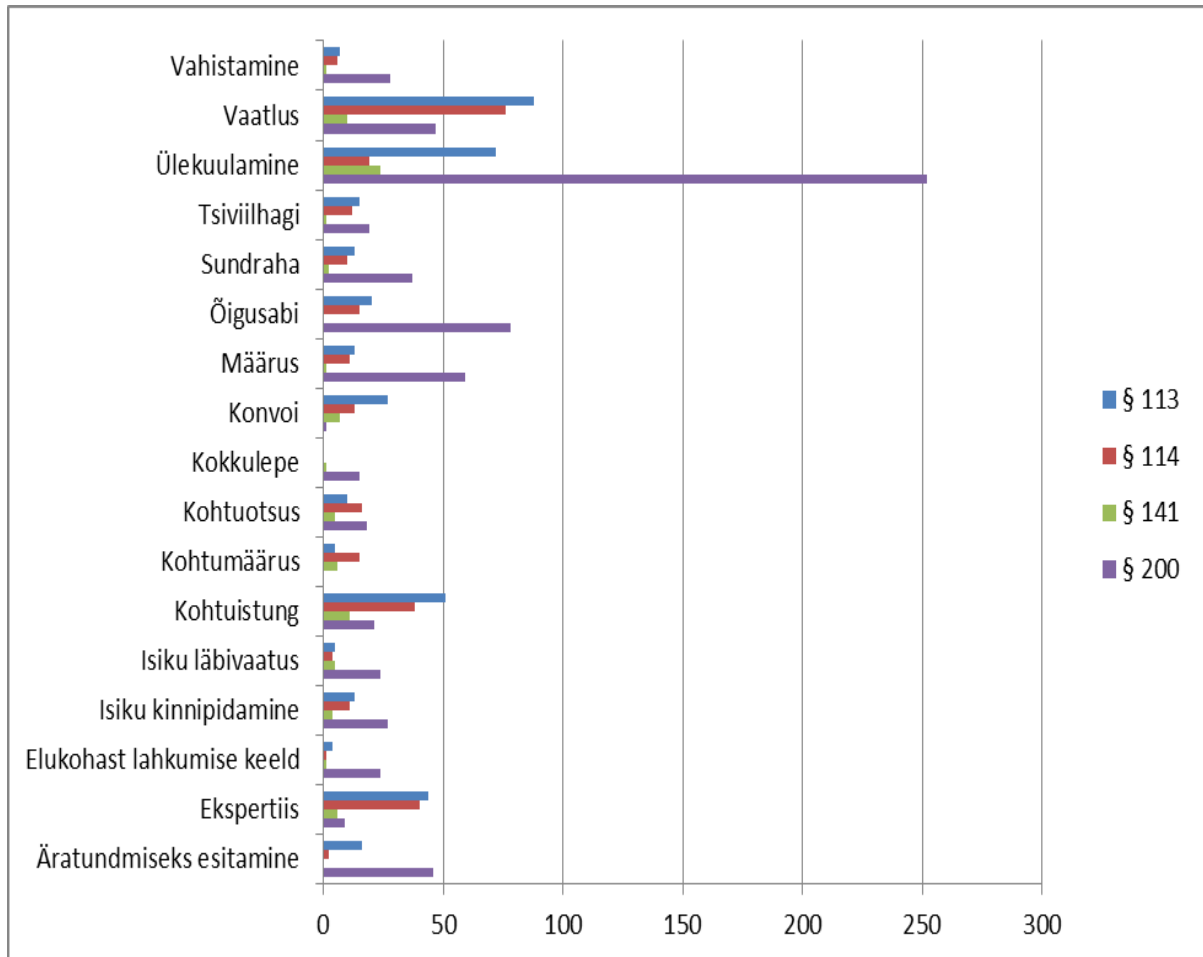
Kokku tehti toiminguid 1783, millest kõige rohkem – 799 toimingut kulus röövimise menetlemisele, 489 toimingut tapmise, 377 mõrva ning kõige vähem - 118 toimingut kulus vägistamise menetlemisele.

Enimtehtav toiming tapmise puhul (KarS § 113) oli vaatlus – seda tehti 88 korda. Sellele järgnesid 72 ülekuulamist ning 51 kohtuistungit. Lisaks viidi läbi 44 ekspertiisi ja konvoid kasutati 27 korral. Teisi toiminguid esines tunduvalt vähem, kuid põhilised neist, mida on töös rohkem käsitletud, olid äratundmiseks esitamine – 16 korda, isiku kinnipidamine – 13, isiku läbivaatus – 5 ja vahistamine 7 korda.

Mõrva (KarS § 114) menetlemisel viidi läbi samuti kõige rohkem vaatlusi – 76. Arvuliselt järgnesid ekspertiisi läbiviimine ning kohtuistungid – 40 ja 38. Vähem esines ülekuulamist – 19 korda, konvoid – 13, isiku kinnipidamist 11 ning vahistamist 6 korda.

Vägistamise (KarS § 141) uurimise osas esines mõningaid erinevusi. Peamine erinevus seisnes toimingute arvus, neid oli kordades vähem kui tapmise ja mõrva menetlemise puhul. Teine erinevus oli toimingute osakaal. Kõige rohkem teostati ülekuulamist – 24 korda,

millele järgnesid 11 kohtuistungit ja 10 vaatlust. Vaatlusi tehti 7-8 korda vähem, kui tapmise ja mõrva puhul, kus toimingute arv oli vastavalt 88 ja 76 korda. Suur erinevus oli ka ekspertiiside läbiviimisel, kus vägistamise puhul tehti neid 6 korral ja tapmise uurimisel 44. Tunduvalt vähem oli äratundmiseks esitamist – 0, isiku kinnipidamist – 4, isiku läbivaatust – 5 ning vahistamist üks kord.

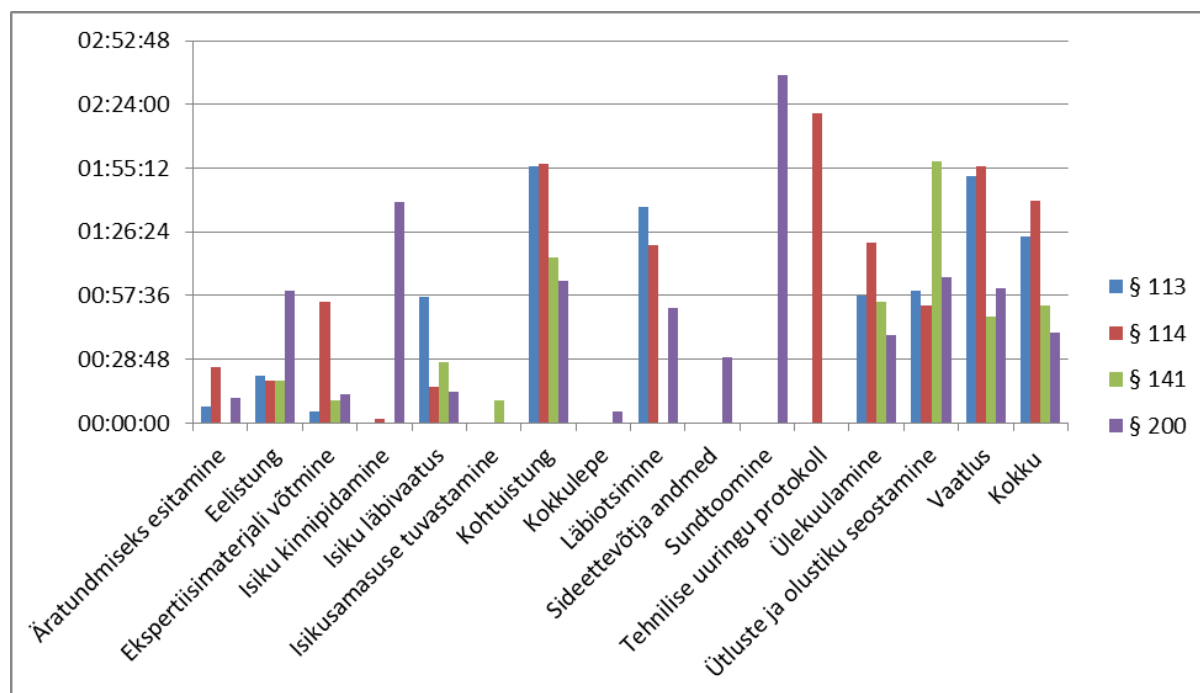

Joonis 7. Toimingute arv kuriteoliigi kohta¹⁰⁷

Kõige rohkem teostati toiminguid röövimise menetlemisel (KarS § 200) ning seetõttu esinevad siin ka suuremad erinevused võrreldes teiste kuriteoliikidega. Ülekuulamine oli enimtehtav toiming – 252 korda, mis on kordades suurem kui mõrva (72), tapmise (19) ja vägistamise (24) puhul. Väga palju koostati määruseid – 59, mis on vajalikud teatud toimingute läbiviimiseks, nagu näiteks vahistamise ja elukohast lahkumise keelu rakendamise puhul. Võrreldes teiste kuriteoliikidega, esines veel palju äratundmiseks esitamist – 46, isiku

¹⁰⁷ Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

kinnipidamist – 27, isiku läbivaatust – 24, vaatlust – 47 ja vahistamist 28 korda. Pea viis korda vähem teostati ekspertiise (9) võrreldes tapmise (44) ja mõrvaga (40).

Joonis 8. Toimingute keskmine aeg kuriteoliigi lõikes (tund:minut:sekund)¹⁰⁸

Ülaltoodud joonis (Joonis 6) kajastab toimingute keskmist kestvust erinevate kuriteoliikide lõikes. Kõige ajamahukamad toimingud tapmise ja mõrva menetlemisel on kohtuistungid ning vaatlused, kus kohtuistungi peale kulus keskmiselt 1 tund ja 56 minutit ning vaatluse 1 tund ja 53 minutit. Suurem osa tapmise ja mõrva toimingute kestvusest jäi põhiliselt ühte ajavahemikku. Mõningad erinevused esinesid äratundmiseks esitamise puhul, kus tapmise korral oli keskmiseks ajaks 7 minutit ning mõrva puhul 25 minutit. Samuti erines ekspertiisimaterjali võtmise ja isiku läbivaatuse aeg, kus tapmise uurimisel oli esimese puhul keskmiseks kestvuseks 5 minutit ja mõrva puhul 55 minutit ning teise puhul olid vastavalt 56 ning 16 minutit.

Vägistamise (KarS § 141) menetlemise puhul osutus kõige aeganõudvamaks toiminguks ütluste ja olustiku seostamine, millele kulus keskmiselt 1 tund ja 58 minutit. Sellele järgnesid kohtuistung – 1 tund ja 14 minutit, ülekuulamine – 55 minutit ning vaatluse peale kulus keskmiselt 48 minutit. Ekspertiisimaterjali võtmisele läks 10 minutit ning sama palju aega kulus ka isikusamasuse tuvastamisele.

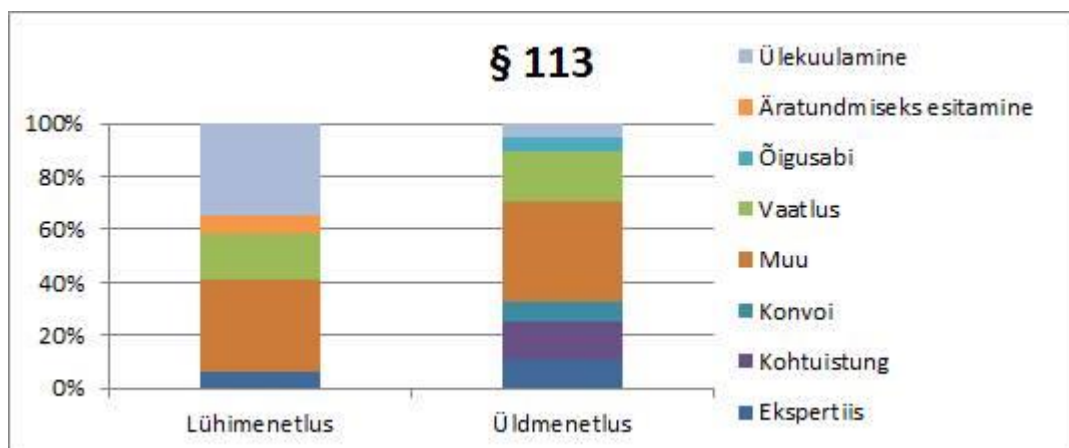
¹⁰⁸ Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

Nagu sai eelnevalt mainitud, kõige rohkem tehti erinevaid toiminguid röövimise uurimisel. Kõige ajakulukamateks osutusid sundtoomine – 2 tundi ja 37 minutit ning isiku kinnipidamine – 1 tund ja 40 minutit. Keskmiselt tund aega kulus röövimise menetlemisel eelistungi, kohtuistungi, ütluste ja olustiku seostamise ning vaatluse peale. Võrreldes tapmisega, kulus kordades vähem aega isiku läbivaatusele – 14 minutit. Kohtuistung oli ajaliselt tunduvalt lühem võrreldes tapmise ja mõrvaga, kus kohtuistung kestis keskmiselt pea kaks tundi. Teised kohtutoimikutest saadud andmed jäid peaaegu samasse ajavahemikku, mis olid teistel kuriteoliikidel ning olulisi erinevusi ei esinenud.

3.8. Toimingute osakaal KarS § 113, § 114, § 141 ja § 200 lõikes

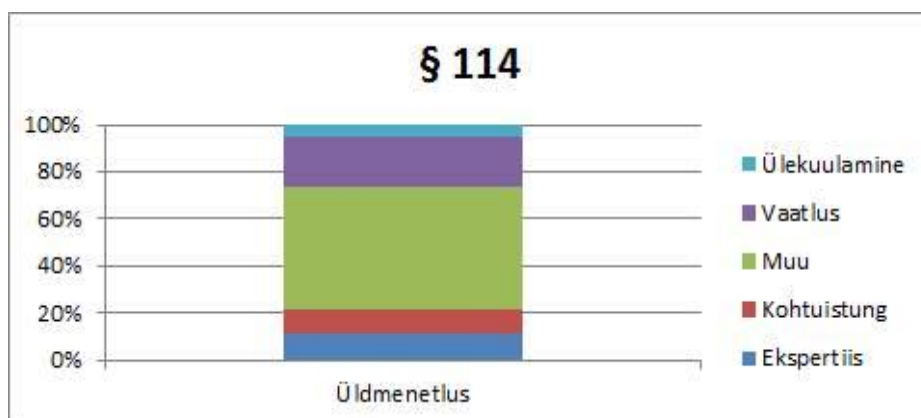
Järgnevalt toob töö autor illustreerivalt välja toimingute osakaalu erinevate töös käsitletud kuriteoliikide lõikes. Alljärgnevatel joonistel on kujutatud 100%-line skaala, kus on välja toodud, kui palju protsentuaalselt 100-st moodustavad toimingud. Kuna ühe kuriteo menetlemisel korraldatakse palju erinevaid toiminguid, siis on joonistel esiletoodud kõik toimingud, mis moodustasid 5% ja enam. Kõik alla 5% jäävad toimingud kujutatakse joonise legendil “Muu”.

Lühimenetlustes ning üldmenetlustes menetleti tapmise kuriteokoosseisu (Joonis 9). Lühimenetlustes olid peamisteks toiminguteks ülekuulamine (34%) ning vaatlus (17%). Pea võrdselt esinesid äratundmiseks esinemine (8%) ja ekspertiisid (6%). Ülejäänud 36% sisaldasid muid toimingud, nagu näiteks kohtuistungid, isiku kinnipidamine ja läbivaatus, konvoi ja muu. Üldmenetlustes erinesid toimingud protsentuaalselt mõne võrra lühimenetluse andmetest. Vaatlust esines ka selles menetlusliigis palju (19%). Ekspertiiside osakaal suurenes võrreldes lühimenetlusega – 10% ning toimus oluliselt rohkem kohtuistungeid – 14%. Üldmenetlustes vähenes oluliselt ülekuulamise osakaal – 5% ning vastupidiselt suurenes õigusabi 5% ja konvoi 7% osakaal. Järelejäänud toimingud moodustasid 42%.

Joonis 9. Toimingute osakaal KarS § 113 lõikes¹⁰⁹

Mõrvu menetleti üldmenetlustes ning palju erinevaid toiminguid ei tehtud (Joonis 10). Põhiosa moodustasid vaatlused (20%), ekspertiisid ja kohtuistungid – kumbki 10%. Ülekuulamine hõlmas 5%, kõik teised toimingud moodustasid alla 5% ning on põhjalikumalt välja toodud lisas 3.

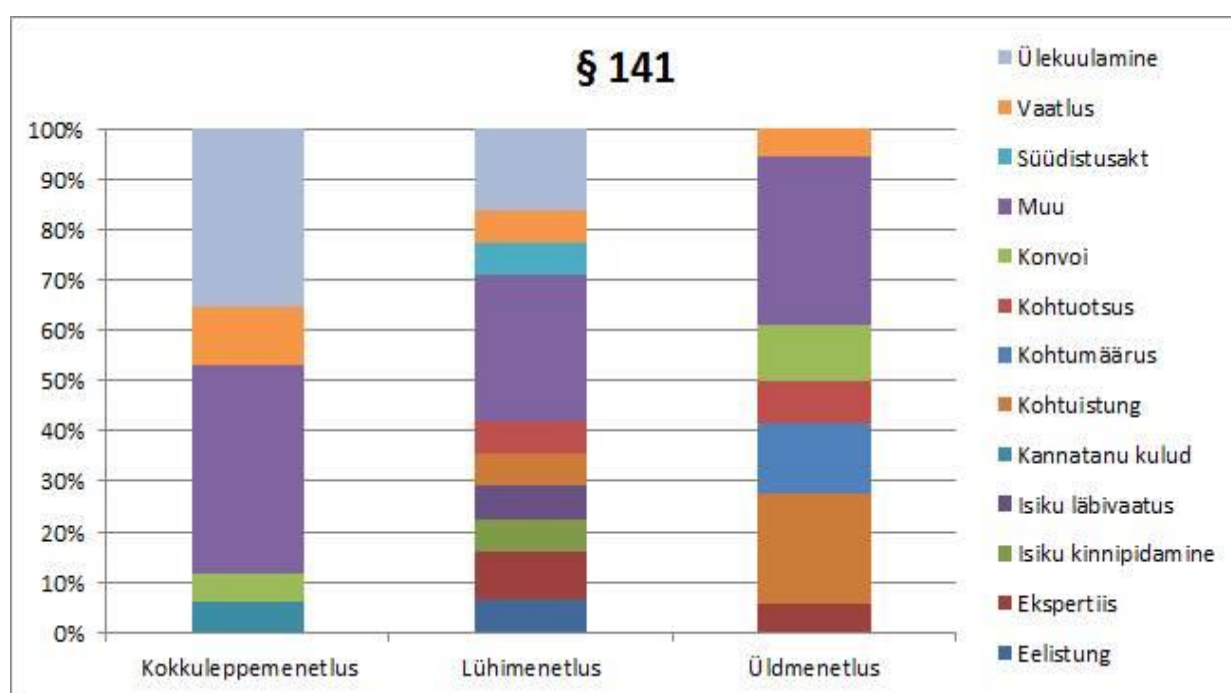
Joonis 10. Toimingute osakaal KarS § 114 lõikes¹¹⁰

Vägistamise menetlemise puhul kasutati kolme erinevat menetlusliiki (Joonis 11). Kokkuleppemenetluse puhul oli suurema protsendiga ülekuulamine – 35%, millele järgnesid vaatlus (12%) ning võrdselt jagunesid kannatanu kulud ning konvoi – kuue protsendiga. Muude toimingute osakaal oli 61%. Lühimenetlustes oli toimingute protsentuaalne jagunemine hoopis erinev. Ülekuulamisi teostati võrreldes kokkuleppemenetlusega poole vähem – 16% ning kaks või enam korda suurenes järgmiste toimingute osakaal – ekspertiisid (10%), isiku kinnipidamine, isiku läbivaatus, kohtuistungid, süüdistusakti koostamine – 7%. Vastupidiselt eelnevalt mainitud suurenevale osakaalule, viidi vaatlusi läbi poole vähem

¹⁰⁹ Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

¹¹⁰ Samas.

lühimenetlustes – 7%. Oluline on siinkohal mainida, et kui kokkuleppemenetlustes puudusid sellised toimingud nagu eelistungid ning kohtuotsused, siis lühimenetlustes oli mõlema osakaaluks 7%. Ligikaudu 30% moodustasid muud toimingud ning on joonisel kajastatud „Muu“. Kui kõrvutada kolme menetlusliiki vägistamises, siis üldmenetlustes jääb silma oluliselt väiksem ülekuulamise osakaal – 3%. Palju rohkem toimus kohtuistungeid – 22% ning 14% moodustas kohtumääruse väljastamine. Üldmenetlustes korraldati palju erinevaid toiminguid, mille osakaal oli alla 5% ning seetõttu „Muu“ moodustas ümmarguselt 40%.

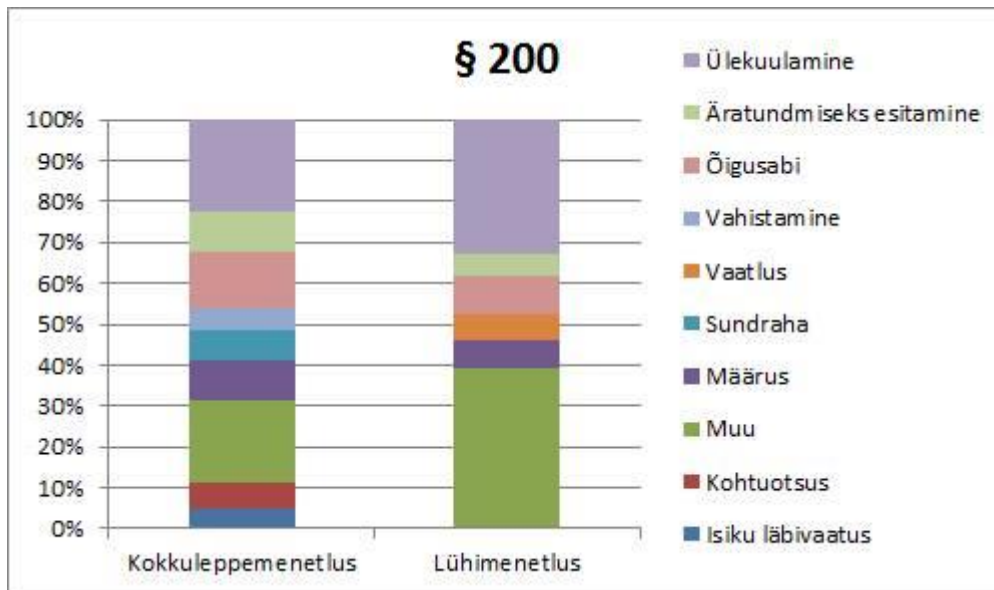

Joonis 11. Toimingute osakaal KarS § 141 lõikes¹¹¹

Röövimise uurimisel korraldati kõige rohkem toiminguid ning menetlus toimus kas kokkuleppemenetlustes või lühimenetlustes (Joonis 12). Kokkuleppemenetlustes moodustas suurima protsentuaalse osakaalu ülekuulamine (23%), millele järgnesid peaaegu võrdselt õigusabi (14%), äratundmiseks esitamine (10%) ja määruse koostamine (10%). Väiksema osakaaluga olid sundraha (8%), kohtuotsuse tegemine (6%), vahistamine (5%) ja isiku läbivaatus (5%). Muud toimingud moodustasid ligikaudu 20%. Võrreldes kokkuleppemenetlusega oli muude toimingute protsent oluliselt suurem – pea 40%. Ka ülekuulamisi korraldati rohkem, kui kokkuleppemenetlustes – 33%. Kõrvutades omavahel kahte menetlusliiki, siis lühimenetlustes oli äratundmiseks esitamise, õigusabi ning määruste

¹¹¹ Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

osakaal pea poole võrra väiksemad – 5%, 9% ja 7%. Vaatluste korraldamiste osakaal oli poole rohkem võrreldes kokkuleppemenetlusega - 6%.

Joonis 12. Toimingute osakaal KarS § 200 lõikes¹¹²

3.9. Ametnike tööjõukulud

Kui eelnevalt analüüsiti ajaressursi, siis järgnevalt arvutatakse tööjõuressursi ehk nende ametnike tööjõukulu, kes osalesid kuritegude menetlemisel. Tööajakuludest jäid välja: tõlgid (toimingutes osalenud tõlgid ei kvalifitseeru avalike teenistujate alla ning seetõttu nende palgaandmed puuduvad) ning jälitajad (andmed puuduvad). Erinevaid ekspertiise tehti kõikide kuritegude menetlemisel kokku 99 korral summas 102 073 eurot. Kolm ekspertiisi tehti kokkuleppemenetlustes summas 220 eurot, 20 ekspertiisi lühimenetlustes summas 10 829 eurot ning 76 ekspertiisi üldmenetlustes summas 91 024 eurot.¹¹³ Riigi õigusabi oli määratud 122 korral summas 46 942 eurot, kokkuleppemenetlustes 12 korral summas 1 057, lühimenetlustes 71 korral summas 12 668 ning üldmenetlustes 39 korral summas 33 217 eurot.

Ametnike brutopalgad on võetud avaliku teenistuse kodulehelt, kus on palgaandmed avalikustatud 01.04.2015 seisuga.¹¹⁴ Parema ülevaate saamiseks, arvutab töö autor kuriteo menetlemisel osalenud ametniku tunnitasu, jagades selleks kuu töötasu 160 tunniga

¹¹² Autori arvutused Harju Maakohtu kohtutoimikute põhjal

¹¹³ Samas.

¹¹⁴ Ametnike põhipalk 01.04.2015 seisuga. - http://avalikteenistus.ee/public/palk/Pohipalk_01.04.2015_riik_21.07.2015.xlsx (11.04.2016)

(arvestades 8-tunnist tööpäeva) ning analüüsib ametnike tööjõuressursi võttes aluseks ühe osalise keskmiselt kulutatud aega menetlusliigi kohta (Lisa 8).

Vanemkriminalisti kuu töötasu menetlusteenistuses on 1 103 eurot, mis teeb tunnitasuks 6,9 eurot.

Uurija kuu töötasu on 1 107 eurot ning tunnitasu on 6,9 eurot.¹¹⁵ Muu politseitöötaja puhul võeti aluseks palgaandmete arvutamisel patrullpolitseiniku palgaandmeid. Patrullpolitseinike palgad varieeruvad 975 – 1 380 eurot, mis teeb keskmiseks töötasuks 1 177,5 eurot ning tunnitasuks 7,4 eurot. Vahetult enne töö lõplikku valmimist, avalikustas Riigikontroll prognoosi Politsei- ja Piirivalveameti töötajate arvu vähenemise kohta 2015-2025 aastatel. 2010. aasta algusest tänaseni on Politsei- ja Piirivalveameti töötajate arv vähenenud umbes 1000 inimese, s.o umbes kuuendiku võrra. Endiselt on suur uurijate ja politseinike puudus, mille all kannatavad eelkõige kodanikud ise ning nende turvalisus ja turvatunne. Tulevik on selles osas kurb – töötajate vähenemine jätkub ka edaspidi ja isegi kiireneb. Noored ei suuda katta edaspidi lahkujate arvu ning ei püsi kaua oma ametikohtadele, seda peamiselt väikse töötasu tõttu. On läinud hästi, et Eesti ei ole pidanud viimasel ajal lahendama tööjõumahukaid kriise. See paneks Politsei- ja Piirivalveameti võimekuse tõsiselt proovile.¹¹⁶ Selleks, et iga kodanik tunneks end oma kodumaal turvaliselt, peame kõrgelt hindama politseinike tehtud tööd ka tulevikus ning maksma neile väärilist palka, tagama tööks vajalikke vahendeid ja vastavaid IT-süsteeme.

Vastavalt Eesti Kohtuekspertsiisi Instituudi töötajate töötasustamise määrusele¹¹⁷ on Eesti Kohtuekspertsiisi Instituudi eksperdite kutsetasemed erinevad ning seetõttu ka kõikuv palgatase 958,67 – 1 438,01 eurot. Töö autor arvutas välja nende keskmise töötasu - 1 198,34 eurot ja tunnitasu on 7,5 eurot).

Kaitsja tööjõukulu on raske määratleda, kuna süüdistataval võib olla nii riigi poolt määratud kaitsja kui ka lepinguline kaitsja. 2015. aastal Justiitsministeeriumi tehtud analüüs näitas, et kriminaalmenetlustes osalevatest kaitsjatest on ligikaudu 71% määratud kaitsjad.¹¹⁸ Määratud kaitsja tasu kriminaalasja kohtueelses menetluses osalemise eest on 20 eurot iga poole tunni

¹¹⁵ Arvesse on võetud menetlusteenistuse uurija palgaandmed

¹¹⁶ Politsei- ja Piirivalveameti moodustamise kulg ja tulemuslikkus. Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn. - <http://www.riigikontroll.ee/LinkClick.aspx?fileticket=1DZyqclQ8lw%3d&tabid=168&mid=557&language=et-EE&forcedownload=true> (27.04.2016)

¹¹⁷ Eesti Kohtuekspertsiisi Instituudi töötajate töötasustamine, RT I 2008, 4, 29

¹¹⁸ K. Rebane, G. Vaikmaa, S. Tarum. Riigi õigusabi süsteemi korraldamise stsenaariumid. Justiitshalduspoliitika osakond, Justiitsministeerium. Tallinn 2015, lk. 40. - http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/riigi_oigusabi_susteemi_korraldamise_stsenaariumid_12.01.2016.pdf (10.04.2016)

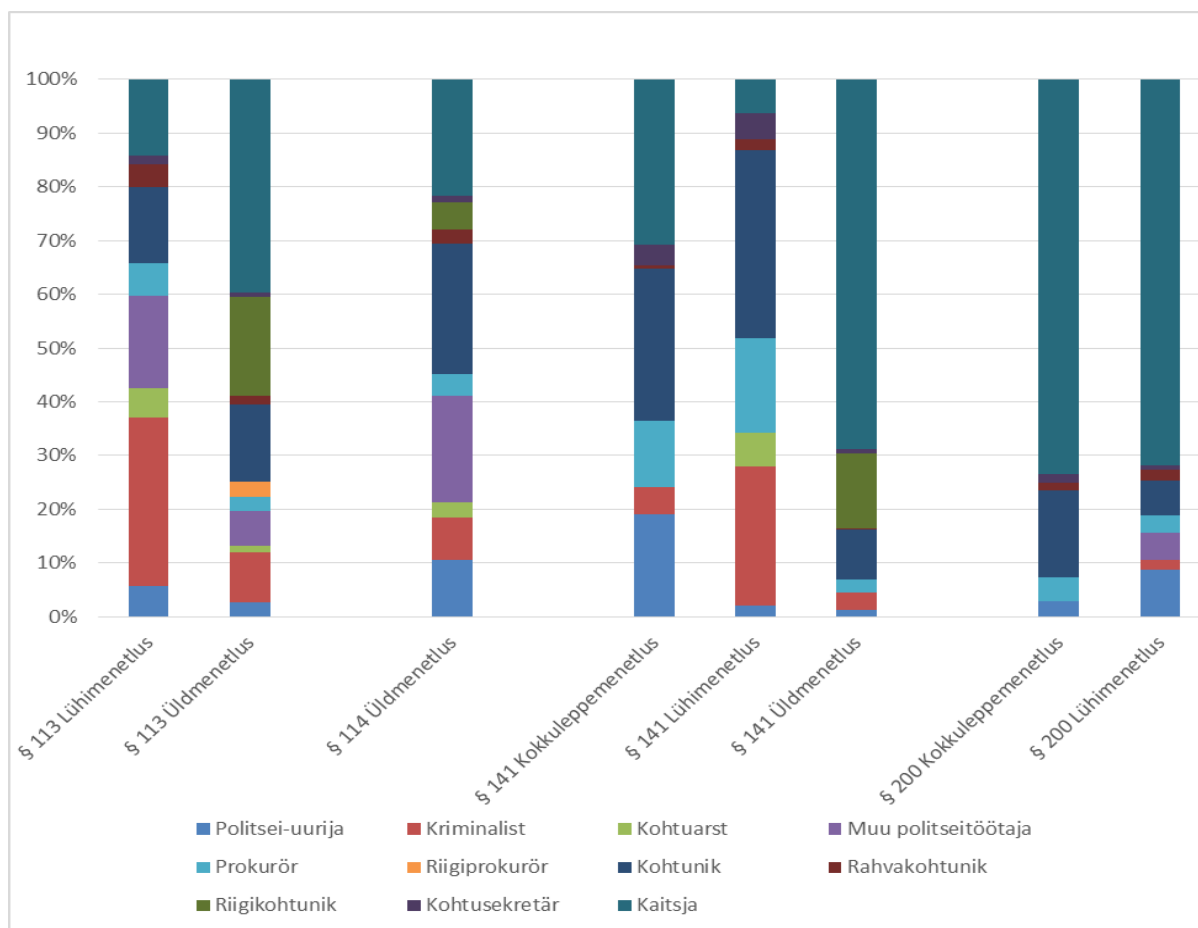
kohta, kuid kokku mitte rohkem kui 60 eurot ühe menetlustoimingu või muu toimingu kohta. Kohtulikus menetluses on tasumäär sama, kuid kokku mitte rohkem kui 240 eurot igas astmes.¹¹⁹ Tulenevalt eeltoodust on kaitsja tunnitasu 40 eurot.

Prokuröri kuu töötasu on 2 550 eurot ning tunnitasu on 15,9 eurot. Riigiprokuröri kuu töötasu on 3 075 eurot ning tunnitasu on 19,2 eurot.

Kohtunike kuu töötasu on 3 444 eurot, mis teeb tunnitasuks 21,5 eurot. Kohtusekretäride kuu töötasu 790 eurot ning tunnitasu on 4,9 eurot. Rahvakohtuniku tasu kohtuistungil õigusemõistmises osaletud tunni eest on 2,43 eurot nagu sätestab Rahvakohtuniku tasu suurus ja maksmise korra § 2. Lisaks sellele kui kohtuistung toimub väljaspool rahvakohtuniku töölepinguga määratud töö tegemise asukohta või mittetöötava rahvakohtuniku elukohta, hüvitatakse ka sõidukulud. Üle ühe päeva kestva katkestamatu kohtuistung korral hüvitatakse ka majutuskulud ülemmääraga 19,17 eurot ööpäevas ja makstakse päevaraha 5,11 eurot. Riigikohtuniku kuu töötasu on 4 504 eurot ning tunnitasu on 28,1 eurot.

Võttes arvesse eeltoodud tunnitasud, arvutab töö autor järgnevalt välja, kui suur on ametnike materiaalne kulu menetlusliigi kohta (Tabel 7).

¹¹⁹ Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi osutamisega kaasnevate kulude hüvitamise ulatus ja kord. - <http://www.riigioigusabi.ee/file.php?feID=d609de69defe37c1afcee0730f51d693> (10.04.2016)

Joonis 13. Menetlejate keskmised palgakulud kuriteoliigi ja menetlusliigi kaupa

Uurijate töö väärtuseks tapmise arutamisel lühimenetlustes oli pea 18 eurot. Sama kuriteo lahendamisel üldmenetlustes oli uurija rahaliseks kuluks ümardatult 22 eurot. Mõrva uurimisel üldmenetluses läks uurija töö maksma pea 59 eurot. Vägistamise arutamisel oli rahaline kulu kokkuleppemenetlustes 31 eurot, lühimenetlustes natuke üle 3 euro ning üldmenetlustes pea 4 eurot. Menetlustele kulunud ajad on põhjalikumalt välja toodud lisas 8. Röövimise puhul oli uurija töö väärtuseks kokkuleppemenetlustes 2 eurot ning lühimenetlustes peaaegu 44 eurot.

Kõige suurem rahaline kulu kriminalistidel oli tapmise arutamisel lühi- ja üldmenetlustes - vastavalt 97,4 eurot ja 77,2 eurot. Mõrva uurimisel oli kriminalistide töö väärtuseks oli 45,3 eurot. Tunduvalt väiksemad aja- ja tööjõukulud olid vägistamise ja röövimise lahendamisel. Röövimisel oli kriminalistide abi vaja ainult lühimenetlustes, kus nende töömaksumuseks kujunes 10,4 eurot. Vägistamise puhul läks kriminalistide töö maksma kokkuleppemenetluses 8,4 eurot, lühimenetluses 36,6 eurot ning üldmenetluses 10,3 eurot.

Kohtuarstidel kulus tapmise arutamisele lühimenetluses 16,5 eurot ning üldmenetluses 9,5 eurot. Mõrva lahendamisel üldmenetluses oli rahaline kulu pea sama – 16,4 eurot. Kohtuarstide abi kasutati veel vägistamise uurimisel lühimenetluses, kus nende töö väärtuseks oli 8,6 eurot.

Muu politseitöötaja oli kaasatud põhiliselt tapmise ja mõrva uurimisse. Esimese puhul oli töökulu lühimenetlustes 52,5 eurot ning üldmenetlustes 52,2 eurot ja teise puhul 111,74 eurot. Muu politseitöötaja oli kaasatud vägistamise arutamisse lühimenetlustes, kus tööväärtuseks oli 24,6 eurot.

Prokuröri puhul olid kõige suuremad materiaalsed kulud vägistamise lühimenetluses – 25,1 eurot, millele järgnesid mõrva menetlemine üldmenetlustes 22,3 eurot ning tapmise menetlemine üldmenetlustes 22,1 eurot. Üsna võrdselt jagunes rahaline kulu tapmise uurimisel lühimenetluses – 19,4 eurot ja vägistamise uurimisel kokkuleppemenetluses 19,9 eurot. Tunduvalt väiksemad tööjõukulud olid vägistamise lahendamisel üldmenetluses – 7,6 eurot ning röövimise uurimisel kokkuleppemenetlustes 3,3 eurot ja lühimenetlustes 15,9 eurot.

Riigiprokurör oli kaasatud ainult tapmise uurimisel üldmenetlustes, kus rahaline kulu oli 22,5 eurot.

Kohtunikel olid kõige suuremad rahalised kulud mõrva menetlemisel üldmenetlustes – 137,2 eurot, millele järgnes tapmise arutamine üldmenetlustes 118,5 eurot. Üsna võrdselt jagunesid tapmise uurimine lühimenetlustes – 43,9 eurot, vägistamise menetlemine kokkuleppemenetlustes 46 eurot ning lühimenetlustes 49,7 eurot. Võrreldes eelnevate andmetega, olid märgatavalt väiksemad kulud vägistamise uurimisel üldmenetluses – 28,8 eurot ning röövimise arutamine kokkuleppemenetlustes 11,2 eurot ning lühimenetlustes 32,5 eurot.

Kuna rahvakohtunike tunnitasu on kõige väiksem – 2,43 eurot, siis on ka nende kulud erinevate menetlusliikide puhul palju väiksemad võrreldes teiste ametnikega. Kõige suuremad materiaalsed kulud olid mõrva uurimisel – 14,7 eurot ning tapmise menetlemisel lühimenetlustes 13,4 eurot ja üldmenetlustes 13,1 eurot. Ülejäänud kuriteoliikide puhul olid kulud märksa väiksemad. Vägistamise arutamisel kokkuleppemenetlustes – 1,2 eurot,

lühimenetluses 2,5 eurot ning üldmenetluses 1,1 eurot. Röövimiste puhul olid rahvakohtunike tööjõukulused kokkuleppemenetlustes 0,7 eurot ning lühimenetlustes 9,8 eurot.

Kohtusekretäride tunnitasku on samuti üsna väike – 4,9 eurot, mistõttu ka väiksemad rahalised kulud. Nii näiteks tapmise menetlemisel lühimenetlustes oli tööjõukulused 5,1 eurot ning üldmenetlustes 7 eurot. Mõrva uurimisel läks kohtusekretäride töö maksma 6,7 eurot. Vägistamise uurimisel oli materiaalne kulu kokkuleppemenetlustes 6,1 eurot, lühimenetlustes 6,9 eurot ning üldmenetlustes 2,1 eurot. Kõige väiksem rahaline kulu oli kohtusekretäridel röövimisel kokkuleppemenetlustes – 1 euro ning lühimenetlustes 5,39 eurot.

Riigikohtunikud olid kaasatud tapmise arutamisse üldmenetlustes, kus tööjõukulu moodustas 151,2 eurot. Väiksemad materiaalsed kulud olid vägistamise menetlemisel üldmenetlustes – 44,1 eurot ning mõrva lahendamisel 28,1 eurot.

Kaitsja tööjõukulused olid kõikidest ametnikest kõige suuremad. Võttes arvesse, et kaitsja tunnitasku on 40 eurot, olid rahalised kulud järgnevad: tapmise menetlemisel üldmenetlustes – 325,2 eurot ning lühimenetlustes 44 eurot. Mõrva uurimisel oli tööjõukulused 122 eurot. Vägistamise puhul olid rahalised kulud väga erinevad menetlusliigiti – kokkuleppemenetlustes 50 eurot, lühimenetlustes 8,8 eurot ning üldmenetlustes 217,2 eurot. Röövimise arutamisel kokkuleppemenetlustes läks kaitsja töö maksma 50 eurot ning lühimenetlustes 362,8 eurot.

Kokkuvõtteks, kõige kallim on üldmenetlus tapmise uurimisel, kus ametnike tööjõukulu moodustas kokku 820 eurot menetluse kohta. Sellele järgnevad mõrva menetlemine – 563 eurot ning röövimise uurimine lühimenetlustes 506 eurot. Tapmise menetlemine lühimenetlustes maksis 310 eurot menetluse kohta. Kõige kulukam oli vägistamise arutamine üldmenetlustes – 315 eurot menetluse kohta, kokkuleppemenetlus ning lühimenetlus jagunesid tööjõukulude poolest üsna võrdselt – 162 ja 143 eurot menetluse kohta. Kõige vähem kulus rahalist ressursi röövimise arutamisel kokkuleppemenetlustes – 68 eurot menetluse kohta.

Tabel 7. Menetlejate keskmised palgakulud kuriteoliigi ja menetlusliigi kaupa (eurodes)

	§113		§114	§141			§200	
	LM	ÜM	ÜM	KM	LM	ÜM	KM	LM
Politsei-uuriija	18	22	59	31	3	4	2	44
Kriminalist	97	77	45	8	37	10	-	10
Kohtuarst	17	10	16	-	9	-	-	-
Muu politseitöötaja	53	52	112	-	-	-	-	25
Prokurör	19	22	22	20	25	8	3	16
Riigiprokurör	-	23	-	-	-	-	-	-
Kohtunik	44	119	137	46	50	29	11	33
Rahva-kohtunik	13	13	1	1	3	1	1	10
Kohtunik Riigikohus	-	151	-	-	-	44	-	-
Kohtusekretär	5	7	6	6	7	2	1	5
Kaitsja	44	325	50	50	9	217	50	363
KOKKU	310	821	563	162	143	315	68	506

3.10. Uuringute keskus Centari vägivallakuritegude hinna arvutamise tulemused

Arvestades vangistuse, kriminaalhoolduse ning tagajärjekulusid, selgub Centari uuringust¹²⁰, et kulukaim kuritegu ühiskonnale on tapmine. Ühe tapmisega seonduvad kulud on pea 1,25 miljonit eurot. Röövimise ning vägistamisega seotud kulud on tunduvalt väiksemad – 64 tuhat ja 97 tuhat eurot. Eriti suur kulu osa on tagajärjekuludel, tapmise korral on 1,1 miljonit eurot, vägistamise puhul pea 40 tuhat ja röövi korral alla 5 tuhande euro. Tagajärjekulu tapmise korral hõlmab endas elukvaliteedi langusest tulenev kahju ehk inimelu hind. Vägistamise ja röövimise puhul on tagajärjekuludest enam-jaolt vigastused.

Tabel 8. Kuritegude kulu ühe kuriteo kohta ja aastas toime pandud kuritegude kohta (eurodes)¹²¹

	Üks kuritegu			Aastas toime pandud kuriteod kokku		
	Tapmine	Vägistamine	Röövimine	Tapmine	Vägistamine	Röövimine
Kontrollikulu	127 207	57 917	59 250	6 082 906	3 055 403	13 076 482
Sh karistus	110 268	50 291	52 961	5 072 334	1 911 077	9 268 198
Tagajärjekulu	1 123 756	39 090	4 519	61 806 568	2 501 778	1 816 326
Kulu kokku	1 250 963	97 007	63 769	67 889 474	5 557 181	14 892 808

Centari uuringukeskuse uuringust nähtub, et tapmiskuritegude kontrollikulud on natuke üle 127 tuhande euro, röövimise ning vägistamise kontrollimisega seotud kulud jäävad alla 60 tuhande euro. Suurema osa, s.o. ligikaudu 90% kontrollikuludest moodustavad karistuse kulud. Suurim aastane kogukulu on tapmiste puhul – pea 68 miljonit eurot, röövimise korral pea 15 miljonit ning vägistamisega kaasnev aastane kogukulu on pea 6 miljonit. Uuringukeskus pöörab tähelepanu oma töös faktile, et vägistamise ja röövimise puhul alahinnatakse tagajärgedega kaasnevat kulu, kuna see võib erineda kümme kuni 40 korda erinevate uuringute alusel.

¹²⁰ E. Kallaste, E. Luuk, J. Järve jt. Vägivallakuritegude hind, lk. 11-13. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vagivallakuritegude_hind_centar_loplik.pdf (15.03.2016)

¹²¹ Samas lk 12.

Suur erinevus käesoleva töö ning Centari uuringu vahel seisneb tööjõukulu arvutamisel. Eesti Rakendusuuringute keskus Centar tugines ametnike intervjuudest saadud andmetele. Selleks moodustati näiteks kolmest uurijast koosnev fookusgrupp ning esitati neile küsimusi, kui palju kulub neil keskmiselt aega ühe toimingu läbiviimiseks. Ametnike sõnul võib ühe toimingu jaoks kuluda ka terve ööpäev. Seetõttu erinevad tööjõukulud kordades kohtutoimikutest saadud andmetest.

Kokkuvõte

Käesoleva töö andmete analüüs põhines käsitsi väljavõetud 38 Harju Maakohtu pabertoimikule, kus fokuseeriti neljale kuriteoliigile – mõrv, tapmine, röövimine ja vägistamine. Kohtutoimikute alusel hinnati, mis menetlusliiki kasutatakse erineva kuriteo puhul, kui palju aega võtab keskmiselt erinevate toimingute läbiviimine, mitu ametniku on tavaliselt kaasatud ühe kuriteo lahendamisel ja kui suured on materiaalsed kulud. Saadud tööajakulu teisendati tööjõukuluks, kus arvestati vastavate ametnike keskmist töötasu 2015. aasta palgaandmete põhjal. Lisaks tööajakulule arvutati välja ka muid kontrollikuluseid: ekspertiisid ja riigi õigusabi. Muid menetlustoimingutega kaasnevaid materiaalseid kulusid arvesse ei võetud. Kontrollikuludest jäid vaatluse alt välja ka näiteks ettevalmistusele kuluvat tööaega ja siit tulenevalt tööjõukulu, prokuratuuri, Politsei- ja Piirivalveameti ning kohtute üldkulud. Ametnike tööajakuludest jäid välja tõlkide ning jälitajate töötasud, kuna nende andmed ei olnud kättesaadavad. Käesolev töö põhines ainult registreeritud ja kuriteona menetletud kriminaalasjade kohta. Töös käsitletud kontrollikulused hinnati vaid osaliselt, kuna olemasolevad andmed olid piiratud. Seepärast on oluline ära märkida, et leitud hinnagud on vaid osa kuritegudega kaasnevatest kuludest.

Antud töös kasutati alt üles hindamise meetodit, kus arvutatakse kõiki kindla kuriteo toimepanemisest ühiskonnale tekkivaid kulusid eraldi ja lõpuks need liidetakse kokku, et saada ülevaate kuriteoga kaasneva kogukulu kohta. Antud meetod on küll väga tõhus kuriteo hinna analüüsimise kohapealt, kuid selle puuduseks on asjaolu, et võib vaja minna üksikasjalikke andmeid erinevate kulude kohta ja kuna kohtutoimikutest saadud andmed erinevate kululiikide kohta ei olnud täielikud, siis on ka arvutused ning hinnangud kajastavad vaid osa kuludest.

Analüüsitud kohtutoimikute andmetest selgus, et kõige kallim on üldmenetlus tapmise uurimisel, kus ametnike tööjõukulu moodustas kokku 820 eurot menetluse kohta. Sellele järgnevad mõrva menetlemine – 563 eurot ning röövimise uurimine lühimenetluses 506 eurot. Tapmise menetlemine lühimenetluses maksis 310 eurot menetluse kohta. Kõige kulukam oli vägistamise arutamine üldmenetluses – 315 eurot menetluse kohta, kokkuleppemenetlus ning lühimenetlus jagunesid tööjõukulude poolest üsna võrdselt – 162 ja

143 eurot menetluse kohta. Kõige vähem kulus rahalist ressursi röövimise arutamisel kokkuleppemenetluses – 68 eurot menetluse kohta.

Kõikide töös käsitletud kuriteoliikide peale kokku tehti 1783 toimingut. Kõige rohkem tehti ülekuulamisi – 367 korda, erinevaid vaatluseid – 221 korda ja 121 kohtuistungit. Andmeid analüüsid jäi silma ka ekspertiiside rohkus – 99 ning õigusabi teostati kokku 113 korral. Erinevaid ekspertiise tehti kõikide kuritegude menetlemisel kokku 99 korral summas 102 073 eurot. Kolm ekspertiisi tehti kokkuleppemenetlustes summas 220 eurot, 20 ekspertiisi lühimenetlustes summas 10 829 eurot ning 76 ekspertiisi üldmenetlustes summas 91 024 eurot. Riigi õigusabi oli määratud 122 korral summas 46 942 eurot, kokkuleppemenetlustes 12 korral summas 1 057, lühimenetlustes 71 korral summas 12 668 ning üldmenetlustes 39 korral summas 33 217 eurot.

Kohtutoimikute põhjaliku analüüsi tulemusena selgus, et tapmise puhul kasutati kõige rohkem üldmenetlust ning üldmenetlustes kokku teostati 328 toimingut, ehk keskmiselt üle 36 toimingut menetluse kohta. Lühimenetlust kasutati kolme tapmise kriminaalasja puhul. Lühimenetluste raames viidi läbi 161 toimingut, ehk keskmiselt 54 toimingut menetluse kohta. Mõrva lahendamiseks kasutati ainult üldmenetlust ning seal viidi läbi 377 toimingut, ehk keskmiselt 37 toimingut menetluse kohta. Vägistamise puhul rakendati kõiki menetlusliike: kokkuleppemenetlust, lühimenetlust ning üldmenetlust. Kõige rohkem toiminguid korraldati kokkuleppemenetluses – 51. Lühimenetluse ja üldmenetluse osakaal jagunes üsna võrdselt – ühe puhul viidi läbi 31 toimingut ning teise korral 36. Röövimisi menetleti kokkuleppemenetlustes ning kõige rohkem lühimenetlustes. Kõige rohkem toiminguid korraldati lühimenetlustes – 719, ehk keskmiselt 65 toimingu menetluse kohta. Kokkuleppemenetlustes tehti 80 toimingut, ehk keskmiselt 40 toimingut menetluse kohta.

Kõige ajamahukamad toimingud tapmise menetlemisel olid kohtuistungi läbiviimine (keskmiselt kaks tundi), vaatluse korraldamine (keskmiselt kaks tundi), läbiotsimine (keskmiselt üks tund ja 37 minutit), ütluste ja olustiku seostamine, millele keskmiselt kulus üks tund ja 16 minutit. Mõrva uurimisel olid kõige ajakulukamad toimingud tehnilise uuringu protokoll (keskmiselt kaks tundi ja 20 minutit), kohtuistung (keskmiselt pea kaks tundi) ning vaatlus, kus toimingu keskmiseks kestvuseks oli üks tund ja 56 minutit. Kõige rohkem kulus vägistamise menetlemisel ütluste ja olustiku seostamisele, mis kestis keskmiselt ligi kaks tundi. Ajamahult järgnesid kohtuistung (üks tund ja 14 minutit) ning ülekuulamine, mille

keskmine kestvus oli 55 minutit. Röövimise puhul olid kõige ajamahukamad eelistung (keskmiselt tund aega), kohtuistung läbiviimine (keskmiselt tund aega), isiku kinnipidamine (keskmiselt tund ja 40 minutit), läbiotsimine (keskmiselt 52 minutit).

Ametnikest jäid kõikide menetlusliikide puhul silma, et kõige rohkem on kaasatud kriminaalasja menetlemisse kohtunikud, kokkuleppemenetlustes – 131 korda, lühimenetlustes – 913 ja üldmenetlustes 747 korda. Pea sama palju olid kaasatud ka rahvakohtunikud – kokkuleppemenetlustes 131, lühimenetlustes 913 ja üldmenetlustes 807. Kuritegude menetlemisele panustasid väga palju politsei-uurijad. Kõige rohkem nad kaasati lühimenetlustes – 508, üldmenetlustes 199 ja kokkuleppemenetlustes 67. Üldmenetlustesse panustasid palju ka prokurörid (119 korda) ja kaitsjad (137 korda). Lühimenetlustes ja kokkuleppemenetlustes oli prokuröride osakaal tunduvalt väiksem, vastavalt 54 ja 17 korda. Kaitsja puhul oli lühimenetlustes ja kokkuleppemenetlustes osakaal – 88 ja 18 korda. Kriminalistide osakaal oli menetlusliigiti väga erinev – kokkuleppemenetlustes üks, lühimenetlustes 24 ning üldmenetlustes 103.

Võrreldes omavahel erinevaid töös käsitletud kuriteoliike, kulus kõige rohkem keskmiselt aega kokku ühel menetlusosalisel tapmise ja mõrva lahendamisele. Tapmise puhul on kõige ajamahukam töö kriminalistidel, neil kulus keskmiselt 2 tundi ja 19 minutit kõikide toimingute peale. Järgmisena tulevad riigikohtunikud keskmise ajaga 1 tund ja 52 minutit. Kohtuarst oli põhiliselt kaasatud ekspertiisi ning vaatluse läbiviimisel. Tema keskmiselt kulutatud aeg tapmise uurimisel oli 1 tund ja 35 minutit. Kõige rohkem kulus aega mõrva menetlemisel kriminalistil – keskmiselt 2 tundi ja 9 minutit, kohtuarstil – 2 tundi ning 19 minutit ja suulisel tõlgil – 2 tundi ja 19 minutit. Politsei-uurijal kulus mõrva uurimisel rohkem aega kui tapmise puhul – keskmiselt 1 tund ja 40 minutit. Muu politseitöötajal kulus mõrva menetlemisele keskmiselt 1 tund ja 56 minutit. Nii tapmise kui ka mõrva puhul, kulus prokuröril peaaegu sama palju aega – keskmiselt 1 tund ja 40 minutit. Kohtunikul ning rahvakohtunikul kulus keskmiselt mõrva menetlemisele 1 tund ja 40 minutit.

Vaadates ülaltoodud andmeid, võib järeldada, et kõige ajakulukamad ning kallimad on tapmise ja mõrva menetlemine ning nende arutamine eelkõige üldmenetluses, mistõttu on vaja endiselt tähelepanu pöörata kokkuleppemenetluse ja lühimenetluse juurutamisele. Tänu sellele saab kohtuasja arutada mõistliku aja jooksul ja sellest tulenevalt pühenduda tõhusamalt keerulisemate kuriteoasjade lahendamisele. Kokkuleppemenetluses lahendatud

kuritegude suur osakaal näitab, et kokkulepped ei tekita kohtutel probleeme. See on ka mõistetav, sest kokkuleppemenetlused täidavad nende juurutamise eesmärgi suurendada menetluse efektiivsust ja kiirust. Mida väiksem on kohtumenetluste arv, seda kiirem on kriminaalmenetlus. Üldmenetluste arv see-eest kasvas palju 2015. aastal võrreldes eelmiste aastatega.

Ametnike palgaandmete osas tekitavad muret Politsei- ja Piirivalveameti töötasud. Endiselt on suur uurijate ja politseinike puudus, mille all kannatavad eelkõige kodanikud ise ning nende turvalisus ja turvatunne. Noored ei püsi kaua oma ametikohtadel, seda peamiselt väikse töötasu tõttu. Selleks, et iga kodanik tunneks end oma kodumaal turvaliselt, peame kõrgelt hindama politseinike tehtud tööd ka tulevikus ning maksma neile väärilist palka.

Töö valmimisel esines mitmeid probleeme andmete kättesaadavuse ja kvaliteediga. Kriminaalasjade kohtutoimikutest saadud andmed on kohati lünklikud ning ei anna väga täpseid tulemusi. Nendes puuduvad andmed toimingu ettevalmistuse ja lõpetamise kohta, samuti protokollide koostamise ja registrisse sisestamise kohta, mis kokkuvõttes vähendab suurel määral erinevatele tegevustele kulunud aega ning tööjõukulu. Kuigi täpne hindamine võib olla raskestiteostatav, sest ajakulu võib sõltuvalt menetlusest palju erineda, tuleb siiski korraldada aeg-ajalt mõõtmisi põhjalike andmete saamiseks. Seda kinnitab ka suur erinevus käesoleva töö ning Centari uuringu vahel tööjõukulu arvutamisel, kus Centari korraldatud intervjuude põhjal pidasid ametnikud toimingu kestvuseks näiteks ühe ööpäeva ning kohtutoimikute põhjal oli sama toimingu kestvuseks arvutatud üks tund.

Kohtutoimikute andmete analüüsimisel selgus, et vajalikke andmeid ei sisestatud korrapäraselt. Töö autor teeb siinkohal ettepaneku viia sisse süsteemse täitmise, mis aitaks menetlejaid endid tulevikus ning aitaks luua ühtse andmebaasi vajaliku informatsiooniga. Kriminaalasjade toimikud paberkandjal liiguvad endiselt asutuste vahel kulleriga. Aja ja raha kokkuhoiu mõttes oleks oluliselt lihtsam, kui kogu infovahetus asutuste vahel, mis puudutab kriminaaluurimise toimiku sisu ja täitmist, toimiks elektrooniliselt. Seda enam, et tänapäeva infotehnoloogia lahendused võimaldaksid sellist andmebaasi luua. Taoline andmebaas võiks sisaldada järgnevaid andmeid: toimingu teostamise kuupäev, algus- ja lõppaeg ning toimingus osalenud inimeste arv. Andmebaasi loomise kohapealt on oluline, et erinevad asutused saaksid seda ühtlaselt kasutada ning et sisestatud andmete vahel tekiks seos. Tänu sellele saaks tulevikus teha väljavõtte kõikide toimingute kohta, mis puudutab üht konkreetset

kuriteo menetlemist. See omakorda aitaks kaasa kulude optimeerimisele – parem koostöö, väiksem halduskoormus jm. Selleks, et muuta midagi riiklikul tasandil, peavad olema korraldatud vastavad uuringud ja põhjalik statistika analüüs, millele aitaksid kaasa uuenduslikud e-andmebaasid ning korrapärane andmete sisestamine. Oluline on siinkohal märkida, et andmete puudulikkus ei esinenud mitte ainult kohtutoimikute andmetes, vaid ka Statistikaameti andmebaasis.

Töö autori arvates on kokkuleppemenetlused ning lühimenetlused kohtute poolt hästi vastuvõetud. Autor soovib kuritegude menetlemise kulude vähendamise kohapealt, panustada rohkem kuritegevuse ennetamisse, kus saaks vähendada kuritegude arvu, kuriteoohvriks langemise riski ning sellest tulenevalt ka kulusid menetlusele. See tähendab omakorda kodaniku enda valvsust – vastavate ametiasutuste õigeaegne teavitamine, linnatänavatele ning kodudesse turvasüsteemide paigaldamine, rohkem politseipatrulle tänavatele ning muud viisid enda ja ühiskonna turvalisemaks muutmiseks. Siin tõusetub politseinike töö tähtsus - tuleb rohkem hinnata politseinikke ja uurijaid ning tasustada vääriliselt nende tööd, vastasel juhul on praegused politseinikud tööga üle koormatud ning väikese palga tõttu on vähem huvilisi, kes oleksid huvitatud politseniku tööst. Oluline on luua ühtne elektrooniline andmebaas ning sisse viia süsteemne andmete sisestamine, mis kajastaksid tulevikus usaldusväärseid andmeid ning millele saaks edaspidi tugineda statistika valmimisel ning vastavate otsuste vastuvõtmisel riiklikul tasandil.

Crime-based procedure expenses based on judicial records of 2013 of Harju County Court

Summary

The analysis of the data of the paper is based on 38 files on paper carrier manually retrieved from 38 Harju County Court by focusing on four types of crimes – murder, manslaughter, robbery and rape. On the basis of the judicial records the type of procedure applied in regard to different crimes, the time required for the performance of procedures different from the average, the number of officials usually involved in an enquiry of a crime and the amount of material costs are estimated. The received work time is converted into labour expenses, calculated according to the data of the officials' average salary in 2015. In addition to labour expenses also other inspection costs are calculated: expert analysis and the state legal aid. No other material costs accompanying the procedural acts are included. The inspection costs observed do not include the work time required for the preparation and the labour costs proceeding from it, the general costs of the prosecuting authority, the Police and Border Guard Board and the courts. The officials' labour costs do not include the salary of interpreters and surveillance personnel as the data was not available. The paper is based on registered crimes processed as criminal matters. The inspection costs handled in the paper are estimated partly as the available data is limited. It is important to point out that the received estimations include only the partial costs of the crimes.

The evaluation method used in the paper is the method of valuation from bottom upwards, calculating separately the costs caused to the stated due to a committed crime, which are finally added in order to get an overview of the total costs. The method is efficient for the estimation of the crime but its disadvantage is the fact that detailed data are required in regard to different costs and as the data of the judicial records of different types of expenses are not complete the estimations reflect only a part of them.

The analysis of the judicial records show that the most expensive general procedure are required in case of manslaughter in which the officials' labour costs are estimated up to 820 EUR per procedure. It is followed by murder case procedure with 563 EUR and the enquiry of robbery in short procedure with 506 EUR. The short procedure of manslaughter costs 310 EUR. The most expense is the enquiry of rape in general procedure with 315 EUR per

proceeding, the compromise procedure and the short procedure divide rather equally in regard to labour costs – 162 and 143 EUR per procedure respectively. The least expensive is the discussion of robbery in compromise procedure – 68 EUR per matter.

All types of crime handled in the paper required 1783 procedures. Interrogation is performed 367 times, different observations 221 times and the number of court sessions is 121. The data also shows the number of expert assessments – 99 and the provided legal aid - 113 respectively. The number of different expert analysis used in all procedures is 99 in the total sum of 102 073 EUR. Three expert analysis are carried out in compromise procedure of 220 EUR, 20 expert analysis in short procedure for 10 829 EUR and 76 expert analysis in general procedure in the total sum of 91 024 EUR. The state legal aid is assigned in 122 cases in the sum of 46 942 EUR, 12 times in the compromise procedure in the sum of 1 057, 71 one times in short procedure in the sum of 12 668 EUR and 39 times in general procedure in the sum of 33 217 EUR.

The analysis of the judicial records shows that in case of manslaughter the general procedure is most commonly used - 328 actions altogether or 36 actions per procedure. The short procedure is used in three criminal matters of manslaughter. Within the framework of short procedures 161 actions or 54 actions per procedure on average are carried out. Only general procedure is applied in murder enquiry and 377 actions or 37 actions per procedure on average are carried out. All types of procedures are used in case of rape: compromise procedure, short procedure and general procedure. The highest number of actions is preformed in compromise procedure – 51. The proportion of the short procedure and the general procedure distribute rather equally: in case of the first one the number is 31 and in case of the second the number is 36 respectively. Robberies are discussed in compromise procedures but mostly in short procedure. The highest number of actions is in short procedure – 719 or 65 actions per procedure. In compromise procedure 80 actions or 40 actions per procedure are performed.

The most time-demanding activities in the proceeding of manslaughter are as follows: the performance of the court session (2 hours on average), the arrangement of an observation (2 hours on average), the search (1 hour and 37 minutes on average), and the association of statements and circumstances (1 hour and 16 minutes on average). The most time-consuming activity during the investigation of manslaughter is the record of technical survey (2 hours

and 20 minutes on average), the court session (two hours on average) and the observation (1 hour and 56 minutes on average). In rape proceeding most time is required for associating statements with the circumstances (2 hours on average). The next most time-consuming action is the court session (1 hour and 14 minutes) and interrogation (55 minutes on average). In robbery proceeding the most time-demanding is the preliminary hearing (1 hour on average), the court session (1 hour on average), and the apprehension of a person (1 hour and 40 minutes on average), the search (52 minutes on average).

Among the officials most involved in criminal proceedings are the judges: 131 times in the compromise procedure, 913 times in short procedure and 747 times in general procedure. Public judges are engaged as follows: 131 compromise procedure, 913 short procedure and 807 general procedures. Police investigators contribute a lot to the investigation of crimes. They are mostly engaged in short procedures (508 times), in general procedures (199 times) and in compromise procedures (67 times). Also prosecutors (119 times) and defence lawyers (137 times) contribute a lot into the general procedure. In short procedure and procedure the role of prosecutors is significantly smaller - 54 and 17 respectively. In case of the defence layer the proportion in short procedure and compromise procedure is 88 and 18 times respectively. The role of criminal investigators by types of crime is very different: compromise procedure 1, short procedure 24 and general procedure 103.

The comparison of different crimes studied shows that the biggest amount of time required by one party on average is manslaughter and murder investigation. In case of manslaughter the most time-demanding work is performed by criminal investigators: they needed 2 hours and 19 minutes for all procedures on average. Next come the justices of the Supreme Court with the average time of 1 hour and 52 minutes. A forensic pathologist is mainly involved in the performance of expert assessments and observations. The average time required in the investigation of manslaughter is 1 hour and 35 minutes. Most of the time in manslaughter procedure is required by the forensic expert – 2 hours and 9 minutes, the forensic pathologist – 2 hours and 19 minutes and the interpreter – 2 hours and 19 minutes. Police investigator required more time for the investigation of murder than manslaughter - 1 hour and 40 minutes. Other members of the police staff needed for murder investigation 1 hour and 56 minutes. In case of both – manslaughter and murder, the prosecutor required equal amount of time – about one hour and 40 minutes on average. Justices and public judges needed 1 hour and 40 minutes for proceeding murder on average.

Based on the above given data it may be concluded that the most time-consuming and expensive are manslaughter and murder proceedings and their discussion primarily in general procedure due to which it is important to draw attention to the implementation of compromise and short procedures.

Thanks to that court cases are discussed within reasonable time and thanks to that the solution of more complicated crimes is performed efficiently. The significant number of crimes solved in the compromise procedure shows that agreements constitute no problems to courts. It is understandable because compromise procedures execute the aim of the implementation - increase the efficiency and speed of procedures. The smaller the number of court proceedings, the faster is the criminal proceeding. The number of general procedures in 2015 increased considerably in comparison with the previous years.

The wages of the personnel of the Police and Border Guard Board is a topic of concern. The lack of investigators and policemen is still big due to which the common citizens and their security and feeling of safety is endangered. Young people do not remain long in one position due to low salaries. To make every citizen feel safe in homeland, the work of the police personnel has to be evaluated highly in the future and good salary should be paid.

Several problems occurred during the performance of work due to the availability and quality of data. The data obtained from the recorded files of criminal matters are incomplete at places and do not give a precise overview. There is no data about the preparation and ending of the action, about the preparation and registration of records, which might significantly decrease the time and labour costs required for different activities. Although the precise estimation may be complicated to perform because the time required for a procedure may differ significantly, regular measuring for obtaining precise data has to be arranged from time to time. It is confirmed by a big difference between this paper and Centar survey of the calculation labour costs. Based on the Centar interviews the officials calculated 24 hours the length of action and based on the judicial records the length of the same activity is only one hour.

The analysis of the data of judicial records shows that the data is not entered regularly. The author of the paper recommends starting systematic recording to enable the processors in future and to create a unified database with necessary information. The judicial records of criminal matters on paper carrier are delivered between institutions by courier. In the aspect

of saving time and money it is significantly simpler if all information exchange between institutions concerning the content and fulfilment of the record of criminal proceeding, it should be done electronically. Furthermore, the modern IT solutions enable to create such kind of a database. Such database might include data as follows: the date of the performed activity, the time of beginning and end and the number of people participating in the activity. Upon the creation of the data base it is important that different institutions could use it and entered data could be associated. Thanks to that abstracts concerning one certain activity can be retrieved. It would enable to optimise expenses – better cooperation, smaller administrative load, etc. In order to change anything on national level, proper surveys and analysis of statistics have to be arranged, supported by innovative e-databases and regular entry of data. Hereby, it is important to point out that incomplete data is observed not only in the judicial records but also in the database of the Statistics Board.

According to the author the compromise procedures and short procedures are accepted by courts well. In order to decrease crime proceeding expenses, the author recommends contributing more into crime prevention to decrease the crime rate, the risk of becoming a victim and expenses proceeding from the procedure. It requires more alertness on the citizen's behalf - informing the corresponding authorities on time, installation of surveillance systems on streets and at home, more police patrols in the streets and other activities to make the life and society safer. Hence, the importance of the work of the police is highlighted - the policemen and investigators have to be recognised and properly paid; otherwise the policemen are overworked and less motivated due to the low salary. It is important to create a unified electronic database and introduce the systematic entry of data, which reflects data reliably and which may be relied on in the future when choosing the required statistics and passing corresponding resolutions on the national level.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kirjandus

1. Adosson, K. Kurjategija kinnipidamise õiguse probleeme. *Juridica* 2015/8, lk. 544-552
2. AgriBusiness Legal Desk. Summary proceedings. - http://www.agribusinesslegaldesk.nl/term-en/7_Summary-proceedings (11.12.2015)
3. Ajutise lähenemiskeelu kohaldamise ülevaade 2011-2013. Kriminaalpoliitika teemaleht nr 1/2014, kriminaalpoliitika osakond, Justiitsministeerium. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/ajutine_lahenemiskeeld_teemaleht_1-2014.pdf (10.02.2016)
4. Brand, S., Price, R. The Economic and Social Costs of Crime. Home Office Research Study 217, lk 3. - <http://pdba.georgetown.edu/Security/citizenssecurity/eeuu/documents/BrandandPrice.pdf> (21.11.2015)
5. Brand, S., Price, R. The economic and social costs of crime in England and Wales. Home Office Research Study 217, London: Home Office. - https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191497/Green_book_supplementary_guidance_economic_social_costs_of_crime.pdf (20.11.2015)
6. Chalfin, A. The economic cost of crime. School of Criminal Justice of Cincinnati. – http://achalfin.weebly.com/uploads/8/5/4/8/8548116/chalfin_econcost.pdf (24.11.2015)
7. Cohen, M. A. Measuring the Costs and Benefits of Crime and Justice. *Criminal Justice* 2000, lk. 265. - <http://www.smartpolicinginitiative.com/sites/all/files/Measuring%20the%20Costs%20and%20Benefits%20of%20Crime%20and%20Justice.pdf> (19.11.2015)
8. Cohen, M. A. Measuring the Costs and Benefits of Crime and Justice. *Criminal Justice*. Vol 4. – https://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_4/04f.pdf (22.11.2015)
9. Cohen, M. A. Pain, Suffering, and Jury Awards: A Study of the Cost of Crime to Victims. *Law & Society Review*, Vol. 22, Nr. 3, 537-556
10. Cohen, M. A., Bowles, R. Estimating the Cost of Crime in Piquero, A. R., Weisburd, D. (Ed.) *Handbook of Quantitative Criminology*, 143-162. Springer
11. Cohen, M. A., Rust, R. T., Steen, S., Tidd, S. T. Willingness-to-pay for crime control programs. *Criminology*. Vol 42, nr 1.
12. Dubourg, R., Hamed, J., Thorns, J. Developments in the estimates of the cost of crime in England and Wales. *Kogumikus: Home Office Online Report* 30/05. - https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/191498/Green_

- Book_supplementary_guidance_economic_social_costs_crime_individuals_households.pdf (23.11.2015)
13. Eesti Kohtuekspertiisi Instituut. Ekspertiisid ja uuringud. - <http://www.ekei.ee/et/kodanikule/ekspertiisid-ja-uuringud> (05.02.2016)
 14. Eesti kohtute statistika. I ja II astme kohtute 2014. aasta statistilised koondandmed. - http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ja_ii_astme_kohtute_2014.a_statistilised_koondandmed.pdf
 15. Eesti kohtute statistika. I ja II astme kohtute tõhususe ja jõudluse näitajad. - http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ja_ii_astme_kohtute_joudlus_ja_tohusus_2014.pdf (03.01.2015)
 16. Gray, Charles M., ed. 1979. The costs of crime. Beverly Hills: Sage Publications.
 17. International Standard Cost Model Manual. Measuring and Reducing administrative burden for businesses. - <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/34227698.pdf> (01.12.2015)
 18. Jacobs van Kampen, P., Dutch 'ZSM Settlements' in the Face of Procedural Justice: The Sooner the Better?. Utrecht Law Review, November. - <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=37&sid=6ee4130e-766a-4a45-a279-315ed82df18f%40sessionmgr113&hid=116&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=99956829> (14.12.2015)
 19. Kallaste, E., Luuk E., Järve J., Kaska M., Järs M. Vägivallakuritegude hind, lk. 46. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vagivallakuritegude_hind_centar_loplik.pdf (20.12.2015)
 20. Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006.
 21. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2012.
 22. Klopets, U. Vahistamiste analüüs. Kriminaalpoliitika osakond, Justiitsministeerium. Tallinn, 2009. - http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vahistamiste_analuus._justiitsministeerium._2009.pdf (21.02.2016)
 23. Kluwer, W. Criminal Law in Italy, lk. 173-174. - https://books.google.ee/books?id=iVZD9E-R8uQC&pg=PA173&lpg=PA173&dq=abbreviated+trial&source=bl&ots=ipZf4zP_PN&sig=3_PIVYlRy6zDb5TdKn5_bitmWU&hl=et&sa=X&ei=ljU7VYvdOIrXU7DZgKAD&ved=0CFoQ6AEwCA#v=onepage&q=abbreviated%20trial&f=false (12.12.2015)
 24. Kriminaalmenetlus. - <http://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/kriminaalmenetlus> (10.12.2015)
 25. Kruusamäe, M., Reinthal, T. Jälitustegevuse kohtulik eelkontroll Eestis. Kohtupraktika analüüs. Riigikohus, Tartu. - http://www.riigikohus.ee/vfs/1503/6_Lisa%205_Jalitustegevuse%20analuu.pdf (03.01.2016)

26. Krüger, U. Ülekuulamine kohtueelses menetluses. Õiguslikud aspektid. Sisekaitseakadeemia 2008, Tallinn. -
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/17335/Ylekuulamine_Kruger.pdf
(15.01.2016)
27. Lindmäe, H. Menetlustaktika I. Tartu: Juristide Täienduskeskus, 1995.
28. Lõhmus, U. Kas kokkuleppemenetlus on kooskõlas karistusõiguse süüühimõttega? – Juridica 2014/7, lk 545-549.
29. Lähenediskeelu kasutamine kriminaalmenetluses. Kriminaalpoliitika osakond, Justiitsministeerium. Tallinn, 2009. -
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/lahenediskeelu_kasutamine_kriminaalmenetluses._justiitsministeerium._2009.pdf (14.02.2016)
30. McCollister, K. E., French, M. T., Fang, H. The Cost of Crime to Society: New Crime- Specific Estimates for Policy and Program Evaluation. Drug Alcohol Depend. 2010 April 1; 108(1-2): 98–109. -
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2835847> (22.11.2015)
31. Miller, T. R., Cohen, M. A., Wiersema, B. (1996) Victim Costs and Consequences: A New Look. National Institute of Justice. Research Report. -
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles/victcost.pdf> (23.11.2015)
32. Pat, M. Counting the costs of crime in Australia - Trends & issues in crime and criminal justice no. 247. 2003. -
<http://www.aic.gov.au/publications/current%20series/tandi/241-260/tandi247.html>
(29.11.2015)
33. Patterson, D., Campbell, R. Why Rape Survivors Participate in the Criminal Justice System? Journal of Community Psychology Date: March 1, 2010. -
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=59&sid=6ee4130e-766a-4a45-a279-315ed82df18f%40sessionmgr113&hid=116> (10.12.2015)
34. Plea Bargains: In Depth. - <http://criminal.findlaw.com/criminal-procedure/plea-bargains-in-depth.html> (13.12.2015)
35. Politsei- ja Piirivalveameti moodustamise kulg ja tulemuslikkus. Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn. -
<http://www.riigikontroll.ee/LinkClick.aspx?fileticket=1DZyqcLQ8Iw%3d&tabid=168&mid=557&language=et-EE&forcedownload=true> (27.04.2016)
36. Rebane K., Vaikmaa G., Tarum S. Riigi õigusabi süsteemi korraldamise stsenaariumid. Justiitshalduspoliitika osakond, Justiitsministeerium. Tallinn 2015. -
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/riigi_oigusabi_susteemi_korraldamise_stsenaariumid_12.01.2016.pdf (10.04.2016)
37. Reinthal, T. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika. -
<http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf>
38. Silla, O. Uurija kurjategija jälgedel. Tallinn: Eesti Raamat, 1974, lk 118.
39. Sillaots, M. Kohtulik uurimine ja tõendamisvõimalused kriminaalmenetluses. Juridica 2012/8, lk. 625-633.
40. Tammiste, B., Lindsalu, P. Kohtumenetluse kulude analüüs joobes juhtimise ning

kauplusevarguste kuritegude näitel. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika analüüs 5/2014 (23.11.2015)

Õigusaktid

- 41. Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi põhimäärus. - RT I, 06.02.2015, 3
- 42. Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi töötajate töötasustamine. - RT I 2008, 4, 29
- 43. Karistusseadustik. - RT I, 17.12.2015, 9
- 44. Kohtuekspertiisiseadus. - RT I, 30.12.2015, 20
- 45. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 06.01.2016, 19
- 46. Rahvakohtuniku tasu suurus ja maksmise kord. - RT I, 15.12.2011, 14

Muud materjalid

- 47. Ametnike põhipalk 01.04.2015 seisuga. -
http://avalikteenistus.ee/public/palk/Pohipalk_01.04.2015_riik_21.07.2015.xlsx
(11.04.2016)
- 48. Eesti Statistikaameti veebiandmebaas
- 49. Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi osutamisega kaasnevate kulude hüvitamise ulatus ja kord. -
<http://www.riigioigusabi.ee/file.php?feID=d609de69defe37c1afcee0730f51d693>
(10.04.2016)

Riigikohtu lahendid

- 50. RKKKm 14.12.2009, 3-1-1-96-09, p 9
- 51. RKKKo 26.09.2005, 3-1-1-79-05, p 10.

Lisad

Lisa 1. Kohtutoimikud

1. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-3383
2. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-4434
3. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-5245
4. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-6430
5. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-11-14164
6. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-10649
7. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-11654
8. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-2749
9. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-4929
10. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-5912
11. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-6432
12. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-906
13. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-4069
14. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-5017
15. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-9879
16. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-11760
17. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-1592
18. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-475
19. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-1235
20. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-158
21. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-1833
22. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-601
23. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-7613
24. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-4520
25. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-9166
26. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-8625
27. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-11669
28. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-12-12497
29. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-10571
30. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-241
31. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-338
32. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-4324
33. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-4861
34. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-5637
35. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-6473
36. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-7083
37. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-8422
38. Harju Maakohus, Kohtutoimiku nr: 1-13-9634

Lisa 2. Toimingute arv menetlusliigi kohta

Toimingu nimetus	Menetlusliik			
	Kokkuleppemenetlus	Lühimenetlus	Üldmenetlus	Kokku
Advokaadi määramine	1	0	0	1
Apellatsioon	0	6	19	25
Äratundmiseks esitamine	8	50	6	64
Asitõendite hoiule andmine	0	0	1	1
Eelistung	0	6	21	27
Ekspertiis	3	20	76	99
Ekspertiis ja õigusabi	0	1	0	1
Ekspertiisimäärus	0	6	0	6
Ekspertiisimaterjali võtmine	2	3	4	9
Ekspertiisitasu	0	2	16	18
Elukohast lahkumise keeld	2	25	3	30
Hagiavaldus	0	13	1	14
Iseloomustus	0	0	5	5
Isiku kinnipidamine	3	30	22	55
Isiku läbivaatus	6	25	7	38
Isikusamasuse tuvastamine	0	1	0	1
Jälitusprotokoll	0	4	10	14
Joobe tuvastamine	0	0	1	1
Kaitseakt	0	1	3	4
Kaitsjatasu	0	2	16	18
Kannatanu kulud	4	0	2	6
Kassatsioon	0	4	15	19
Kiirmenetluse otsus	0	1	0	1
Kohtu alla andmise määrus	1	0	0	1
Kohtuistung	4	25	92	121
Kohtukulud	0	0	1	1
Kohtumäärus	0	2	24	26
Kohtuotsus	5	16	28	49
Kokkulepe	4	12	0	16
Kokkuvõte	0	2	0	2
Konvoi	3	4	41	48

Kriminaalasjade ühendamine	0	2	0	2
Läbiotsimine	0	8	6	14
Määrus	8	54	22	84
Määruskaebus	0	0	1	1
Menetluskulud	0	1	3	4
Muud kulud	0	0	1	1
Õigusabi	11	70	32	113
Otsus	0	1	0	1
Politsei määrus	0	0	4	4
Riigi õigusabi	1	1	7	9
Sideettevõtja andmed	2	14	0	16
Sõidukulud	0	0	2	2
Suhtluspiirang	0	0	1	1
Sundraha	7	35	20	62
Sundtoomine	0	11	3	14
Süüdistusakt	1	16	5	22
Tagaotsimine	0	4	3	7
Teade	0	1	2	3
Tehnilise uuringu protokoll	0	0	3	3
Tsiviilhagi	0	24	23	47
Ülekuulamine	36	294	37	367
Ütluste ja olustiku seostamine	2	12	3	17
Uurimiseksperiment	0	0	1	1
Vaatlus	9	73	139	221
Vahistamine	5	29	8	42
Vahistamise asendamine elektroonilise valvega	2	0	0	2
Vahistamise vaidlustus	1	0	1	2
Kokku	131	911	741	1783

Lisa 3. Toimingute osakaal toimingute kogumis (K - kokkuleppemenetlus, L – lühimenetlus, Ü – üldmenetlus)

Toimingu liik	§ 113		§ 114	§ 141			§ 200	
	L	Ü	Ü	K	L	Ü	K	L
Advokaadi määramine	0.0%	0.0%	0.0%	2.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Apellatsioon	0.0%	2.4%	2.7%	0.0%	0.0%	2.8%	0.0%	.8%
Äratundmiseks esitamine	7.5%	1.2%	.5%	0.0%	0.0%	0.0%	10.0%	5.3%
Eelistung	1.9%	2.7%	2.9%	0.0%	6.5%	2.8%	0.0%	.1%
Ekspertiis	6.2%	10.4%	10.6%	2.0%	9.7%	5.6%	2.5%	1.0%
Ekspertiisimäärus	3.1%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	.1%
Ekspertiisimaterjali võtmine	0.0%	.6%	.5%	3.9%	3.2%	0.0%	0.0%	.1%
Ekspertiisitasu	.6%	1.2%	2.9%	0.0%	3.2%	2.8%	0.0%	0.0%
Elukohast lahkumise keeld	.6%	.6%	.3%	0.0%	3.2%	0.0%	2.5%	3.1%
Hagiavaldus	.6%	0.0%	.3%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	1.7%
Iseloomustus	0.0%	1.2%	.3%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Isiku kinnipidamine	1.9%	3.0%	2.9%	2.0%	6.5%	2.8%	2.5%	3.5%
Isiku läbivaatus	1.9%	.6%	1.1%	3.9%	6.5%	2.8%	5.0%	2.8%
Isikusamasuse tuvastamine	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	3.2%	0.0%	0.0%	0.0%
Jälitusprotokoll	1.9%	1.2%	1.6%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	.1%
Kaitsjatasu	.6%	2.1%	2.1%	0.0%	3.2%	2.8%	0.0%	0.0%
Kannatanu kulud	0.0%	0.0%	.3%	5.9%	0.0%	2.8%	1.3%	0.0%
Kassatsioon	0.0%	2.1%	1.9%	0.0%	0.0%	2.8%	0.0%	.6%
Kohtu alla andmise määrus	0.0%	0.0%	0.0%	2.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Kohtuistung	3.1%	14.0%	10.1%	2.0%	6.5%	22.2%	3.8%	2.5%
Kohtumäärus	.6%	1.2%	4.0%	0.0%	3.2%	13.9%	0.0%	0.0%
Kohtuotsus	.6%	2.7%	4.2%	0.0%	6.5%	8.3%	6.3%	1.8%
Kokkulepe	0.0%	0.0%	0.0%	2.0%	0.0%	0.0%	3.8%	1.7%
Konvoi	1.9%	7.3%	3.4%	5.9%	0.0%	11.1%	0.0%	.1%

Kriminaalasjade ühendamise	1.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Läbiotsimine	1.2%	.9%	.8%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	.8%
Määrus	1.9%	2.7%	2.7%	0.0%	0.0%	2.8%	10.0%	7.1%
Õigusabi	1.9%	5.2%	4.0%	0.0%	0.0%	0.0%	13.8%	9.3%
Politsei määrus	0.0%	0.0%	1.1%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Riigi õigusabi	0.0%	1.5%	.5%	2.0%	0.0%	0.0%	0.0%	.1%
Sideettevõtja andmed	0.0%	0.0%	0.0%	3.9%	0.0%	0.0%	0.0%	1.9%
Sundraha	1.9%	3.0%	2.7%	2.0%	3.2%	0.0%	7.5%	4.3%
Sundtoomine	0.0%	.9%	0.0%	0.0%	3.2%	0.0%	0.0%	1.4%
Süüdistusakt	.6%	.6%	.8%	2.0%	6.5%	0.0%	0.0%	1.8%
Tagaotsimine	0.0%	0.0%	.5%	0.0%	0.0%	2.8%	0.0%	.6%
Teade	0.0%	.3%	.3%	0.0%	3.2%	0.0%	0.0%	0.0%
Tsiviilhagi	3.1%	3.0%	3.2%	0.0%	0.0%	2.8%	0.0%	2.6%
Ülekuulamine	34.2%	5.2%	5.0%	35.3%	16.1%	2.8%	22.5%	32.5%
Ütluste ja olustiku seostamine	0.0%	.3%	0.0%	3.9%	0.0%	0.0%	0.0%	1.7%
Vaatlus	16.8%	18.6%	20.2%	11.8%	6.5%	5.6%	3.8%	6.1%
Vahistamine	3.1%	.6%	1.6%	2.0%	0.0%	0.0%	5.0%	3.3%
Vahistamise asendamine elektroonilise valvaga	0.0%	0.0%	0.0%	3.9%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Vahistamise vaidlustus	0.0%	0.0%	.3%	2.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%

Lisa 4. Osaliste arv menetlusliigi kohta

	Kokkuleppemenetlus	Lühimenetlus	Üldmenetlus
Politsei-uuriija	67	508	199
Kriminalist	1	24	103
Jälitaja	0	1	1
Kohtuarst	0	9	24
Muu politseitöötaja	0	25	56
Prokurör	17	54	119
Riigiprokurör	0	0	4
Kahtlustatav	23	153	93
Muu kahtlustatav	0	3	2
Kannatanu	22	136	21
Kannatanu lähedane	0	12	25
Tunnistaja	20	157	42
Kohtunik	131	913	747
Rahva-kohtunik	131	913	807
Kohtunik Riigikohtus	6	0	63
Kohtusekretär	13	48	126
Kaitsja	18	88	137
Kirjalik tõlk	27	168	72
Suuline tõlk	12	65	79

Lisa 5. Ühe osalise keskmiselt kulutatud aeg kuriteo liigi kohta (tund:minut)

	§ 113	§ 114	§ 141	§200
Politsei-uuriija	1:11	1:40	0:50	0:40
Kriminalist	2:19	2:09	1:20	0:37
Jälitaja	0	0	0	0:10
Kohtuarst	1:35	2:19	1:15	0
Muu politseitöötaja	1:06	1:56	0	1:23
Prokurör	1:37	1:40	1:08	0:55
Riigiprokurör	1:17	0	0	0
Kahtlustatav	1:49	1:31	1:07	0:52
Muu kahtlustatav	0:44	0	0	0:14
Kannatanu	1:42	1:50	1:10	0:39
Kannatanu lähedane	1:12	1:44	0	0:47
Tunnistaja	0:57	1:55	0:34	0:28
Kohtunik	1:21	1:40	0:51	0:40
Rahvakohtunik	1:24	1:39	0:52	0:40
Kohtunik Riigikohtus	1:52	0:20	0:39	0
Kohtusekretär	1:37	1:36	1:02	1:04
Kaitsja	1:36	1:26	0:50	0:57
Kirjalik tõlk	1:00	1:16	0:52	0:47
Suuline tõlk	1:28	2:19	0:47	0:49

Lisa 6. Toimingute arv kuriteoliigi kohta

	§ 113	§ 114	§ 141	§ 200
Advokaadi määramine	0	0	1	0
Apellatsioon	8	10	1	6
Äratundmiseks esitamine	16	2	0	46
Asitõendite hoiule andmine	0	1	0	0
Eelistung	12	11	3	1
Ekspertiis	44	40	6	9
Ekspertiis ja õigusabi	0	0	0	1
Ekspertiisimäärus	5	0	0	1
Ekspertiisimaterjali võtmine	2	2	3	2
Ekspertiisitasu	5	11	2	0
Elukohast lahkumise keeld	4	1	1	24
Hagiavaldus	1	1	0	12
Iseloomustus	4	1	0	0
Isiku kinnipidamine	13	11	4	27
Isiku läbivaatus	5	4	5	24
Isikusamasuse tuvastamine	0	0	1	0
Jälitusprotokoll	7	6	0	1
Joobe tuvastamine	0	1	0	0
Kaitseakt	2	2	0	0
Kaitsjatasu	8	8	2	0
Kannatanu kulud	0	1	4	1
Kassatsioon	7	7	1	4
Kiirmenetluse otsus	0	0	0	1
Kohtu alla andmise määrus	0	0	1	0
Kohtuistung	51	38	11	21
Kohtukulud	1	0	0	0
Kohtumäärus	5	15	6	0
Kohtuotsus	10	16	5	18
Kokkulepe	0	0	1	15
Kokkuvõte	0	0	0	2
Konvoi	27	13	7	1
Kriminaalasjade ühendamine	2	0	0	0
Läbiotsimine	5	3	0	6
Määrus	13	11	1	59
Määruskaebus	0	1	0	0
Menetluskulud	2	1	0	1
Muud kulud	0	1	0	0
Õigusabi	20	15	0	78

Otsus	0	0	0	1
Politsei määrus	0	4	0	0
Riigi õigusabi	5	2	1	1
Sideettevõtja andmed	0	0	2	14
Sõidukulud	0	2	0	0
Suhtluspiirang	0	1	0	0
Sundraha	13	10	2	37
Sundtoomine	3	0	1	10
Süüdistusakt	3	3	3	13
Tagaotsimine	0	2	1	4
Teade	1	1	1	0
Tehnilise uuringu protokoll	0	3	0	0
Tsiviilhagi	15	12	1	19
Ülekuulamine	72	19	24	252
Ütluste ja olustiku seostamine	2	1	2	12
Uurimiseksperiment	1	0	0	0
Vaatlus	88	76	10	47
Vahistamine	7	6	1	28
Vahistamise asendamine elektroonilise valvega	0	0	2	0
Vahistamise vaidlustus	0	1	1	0
Kokku	489	377	118	799

Lisa 7. Keskmine toimingu kestvus kuriteoliigi kohta (tund:minut:sekund)

Toiming	§ 113	§ 114	§ 141	§ 200	Kokku
Äratundmiseks esitamine	00:07:20	00:25:00	-	00:11:09	00:10:25
Eelistung	00:21:35	00:18:54	00:18:59	01:00:00	00:21:37
Ekspertiisimaterjali võtmine	00:04:59	00:55:00	00:10:00	00:30:59	00:33:24
Isiku kinnipidamine	-	00:01:59	-	01:39:59	01:07:19
Isiku läbivaatus	00:56:47	00:16:14	00:27:45	00:14:21	00:23:28
Isikusamasuse tuvastamine	-	-	00:09:59	-	00:09:59
Kohtuistung	01:56:06	01:57:19	01:14:43	01:04:22	01:43:25
Kokkulepe	-	-	-	00:04:59	00:04:59
Läbiotsimine	01:37:24	01:20:40	-	00:52:14	01:18:10
Sideettevõtja andmed	-	-	-	00:29:59	00:29:59
Sundtoomine	-	-	-	02:37:19	02:37:19
Tehnilise uuringu protokoll	-	02:20:00	-	-	02:20:00
Ülekuulamine	00:57:45	01:21:20	00:55:00	00:39:44	00:46:16
Ütluste ja olustiku seostamine	02:00:00	00:52:59	01:58:29	01:05:54	02:16:20
Vaatlus	01:51:51	01:56:20	00:48:17	01:00:50	01:39:43

Lisa 8. Ühe osalise keskmiselt kulutatud aeg kuriteo liigi kohta (tund:minut:sekund), L – lühimenetlus, Ü – üldmenetlus, K - kokkuleppemenetlus

	§ 113		§ 114	§ 141			§ 200	
	L	Ü	Ü	K	L	Ü	K	L
Politsei-uuriija	2:55:38	3:14:44	8:55:35	4:54:01	0:46:14	0:55:00	0:30:42	6:36:45
Kriminalist	14:11:20	11:19:23	6:57:26	1:21:59	5:29:57	1:49:58	-	1:49:57
Kohtuarst	2:20:00	1:27:29	2:19:22	-	1:14:59	-	-	-
Muu politseitöötaja	7:01:12	7:06:22	15:10:36	-	-	-	-	3:32:20
Prokurör	1:22:34	1:39:22	1:40:42	1:24:59	1:58:19	0:48:14	0:21:39	1:00:07
Riigiprokurör	-	1:17:29	-	-	-	-	-	-
Kohtunik	2:04:39	5:51:36	6:38:22	2:14:11	2:31:13	1:34:43	0:52:21	1:51:24
Rahvakohtunik	5:49:51	5:40:48	6:04:23	0:50:21	1:03:39	0:46:09	0:29:54	4:01:54
Riigikohtunik	-	5:37:57	1:00:00	-	-	1:56:57	-	-
Kohtusekretär	1:04:14	1:42:31	1:36:15	1:24:59	1:41:14	0:43:13	0:21:39	1:10:53
Kaitsja	1:09:41	8:13:06	3:05:02	1:24:59	0:22:30	5:42:59	1:24:57	9:07:44
Kirjalik tõlk	0:58:20	1:07:40	1:16:04	0:53:30	0:48:20	0:55:00	0:31:14	0:50:26
Suuline tõlk	0:46:49	9:15:51	6:40:48	-	-	0:47:07	0:56:19	0:48:24

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Julia Lavrova (sünnikuupäev: 15.01.1989):

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Kuritegude menetlemise kulud Harju Maakohtu 2013. aasta kohtutoimikute põhjal”, mille juhendaja on MA, Anna Markina

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 02.05.2016